

1

2023

PEDAGOGICKÉ ROZHĽADY

ODBORNO-METODICKÝ ČASOPIS

NIVAM

NÁRODNÝ INŠTITÚT VZDELÁVANIA A MLÁDEŽE

OBSAH:

SLOVO NA ÚVOD

INŠPIRÁCIE Z VÝSKUMU A PRAXE

Tanja Rankovic, Jana Huttova, Hsian Chen Lin, Barbora Vanek, Alice Bertella ... 4

Ako UNICEF podporuje integráciu detí ukrajinských utečencov do rozvoja a vzdelávania v ranom detstve

How UNICEF supports the integration of Ukrainian refugee children into early childhood development and education

Viera Hincová, Danica Hullová, Eva Pupíková ... 10

Podpora odíedencov z Ukrajiny vo vzdelávaní

Support for emigrants from Ukraine in education

Iveta Peterová, Monika Duždová ... 20

Ako byť nápomocný pri adaptácii žiaka z Ukrajiny

How to be helpful in the adaptation of students from Ukraine

Eva Španová ... 25

Učíme slovenčinu ako cudzí/druhý jazyk na slovenských základných a stredných školách

We teach Slovak as a foreign/second language in Slovak primary and secondary schools

Gabriela Pavúková, Andrea Šimurdová ... 35

Hry na podporu rozvoja komunikačných spôsobilostí detí predškolského veku s odlišným materinským jazykom

Games to support the development of communication skills of preschool children with a different mother tongue

Silvia Mináriková ... 42

Spolupráca materskej školy a rodiny dieťaťa s odlišným materinským jazykom prostredníctvom rozprávky

Cooperation between the kindergarten and the family of a child with a different mother tongue through a fairy tale

SPÝTALI SME SA

Monika Duždová, Zuzana Pilátová, Eva Pupíková ... 47

Skúsenosti škôl s príchodom odíedencov

The experience of schools with the arrival of refugees

POSTREHY A DISKUSIA

Juraj Kredátus ... 61

Klamstvá ruskej propagandy o Ukrajine a fakty

Lies of Russian propaganda about Ukraine and the facts

Z noviniek vo fonde Slovenskej pedagogickej knižnice ... 72

SLOVO NA ÚVOD

Milé kolegyně a kolegovia,

máte pred sebou prvé tohtoročné vydanie Pedagogických rozhľadov a ja sa vám na úvod prihovám ako nová šéfredaktorka tohto dnes už jediného odborného-metodického periodika pre učiteľov všetkých stupňov škôl, ktoré vydáva Národný inštitút vzdelávania a mládeže (NIVaM).

Pôsobím ako docentka na Katedre pedagogiky Pedagogickej fakulty UKF v Nitre, mám však za sebou nielen roky prípravy budúcich pedagógov na domácich aj zahraničných pracoviskách, ďalšie vzdelávanie učiteľov, ale aj desaťročia pedagogického pôsobenia takmer na všetkých stupňoch škôl – od materskej školy cez základnú až po základnú umeleckú školu. Cez vlastné občianske združenie vidím aj do neformálneho vzdelávania v rámci voľnočasových aktivít detí a mládeže. Som preto pripravená odovzdať vám v spolupráci s mojimi kolegami všetky tieto teoretické znalosti aj praktické skúsenosti v nasledujúcich vydaniach Pedagogických rozhľadov.

Prvé tohtoročné číslo Pedagogických rozhľadov je venované projektu, ktorý realizuje Národný inštitút vzdelávania a mládeže (NIVaM) v spolupráci s UNICEF pod názvom Podpora odídencom z Ukrajiny pri vzdelávaní a reaguje na aktuálnu situáciu, ktorú riešime nielen na Slovensku posledný rok od začiatku vojnového konfliktu v susednej Ukrajine. Projekt sa venuje podpore ľudí z Ukrajiny unikajúcich pred vojnou a ich detí od raného a predškolského veku až po mládež. Zaoberá sa tiež podporou pre učiteľov materských škôl,

základných a stredných škôl, pre lektorov a dobrovoľníkov, ale aj pre vychovávateľov, pedagogických asistentov, školských psychológov či špeciálnych pedagógov.

V prvom príspevku autorky Tanja Rankovic, Jana Huttova, Hsian Chen Lin, Barbora Vanek a Alice Bertella popisujú, ako organizácia UNICEF zareagovala na podporu integrácie detí ukrajinských utečencov, ktorí boli nútení opustiť svoje domovy. Prišli nielen o rodinu a bezpečie, ale aj o stabilitu v rozvoji a vzdelávaní ich detí. Od februára 2022 prekročilo hranice Slovenska viac ako 1 milión Ukrajincov, približne 100-tisíc v krajine požiadalo o dočasnú ochranu. Autorky mapujú reakciu Slovenska na vzniknutú situáciu, akcentujú veľkú vlnu solidarity, do ktorej sa od začiatku zapojili štátne inštitúcie vrátane MŠVVaŠ SR, NIVaM, samosprávy, mimovládne organizácie aj jednotlivci. Dôležitú podporu dostali všetci títo aktéri práve od medzinárodných organizácií OSN vrátane UNICEF, UNHCR, IOM a WHO. Aj vďaka nim UNICEF s NIVaM mohli posilniť svoje inštitucionálne kapacity vo ôsmich regiónoch Slovenska, aby cielene reagovali na individuálne potreby odídencov, ale aj vzdelávacie potreby pedagógov.

Viera Hincová – hlavná metodička, Danica Hullová – projektová manažérka a Eva Pupíková – učiteľka profesijného rozvoja a odborná garantka aktivity Rané a predškolské vzdelávanie (NIVaM) sa v druhom príspevku venujú obsahu a cieľom spomínaného projektu, na ktorom obidve inštitúcie participujú. Autorky predstavujú a objasňujú obsah pripravovaných a realizovaných sprievodných vzdelávacích aktivít pre pedagógov a ďalších odborníkov, ktorí pracujú s deťmi a rodinami odídencov z Ukrajiny.

Adaptácii detí a žiakov z Ukrajiny sa osobitne vo svojom príspevku venujú Iveta Peterová a Monika Duždová (NIVaM), a to z pohľadu asistenta učiteľa a vychovávateľa, v ktorých vidia sprievodcu adaptáciou. Prezentujú konkrétne námety na vzdelávacie aktivity pre ukrajinské deti, ktoré môžu pomôcť predovšetkým pedagogickým asistentom. Súčasťou ich príspevku sú aj cenné odporúčania pre pedagogickú prax v procese integrácie detí a žiakov, ktorí môžu prežívať traumu z vojny, aby sa dokázali ľahšie adaptovať v multikultúrnom priestore.

V súvislosti s touto témou treba hovoriť aj o slovenčine ako o cudzom alebo druhom jazyku. O tomto rozmere vo vzdelávaní píše Eva Španová (FF UK Bratislava), pričom približuje osobitosti jeho výučby na základnej aj strednej škole. Upozorňuje na vnímanie tejto problematiky v širších súvislostiach, keď analyzuje postup pri prijímaní žiaka – cudzinca, postupy jeho diagnostikovania, ale aj plánovanie a prípravu možného jazykového kurzu. Ponúka tiež niekoľko konkrétnych námetov na prípravu a realizáciu takéhoto jazykového kurzu.

Autorky nasledujúceho textu, Gabriela Pavúková a Andrea Šimurdová, učiteľky profesijného rozvoja pre predprimárne vzdelávanie (NIVaM), sa orientujú na deti odídencov, ktoré sú v predškolskom veku. Akcentujú tému hry a jej integrovanie v podpore rozvoja komunikačných spôsobilostí detí predškolské-

ho veku. V podobnej línii píše aj ďalšia autorka, učiteľka profesijného rozvoja pre predprimárne vzdelávanie, Silvia Mináriková (NIVaM). Píše o forme spolupráce materskej školy a rodiny dieťaťa s odlišným materinským jazykom prostredníctvom rozprávky. V oboch príspevkoch zdôrazňujú autorky dôležitosť hry, ktorá má pre deti obrovský význam v tomto období nielen z hľadiska jazyka, ale aj z hľadiska ich adaptácie, socializácie či z hľadiska uspokojovania ich potrieb v bezpečnom prostredí. Autorky sa zamerali na využitie detskej knihy, ilustrácie a literárneho textu, ktorými môžeme deťom predškolského veku uľahčiť prekonávanie jazykovej bariéry. V súčasnosti pracujú aj na metódikách, v ktorých ponúknu konkrétne námety na aktivity s rozprávkou a rozmanité jazykové hry.

Monika Duždová, Zuzana Pilátová a Eva Pupíková (NIVaM) mapujú skúsenosti škôl s príchodom, prekonávaním bariér, ale aj pomocou pre deti odídcov. Prostredníctvom siedmich rozhovorov s učiteľkami materských škôl, s riaditeľkami a riaditeľmi základných a stredných škôl, ale aj s pedagogickým asistentom a školskou psychologičkou sprostredkujú skúsenosti so začleňovaním ukrajinských detí v jednotlivých stupňoch škôl – od problémov s adaptáciou a socializáciou, cez metodické postupy, ktoré volili, až po spoluprácu s ďalšími organizáciami a inštitúciami.

V poslednom texte poradím, ale určite nie významom, rozoberá historik Juraj Kredátus klamstvá ruskej propagandy o Ukrajine v kontexte reálnych faktov. Autor sa dlhodobo venuje problematike vojnového konfliktu, ktorý spôsobilo Rusko na území Ukrajiny a šíreniu nepravdivých informácií v súvislosti s týmto konfliktom. Prostredníctvom historických faktov a odhaľovaním rozporov v konkrétnych tvrdeniach ruskej propagandy sa snaží objasniť agresiu Ruska na Ukrajine a kontext celého konfliktu. Upozorňuje na problém nekritického prijímania dezinformácií a nedostatok kritického myslenia nielen u žiakov, ale aj u mnohých učiteľov a apeluje na nevyhnutnú zmenu súčasnej situácie v tejto oblasti v slovenskom školstve.

Samozrejme, aj na konci tohto vydania nájdete tradičný výber z noviniek v Slovenskej pedagogickej knižnici. Želám vám podnetné čítanie a teším sa na ďalšie vydania Pedagogických rozhľadov, ktoré už dnes pre vás pripravujeme s kolegami z redakčnej rady, redakcie a s autormi textov.

Dana Kollárová

AKO UNICEF PODPORUJE INTEGRÁCIU DETÍ UKRAJINSKÝCH UTEČENCOV

Tanja Rankovic, Jana Huttova, Hsian Chen Lin, Barbora Vanek, Alice Bertella, UNICEF

Vojna náhle zmenila životy 7,5 milióna ukrajinských detí. V rámci Ukrajiny je v súčasnosti vysídlených približne 5,9 milióna ľudí vrátane 1,2 milióna detí. 7,9 milióna utečencov utieklo z krajiny do iných európskych krajín, vrátane Slovenska, ktoré otvorilo svoje brány Ukrajincom. Od februára 2022 prekročilo hranice Slovenska viac ako 1 milión ľudí, približne 100-tisíc v krajine požiadalo o dočasnú ochranu. Keďže pred začiatkom vojny žilo na Slovensku len niečo vyše 5 miliónov ľudí, utečenci z Ukrajiny teraz predstavujú takmer 2 percentá populácie.¹

Slovensko zareagovalo rýchlo, účinne a súcitne. V rámci humanitárnej odpovede na vzniknutú situáciu zmobilizovalo veľkú vlnu solidarity, do ktorej sa od začiatku zapojili štátne inštitúcie a samosprávy, ako aj mimovládne organizácie a jednotlivci. Vláda veľmi privítala pomoc organizácií OSN vrátane UNICEF, UNHCR, IOM a WHO, ktoré podporili reakciu na núdzovú situáciu na Ukrajine cez už existujúce štátne a komunálne systémy.

Začlenenie ukrajinských detí do predškolskej výchovy a vzdelávania

Vojna na Ukrajine mala zničujúci dopad na životy a budúcnosť detí, vrátane ich vzdelávania. Milióny detí boli nútené opustiť svoje domovy, okradnuté o stabilitu, bezpečnosť, triedy, priateľov, rodinu, domov a nádeje do budúcnosti. Sociálna izolácia a odlúčenie od podporných systémov spôsobené vojnou boli obzvlášť rušivé pre najzraniteľnejšie deti vrátane detí so zdravotným znevýhodnením.

Vzdelávanie detí však nemožno jednoducho odložiť, kým sa riešia iné priority. Školy sú pre deti záchraným lanom, najmä v konfliktoch a mali by byť bezpečnými priestormi, ktoré ponúkajú pocit normálnosti, rutiny a ochrany pred ublížením. Čím skôr sa deti môžu znovu hrať, učiť sa a komunikovať s rovesníkmi a dospelými v bezpečnom prostredí na učenie, tým rýchlejšie dobehnú učivo a zotavia sa.

Slovensko umožnilo všetkým ukrajinským deťom so štatútom dočasnej ochrany prístup ku vzdelávaniu. S prvoradým cieľom zabezpečiť neprerušené vzdelávanie ukrajinských žiakov čo najskôr zaviedlo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej len ministerstvo školstva) viaceré opatrenia na zjednodušenie prijímacích procesov a prideliť školám finančné prostriedky na pokrytie bezprostredných potrieb ukrajinských detí (napríklad na škol-

¹ Úrad núdzovej reakcie UNICEF na Slovensku

ské pomôcky), aby dokázali zvládnuť zvýšený počet žiakov a pokryť náklady na kurzy slovenského jazyka pre deti z Ukrajiny. Ministerstvo školstva a Národný inštitút vzdelávania a mládeže (NIVaM) pripravili množstvo metodických materiálov (viac nájdete na stránke <https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/>), usmernení (viac nájdete na stránke <https://www.minedu.sk/prichod-noveho-ziaka-z-ukrajiny/>) a odporúčaní na pomoc školám pri začleňovaní detí. Tieto opatrenia mali zásadný význam pre to, aby školy a zariadenia predškolského vzdelávania mohli deťom poskytnúť pocit štruktúry a bezpečia.

Na miestnej úrovni mnohé samosprávy a školy rýchlo a účinne prišli s riešeniami tejto bezprecedentnej výzvy. Otvorili ďalšie miesta, aby čelili nedostatku predškolských kapacít; pomohli zmierniť jazykové bariéry tým, že prijali ukrajinských učiteľov a zamestnancov; pri riešení potenciálnej traumy vyvolanej násilným konfliktom v detstve poskytli psychologickú pomoc. Na prekonanie mnohých prekážok a zvýšených finančných nárokov sa veľmi osvedčila flexibilná spolupráca a koordinácia s mimovládnyimi organizáciami (MVO), dobrovoľníkmi a národnými inštitúciami. Táto spolupráca vytvorila podmienky na poskytovanie ubytovania pre rodiny odídencov s deťmi a ich rýchle začlenenie do systému predškolskej výchovy a vzdelávania.

UNICEF a podpora riešenia krízovej situácie

V reakcii na masívnu humanitárnu krízu spôsobenú pokračujúcou vojnou na Ukrajine požiadala vláda SR UNICEF o podporu svojho úsilia pri zabezpečovaní prístupu detí a rodín ukrajinských utečencov k zdravotnej starostlivosti, sociálnej ochrane, ochrane detí, rozvoju a vzdelávaniu v ranom detstve. Kancelária UNICEF na podporu riešenia krízovej situácie v Slovenskej republike podporuje národné a miestne orgány, ako aj organizácie občianskej spoločnosti pri rozširovaní ich kapacít a poskytovaní núdzovej pomoci a podporných služieb, a to prostredníctvom intervencií v oblastiach ochrany detí, vzdelávania, sociálnej ochrany a zdravia, ako aj predškolského rozvoja a rozvoja dospievajúcich. Týmto spôsobom sa snaží zabezpečiť, aby ukrajinské deti, slovenské deti a deti iných národností, ktoré žijú na Slovensku, mohli využívať lepšie služby a podporu.

Podpora UNICEF sa zamerala na posilnenie národných a komunálnych kapacít na riešenie okamžitých humanitárnych potrieb a na podporu integrácie detí utečencov a ich rodín do národných systémov sociálnej ochrany a vzdelávania.² Na národnej úrovni Kancelária UNICEF na podporu riešenia krízovej situácie spolupracuje s ministerstvom školstva a NIVAM s cieľom zabezpečiť systémový prístup k začleňovaniu ukrajinských detí do slovenského vzdelávacieho systému. UNICEF tiež úzko spolupracuje s organizáciami slovenskej občianskej spoločnosti s cieľom využiť a posilniť už existujúce kapacity a siete. Spolupráca s obcami zostáva základom podpory pri začleňovaní odídencov z Ukrajiny. UNICEF pomáha samosprávam pri rozširovaní existujúcich služieb a posilňovaní inkluzívnej a udržateľnej podpory. Prostredníctvom tohto prís-

2 SLOVAKIA. ONE YEAR OF UNICEF RESPONSE.

tupu sa zlepšil prístup k formálnemu a neformálnemu vzdelávaniu pre 42 636 detí a 30 130 deťom boli poskytnuté učebné pomôcky (ako sú učebnice slovenského jazyka a učebné materiály pre ukrajinské deti, školské potreby, hračky a učebné materiály pre malé deti).³

Spolupráca medzi UNICEF a ministerstvom školstva viedla k vytvoreniu 3 183 predškolských miest v 183 materských školách a umožnila takmer 8 200 deťom využiť letné školy. Spolupráca UNICEF s NIVAM navyše posilnila inštitucionálne kapacity vo ôsmich regiónoch Slovenska na podporu integrácie ukrajinských detí utečencov v školských a predškolských zariadeniach. Pomoc pri zápise detí a žiakov do škôl poskytujú krajskí koordinátori, ktorí pôsobia v jednotlivých regionálnych pracoviskách NIVAM (Bratislava, Banská Bystrica, Košice, Nitra, Prešov, Trnava, Trenčín, Žilina, bližšie informácie nájdete na <https://nivam.sk/podpora-cudzincov/>). Krajskí koordinátori priebežne a podľa potreby konzultujú s rodičmi, opatrovníkmi a zamestnancami škôl priamo v školách, čo im umožňuje cielene reagovať na individuálne potreby detí. Zároveň systematicky koordinujú pomoc so samosprávami a ďalšími zainteresovanými stranami. UNICEF a NIVAM prostredníctvom tejto spolupráce dokážu zabezpečiť flexibilitu opatrení a adresnosť podpory.

Na regionálnej a miestnej úrovni UNICEF spolupracuje s obcami a mimovládnyimi organizáciami na rozvoji a rozširovaní služieb v oblasti neformálneho vzdelávania, na rozširovaní kapacít predškolskej výchovy a vzdelávania, ako aj na podpore nových inovatívnych služieb na podporu vzdelávania a rozvoja detí. Okamžitá podpora v prvých mesiacoch od vypuknutia vojny zahŕňala podporu pri učení, hodiny slovenského jazyka a duševnú a psychosociálnu podporu pre deti a opatrovateľov. Okrem toho, UNICEF zriadil 23 neformálnych centier pre hry a vzdelávanie (tzv. detské skupiny) v 13 obciach. Tieto detské skupiny poskytujú celý rad služieb na uspokojenie potrieb malých detí vrátane intervencií v oblasti duševného zdravia a psychosociálnej podpory. Prostredníctvom neformálnych centier UNICEF tiež podporuje viac ako 700 rodičov a opatrovníkov pri rozvoji rodičovských zručností, podpore duševného zdravia, poskytovaní jazykových kurzov, poradenstva a ďalšej podpory pre deti s vývojovými problémami a ich rodiny.

Pre staršie deti a adolescentov poskytuje Ukrajinská škola v evakuácii podporovanú UNICEF neformálne vzdelávanie podľa ukrajinských školských osnov v predmetoch ako sú ukrajinský jazyk, literatúra a história, matematika, ale aj angličtina. Zároveň Ukrajinská škola v evakuácii poskytuje kariérne poradenstvo, kurzy vedenia, finančnej gramotnosti a slovenského jazyka. Okrem toho sa žiakom a žiačkam poskytuje psychosociálna podpora, napríklad aj prostredníctvom arteterapie.

Výzvy

Keďže hrozí, že vojna na Ukrajine sa stane vzdelávacou krízou, je nevyhnutné zabezpečiť podmienky na neprerušovaný rozvoj v ranom detstve a vzdelávanie

3 SLOVAKIA. ONE YEAR OF UNICEF RESPONSE.

pre všetky deti a mladých ľudí, ktorí prišli z Ukrajiny. Prioritou zostáva potreba integrácie všetkých detí z Ukrajiny do slovenského vzdelávacieho systému. Z takmer 34 000 detí vo veku 0-17 rokov, zaregistrovaných so štatútom dočasného útočiska, sa do škôl, vrátane materských, základných a stredných škôl, zapísala len necelá tretina. Začlenenie detí odídcov z Ukrajiny, ktoré momentálne nie sú v slovenskom vzdelávacom systéme, si bude vyžadovať zvýšené úsilie, vrátane zlepšenia prístupu do škôlok a škôl, rozšírenia kapacít, systémovej podpory škôl pri poskytovaní kvalitného inkluzívneho vzdelávania a odstraňovania jazykových bariér, ako aj odstránenie legislatívnych a administratívnych prekážok pri uznávaní vzdelania a dokladov o kvalifikácii.

Tak ako ministerstvo školstva pokračuje v reformných krokoch na podporu inkluzívneho vzdelávania, začlenenie ukrajinských detí do vzdelávania je výzvou a zároveň aj príležitosťou na posilnenie inklúzie v školách, aby vedeli kvalitne reagovať na rôznorodosť všetkých žiakov. Prístup k inkluzívnemu a kvalitnému vzdelávaniu vytvára podmienky, v ktorých sa slovenské, ukrajinské deti a mládež, ako aj deti iných národností môžu učiť, prosperovať a rozvíjať svoj potenciál. Inklúzia je najlepšia možnosť pre slovenskú spoločnosť.

Pre najmenšie deti je poskytovanie príležitostí na hranie a učenie sa v bezpečných priestoroch, ako aj podpora ich rodičov pri poskytovaní starostlivosti o deti rozhodujúca na ochranu ich zdravého vývoja v čase krízy. Obdobie raného detstva je obdobím, ktoré je kľúčové pre rozvoj mozgu. U mnohých malých detí, ktoré utiekli pred vojnou, bol ich vývoj rôznymi spôsobmi prerušený. Tieto deti môžu byť vystavené riziku potenciálnych vývinových problémov a následných strát v učení. Prístup do materských škôl a príležitosti pre mladšie deti (0 – 3 roky), nielen ukrajinské, sú však na Slovensku obzvlášť obmedzené. Už pred vojnou boli predškolské zariadenia v mnohých regiónoch Slovenska preťažené, v mnohých mestách chýbal dostatočný počet miest v materských školách. V dôsledku toho sú materské školy pre mnohé ukrajinské deti jednoducho nedostupné.

Aby ukrajinskí študenti uspeli akademicky, potrebujú holistickú podporu, ktorá rieši aj ich sociálne a emocionálne potreby.⁴ Úspešná integrácia všetkých detí odídcov z Ukrajiny do škôl na Slovensku si v prvom rade vyžaduje systémovú podporu kurzov slovenského jazyka, metodickú podporu učiteľov na rozvíjanie jazykových zručností na všetkých predmetoch, individualizovanú podporu žiakov, ako aj vytváranie príležitostí na učenie sa slovenského jazyka zábavným a veku primeraným spôsobom. Poskytovanie holistickej akademickej, sociálnej a emocionálnej podpory si vyžaduje aj metodickú podporu a vedenie pre učiteľov a ďalších zamestnancov škôl. Je potrebné posilniť príležitosti na profesionálny rozvoj v oblasti inkluzívneho vzdelávania, multikulturného vzdelávania, jazykovej a kultúrnej rozmanitosti žiakov a vyučovacích postupov založených na traume.

Mnoho detí a dospelujúcich, najmä tých, ktorí sú v posledných ročníkoch strednej školy, stále pokračuje v štúdiu podľa ukrajinských učebných osnov

4 Supporting refugee students from Ukraine in host countries

prostredníctvom online vyučovania. Energetická a komunikačná infraštruktúra na Ukrajine je však terčom častých útokov a online vzdelávanie je často prerušované alebo nedostupné. Mladým Ukrajincom, ktorí pokračujú v online vzdelávaní, chýbajú sociálne väzby a aktivity, od spriatelovania sa so spolužiakmi až po možnosť odísť z domu a stráviť časť dňa v priestoroch školy. To má vážne dôsledky na ich duševné zdravie, keďže často trávajú deň zavretí vo svojich izbách bez možnosti osobnej interakcie s rovesníkmi a začlenenia sa do slovenskej spoločnosti. Deti vo veku strednej školy pociťujú veľký tlak, pokiaľ ide o školský výkon, pretože budú musieť zložiť záverečnú skúšku, aby dokončili formálne vzdelávanie na Ukrajine napriek výzvam, ktoré so sebou prináša online vzdelávanie. Pre tieto deti je potrebné urýchlene zabezpečiť prístup na stredné školy, ako aj vytvárať príležitosti na flexibilné formy neformálneho a alternatívneho vzdelávania, ktoré budú atraktívne pre túto skupinu mladých ľudí z Ukrajiny, ale aj pre mladých Slovákov.

Ako ďalej – priority na rok 2023

V roku 2023 bude Kancelária UNICEF na podporu riešenia utečeneckej krízy pokračovať v podpore posilňovania národného vzdelávacieho systému, aby sa vzdelávacie prostredie stalo inkluzívnym, bezpečným a ochranným. UNICEF bude poskytovať inštitucionálnu podporu ministerstvu školstva a NIVaM, odbornú pomoc pri rozvoji kapacít efektívneho vedenia (vrátane analýz zbieraných údajov), ako aj podporu pri koordinácii kľúčových aktérov zapojených do vytvárania podmienok inkluzívneho začleňovania detí ukrajinských utečencov do formálneho aj neformálneho vzdelávania. V partnerstve s ministerstvom školstva a NIVaM poskytne UNICEF finančnú pomoc na podporu rovného prístupu a kvality vzdelávania pre všetky deti, s osobitným zameraním na ukrajinské deti a dospelých, ktorí sú mimo slovenského vzdelávacieho systému. UNICEF bude podporovať opatrenia na zrýchlenie a zjednotenie uznávania predchádzajúceho vzdelania a kvalifikácií pre odídencov z Ukrajiny.

UNICEF rozšíri spoluprácu s vládou a samosprávami s cieľom rozvíjať a rozširovať služby na miestnej úrovni, podporovať sociálne začlenenie Ukrajincom a sociálnu súdržnosť v rámci miestnych komunít. V reakcii na požiadavky vlády bude UNICEF pokračovať v práci na odbornej aj politickej úrovni s cieľom zvyšovať kvalitu a dostupnosť služieb v ranom detstve.

Predškolské a materské školy sú fantastickými miestami na podporu nielen učenia a rozvoja detí, ale aj ich zdravia, výživy, a aj duševného zdravia. Zážitky z hry a učenia sú prirodzeným prostredím na podporu a pestovanie multikulturalizmu a sociálnej súdržnosti. Keďže vláda SR pokračuje vo svojom úsilí o rozširovanie existujúcich predškolských kapacít, UNICEF poskytne podporu pri vytváraní diverzifikovaných služieb v ranom detstve. Väčšia flexibilita a inovatívne formy sú kľúčovými prvkami, ktoré treba zväziť a podporiť. UNICEF a Karpatská nadácia spustili na začiatku roka 2023 novú grantovú schému Spolu pre deti,⁵ ktorá pomôže zabezpečiť inkluzívne a inovatívne prí-

5 V grantovom programe Spolu pre deti prerozdělíme vyše 1 milión eur

stupy k starostlivosti a vzdelávaniu v ranom detstve pre deti, ktoré utiekli pred vojnou z Ukrajiny, ale aj pre ďalšie deti v núdzi. Kľúčové pre tento program je budovanie partnerstiev medzi samosprávami a odborníkmi z rôznych oblastí s cieľom zavádzania systémových a udržateľných zmien.

V rámci partnerstva s ministerstvom školstva poskytne UNICEF finančnú podporu pre školy, v ktorých sú začlenené ukrajinské deti, s cieľom zvyšovania kvalitného inkluzívneho vzdelávania. V spolupráci s NIVaM sa podpora UNICEF zameria na posilnenie profesijného rozvoja učiteľov v oblastiach ako sú napr. inkluzívne prístupy vo vzdelávaní, trauma-informované prístupy, rozvoj slovenčiny ako cudzieho jazyka, multikultúrna výchova, práca s rôznorodosťou v triedach, individualizovaná podpora učiacich, podpora školení, webinárov, komunit praxe a modelových inštitúcií.

V spolupráci s miestnymi úradmi, občianskou spoločnosťou a mladými ľuďmi bude UNICEF podporovať medzisektorové riešenia a spoluprácu pri rozširovaní a skvalitňovaní vzdelávacích príležitostí pre dospelujúcich a mladých ukrajinských utečencov na Slovensku, ktorí sú mimo slovenského vzdelávacieho systému. V spolupráci s NIVaM poskytne finančnú a odbornú podporu pre mládežnícke organizácie s cieľom podpory inovatívnych vzdelávacích možností, rozvoj zručností, ako aj sociálnej inklúzie.

Zoznam bibliografických odkazov

SLOVAKIA. ONE YEAR OF UNICEF RESPONSE. Dostupné online: https://www.unicef.org/media/136101/file/Slovakia_Humanitarian_Response_for_Children_and_Refugee_Families_outside_Ukraine_factsheet_-_24_February_2023.pdf

Supporting refugee students from Ukraine in host countries. 2022. Dostupné na: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/supporting-refugee-students-from-ukraine-in-host-countries-b02bcaa7/>

Úrad núdzovej reakcie UNICEF na Slovensku. Dostupné online: <https://www.unicef.org/eca/unicef-emergency-response-office-slovakia>

V grantovom programe Spolu pre deti prerozdélíme vyše 1 milión eur. 2023. Dostupné online: <https://karpatskanadacia.sk/v-grantovom-programe-spolu-pre-deti-prerozdelime-vyse-1-milion-eur/>

PODPORA ODÍDENCOV Z UKRAJINY VO VZDELÁVANÍ

Viera Hincová, Danica Hullová, Eva Pupíková, Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Anotácia: *Príspevok sa venuje prezentovaniu kľúčových aktivít, ktoré sú v súčasnosti realizované v Národnom inštitúte vzdelávania a mládeže za pomoci medzinárodnej humanitárnej organizácie UNICEF. Aktivity smerujú svojou adresnou pomocou začleňovaniu odídencom z Ukrajiny do vzdelávacieho systému v Slovenskej republike a zároveň podporujú profesijný rozvoj pedagogických a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení.*

Kľúčové slová: profesijný rozvoj, adresná pomoc, medzisektorová spolupráca

Vojnový konflikt na Ukrajine priviedol na Slovensko veľké množstvo detí a žiakov, ktorým chýbajú vhodné podmienky na zvládnutie extrémne náročnej životnej situácie. Majú sťažený prístup ku kvalitnému vzdelávaniu.

Národný inštitút vzdelávania a mládeže (ďalej NIVaM), ktorý má vo svojej pôsobnosti aj problematiku inklúzie a národnostných menšín, spustil v spolupráci s humanitárnou organizáciou UNICEF projekt Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní. Jeho cieľom je poskytovať podporu v začleňovaní cudzincov do slovenského školstva vrátane jazykovej a psychosociálnej podpory. V metodike projektu sa uplatňuje model sociálnej a psychologickéj teórie ekosystému a jeho vplyvu na rozvoj dieťaťa a na začlenenie jednotlivca do spoločnosti (Urie Bronfenbrenner). Súčasťou modelu je podpora rodiny a opatrovateľov detí a mladých ľudí, učiteľov a odborných zamestnancov ako členov bezprostredných komunít – ostatných detí v triede, rovesníkov pri voľnočasových aktivitách. Sieťovaním a spoluprácou so širokým spektrom aktérov tiež podporujeme širšiu vrstvu ekosystému, napomáhame komplexnému riešeniu situácie konkrétneho dieťaťa, mladého človeka a jeho rodiny.

Pomoc NIVaMu je v rámci projektu **Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní** rozdelená na tri oblasti:

- A. Rané a predprimárne vzdelávanie
- B. Základné a stredné školy
- C. Neformálne vzdelávanie – mládež

Hlavné aktivity projektu sú:

- odborné pôsobenie so zameraním na rané a predprimárne vzdelávanie (tvorba metodík a školení),
- priame poradenstvo a podpora začleňovania v jednotlivých regiónoch vrátane psychologického poradenstva a tlmočníckej podpory,

- jazykové kurzy slovenského jazyka a certifikáty pre ukrajinských učiteľov,
- tlač a distribúcia učebných materiálov na výučbu slovenčiny ako druhého jazyka pre deti a žiakov v školách,
- profesijný rozvoj vzdelávacích inštitúcií, učiteľov a riaditeľov so zameraním na integráciu ukrajinských detí a žiakov,
- profesijný rozvoj zamestnancov NIVaM,
- prenos medzinárodného know-how od expertov organizácie UNICEF najmä v oblasti psychosociálnej pomoci, podpory detí v kríze a v zavádzaní inovatívnych metód do vzdelávania dospelých.

Podpora v rámci projektu je postavená na **adresnej pomoci školám**, ktorá umožňuje reagovať na individuálne potreby detí, škôl, prípade regiónov a systematicky koordinovať pomoc aj s konkrétnymi samosprávami a mimovládnyimi neziskovými organizáciami. Vďaka tomu je zabezpečená flexibilita opatrení a adresnosť pomoci. **Priamu podporu** školám poskytujú **regionálni koordinátori**, ktorí pôsobia v jednotlivých krajských pracoviskách NIVaM (Bratislava, Banská Bystrica, Košice, Prešov, Trnava, Trenčín, Žilina). Poskytujú poradenstvo v konkrétnych situáciách, ktorým čelia deti, ich rodičia či opatrovatelia najmä v oblasti vzdelávania.

Regionálni koordinátori vykonávajú:

- asistenciu pri zaraďovaní detí a žiakov do škôl,
- psychosociálnu podporu,
- podporu klímy v triedach, prevenciu negatívnych javov,
- komunikáciu a pomoc s uznaním dokladov pre pedagogických a odborných zamestnancov v školstve,
- metodickú podporu a poradenstvo pre školy, pedagógov a odborné tímy,
- sieťovanie jednotlivých aktérov na lokálnej, regionálnej a celoslovenskej úrovni,
- zdieľanie dobrej praxe.

Rané a predprimárne vzdelávanie

Projekt Podpora odídencom z Ukrajiny v spolupráci s organizáciou UNICEF je svojou podstatou humanitárny projekt, reagujúci na akútnu krízovú situáciu. Prvotným cieľom je preto ponúknuť sadu nástrojov, ktoré prinesú v krátkom čase potrebný efekt pre podporu začleňovania detí odídencom z Ukrajiny do materských škôl. UNICEF vkladá do projektu medzinárodné know-how zamerané na základné zručnosti v oblasti psychosociálnej podpory. Týkajú sa psychologickú prvej pomoci a podpory ekosystému začleňovania, vrátane tvorby bezpečného prostredia a prevencie vyhorenia u osôb, ktoré poskytujú rôzne formy podpory ranej starostlivosti a predprimárneho vzdelávania deťom vo veku od 0 do 6 rokov. V dlhodobom horizonte je možné zaradiť tento prístup do profesijného rozvoja pedagogických a nepedagogických zamestnancov. Z hľadiska trvalej udržateľnosti treťou líniou vzdelávacích aktivít projektu v oblasti ranej starostlivosti a predprimárneho vzdelávania bude príprava

multiplikátorov prostredníctvom tréningu trénerov v zručnostiach psychosociálnej podpory a dlhodobého mentoringu v rámci tréningov poskytnutých UNICEF v spolupráci s ISSA (International Step by Step Association).

Národný inštitút vzdelávania a mládeže prostredníctvom projektu Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní má ambíciu vytvoriť celoplošnú aktívnu pomoc a metodickú podporu materským školám a zariadeniam predprimárneho vzdelávania pri začleňovaní detí z Ukrajiny do slovenského vzdelávacieho systému. Súčasne chce zvýšiť kvalitu vzdelávania detí predškolského veku prostredníctvom adresnej pomoci a podpory priamo v konkrétnych materských školách a zariadeniach predprimárneho vzdelávania.

Chce prispieť k optimálnemu prijímaniu detí s traumatizujúcim zážitkom pomocou psychosociálnej prvej pomoci. Medzi primárne prostriedky profesijného rozvoja učiteľov v týchto oblastiach bude využívané sieťovanie a vytváranie komunit odborníkov v rámci regiónu. Z prieskumu *Záverečná správa z prieskumu Školský manažment* (NIVAM júl 2022 – november 2022) vyplýva, že riaditelia škôl medzi prostriedky profesijného rozvoja učiteľov zaraďujú opakované stretnutia účastníkov vzdelávania aj za účasti lektorov po ukončení vzdelávania. Skupinové či individuálne poradenstvo bude súčasťou podporných aktivít projektu.

V kontexte projektu sa témy predprimárneho vzdelávania rozširujú o oblasť ranej starostlivosti a ďalších neformálnych foriem multidisciplinárnej a medzisektorovej starostlivosti pre deti vo veku 0 – 6 (7) rokov. Projekt umožňuje zapojenie širokej palety aktérov, ako sú mimovládne neziskové organizácie, detské skupiny a nesieťové zariadenia ranej starostlivosti s ohľadom na potreby detí, ktorých situácia sa často dynamicky mení. V súčasnosti budujeme sieť regionálnych metodikov v oblasti predprimárneho vzdelávania a ranej starostlivosti.

Odborná podpora a rozvoj kompetencií zamestnancov predprimárneho vzdelávania a ranej starostlivosti môžu byť nastavené komplexne, so zohľadnením potrieb všetkých aktérov inkluzívneho ekosystému (rodičia a opatrovatelia ukrajinských detí, rodičia ostatných detí, poskytovatelia služieb, tlmočníci, pracovníci mimovládnych organizácií, širšia komunita) vrátane tvorby bezpečného prostredia. Na odborné vzdelávacie aktivity bude nadväzovať dlhodobejšia podpora kompetencií získaných na vzdelávaní.

Všeobecný konsenzus z medzinárodných výskumov hovorí, že učitelia implementujú nové zručnosti a kompetencie predovšetkým vtedy, **keď sa špecifické školenie kombinuje s mentoringom, koučovaním alebo priebežným poradenstvom priamo na pracovisku**. Využitie týchto foriem podpory profesijného rozvoja, vrátane poskytovania spätnej väzby, poradenstva pri tvorbe a implementácii školského plánu, sa ukazujú ako nevyhnutné pre kvalitatívne zmeny v učiteľskej práci. S týmto cieľom je aktuálne vytvorený program inovačného vzdelávania zameraný na podporu kompetencií psychosociálnej podpory a inkluzívneho prístupu v ranom veku a predškolskom veku.

Inovatívnym prvkom projektu je medzisektorová a multidisciplinárna podpora profesijného rozvoja pedagogických aj nepedagogických zamestnancov materských škôl a ďalších zariadení predprimárneho vzdelávania a ostatných programov predškolského vzdelávania a starostlivosti a zariadení pre vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve (napr. sociálne služby, ako sú sociálna služba starostlivosti o deti do 3 rokov, detské skupiny a iné sociálne služby, napr. služby krízovej intervencie). V stratégii a pri realizácii aktivít budeme dbať na identifikáciu a zosieťovanie týchto služieb s podporou partnerských organizácií a regionálnych koordinátorov a prierezové zvyšovanie kompetencií prostredníctvom ponúkaných vzdelávaní.

Odborné podujatia sú zamerané na metodické usmerňovanie materských škôl a zariadení predprimárneho vzdelávania v oblasti zavádzania inkluzívnych prístupov vo vzdelávaní, a tiež vytvárajú základné vedomostné opory pri zvládaní záťažových situácií, získaní pozitívnych postojov zamestnancov smerom k inkluzívnym prístupom vo vzdelávaní. Prostredníctvom odborných podujatí vytvárame priestor k výmene skúseností, k podpore a riešeniu problémov. Taktiež sú priestorom, v ktorom budú identifikované ďalšie vzdelávacie potreby zamestnancov. Témy odborných podujatí budeme priebežne dopĺňať a tým reagovať na aktuálne vzniknuté situácie. Formálne vzdelávanie v oblasti začleňovania ukrajinských detí je zastrešené programom inováčného vzdelávania.

Uvedenú stratégiu vnímame v širšom kontexte profesijného rozvoja v oblasti inkluzívneho vzdelávania a starostlivosti a posilnenia *multikultúrnych kompetencií*, aby sa podporila sociálna integrácia a súdržnosť. Obdobie raného detstva je obdobím, kedy podpora multikultúrneho porozumenia a sociálnej súdržnosti korešponduje s výrazným tempom rozvoja mozgu a má preto dôležitý dopad na formovanie neskorších postojov. Keď sú deti vystavené hodnotám a inkluzívnym postojom v ranom veku, je pravdepodobné, že si ich zachovávajú aj v neskorších fázach života. Zlepšovanie kľúčových kompetencií a podpora profesijného rozvoja aktérov ranej starostlivosti a predprimárneho vzdelávania je *jednoznačne spojená s kvalitou programov v ranom detstve*.

Profesijný rozvoj

Prostredníctvom pripravovaných aktivít si zamestnanci zvýšia svoje profesijné kompetencie v oblasti identifikovania individuálnych osobitostí dieťaťa vrátane identifikovania potrieb v oblasti podpory adaptácie a socializácie dieťaťa. Zvýšia svoje profesijné kompetencie v oblasti vlastného profesijného rozvoja, v oblasti inkluzívneho prístupu a multikultúrnych kompetencií, s ohľadom na potreby všetkých aktérov inkluzívneho modelu (rodičov, detí z domáceho aj odlišného prostredia a širšej komunity). Účastníci aktivít projektu budú vedieť reagovať na vzniknuté situácie a rozvíjať vlastné kompetencie v oblasti reziliencie a well-beingu, aby tak predišli dlhodobému psychickému stresu, ktorý by mal negatívny dopad na ich ďalšie fungovanie.

Sekundárnou cieľovou skupinou projektu sú deti raného a predškolského veku (0 – 6 rokov), ich zákonní zástupcovia a opatrovníci, ako aj širšia komunita v zmysle komplexného modelu psychosociálnej podpory a inkluzívneho prístupu. Prostredníctvom aktivít budú zamestnanci, ktorí s nimi prichádzajú do styku, poznať a využívať niektoré metódy a nástroje na identifikovanie kľúčových individuálnych osobitostí. Činnosti, ktoré budú následne s deťmi realizované, budú rešpektovať kultúrnu a jazykovú rozmanitosť a individuálne osobitosti detí vrátane vekových a vývinových, ako aj dopady traumy na hru a rozvoj dieťaťa.

V prvej fáze podpory vychádzame z existujúcej cieľovej skupiny 183 materských škôl, ktoré získali podporu na rozšírenie kapacít MŠ v rámci výzvy MŠVVaŠ SR a ďalších 23 centier predškolského a raného vzdelávania a podpory, s ktorými spolupracuje UNICEF. V nadväznosti na materiálnu podporu je naším záujmom poskytnúť aj podporu v oblasti multikultúrnych kompetencií a psychosociálnej pomoci práve v týchto zariadeniach.

Z hľadiska trvalej udržateľnosti a multiplikácie medzinárodného know-how v priebehu druhej časti projektu pripravíme tréning trénerov, ktorí budú schopní realizovať multiplikačné aktivity dlhodobo aj po skončení projektu. Tento tréning bude zasadený do kontextu širšej podpory školských zručností vzdelávania dospelých, ktoré plánuje NIVAM realizovať v rámci podpory školských kompetencií dlhodobo.

V rámci projektu budú vypracované a distribuované 4 metodické materiály k témam:

- Jazyková podpora dieťaťa s odlišným materinským jazykom (ďalej OMJ)
- Podpora adaptácie
- Rešpekt, tolerancia a detské práva
- Psychosociálna podpora dieťaťa

Spracované metodické materiály budú nosnými piliermi pre pomoc a poradenstvo zamestnancom materských škôl a zariadení predprimárneho vzdelávania. Súčasne budú východiskami už pre vyššie spomenuté odborné podujatia. Metodické materiály budú dostupné prostredníctvom portálu NIVAM pre všetkých záujemcov. Propagácia materiálov a odborných podujatí bude zabezpečená prostredníctvom sociálnych sietí.

V metodickom materiáli zameranom na možnosti jazykovej podpory pre deti s odlišným materinským jazykom v podmienkach materských škôl, zariadení predprimárneho vzdelávania budú praktické návody na využívanie rôznych stratégií a metód pomáhajúcich zvyšovať jazykovú gramotnosť dieťaťa s odlišným materinským jazykom. Medzi uvedenými stratégiami je opis využitia komunikačných kariet, práca s literatúrou, možnosti podpory dieťaťa s odlišným materinským jazykom samotným prostredím, prostredníctvom hier. Súčasťou materiálu budú psychologické zákonitosti rozvoja jazykovej

gramotnosti dieťaťa v bilingválnom prostredí. V materiáli smerujúcom k psychosociálnej podpore budú sumárne poznatky z oblasti tejto pomoci deťom odídencom z Ukrajiny a ich rodinám. Materiál analyzuje jednotlivé faktory, ktoré majú vplyv na zvládanie záťaže pre dieťa, ako aj možnosti rozpoznania znakov ťažkostí u detí, ktoré potrebujú psychosociálnu prvú pomoc. Rozoberie základné princípy práce s deťmi v núdzi a druh podpory, ktorú potrebujú vzhľadom k veku, ale aj individuálnym potrebám.

Odborné podujatia sú nápomocné pri tvorbe siete personálnych kapacít v oblasti psychologicko-sociálnej podpory a intervencií zohľadňujúcich traumy. Cieľom podujatí je podporovať zamestnancov zariadení v empatickom, chápujúcom prístupe k prichádzajúcim utečeneckým deťom a rodinám, ako aj k podpore procesu ich začleňovania s ohľadom na všetky prvky inkluzívneho ekosystému (mikrosystém materské školy/zariadenia, t. j. ostatné deti, ich rodičia, ostatní pedagogickí a nepedagogickí zamestnanci a širšia komunita).

Súčasťou ponuky NIVaM v rámci projektu je program inovačného vzdelávania Podpora dieťaťa predškolského veku s individuálnymi osobitosťami inšpirovaného obsahom školenia ISSA – Základné školenie psychologickej prvej pomoci a postupov zohľadňujúcich traumy u malých detí a ich opatrovníkov. V rámci programu ISSA bolo aktuálne vyškolených 10 školiteľov. Školitelia pripravujú interný tréning pre ďalších potenciálnych lektorov. Tento tréning bude realizovaný s peer mentoringom a spoluprácou v lektorských dvojiciach tak, aby lektori boli pripravení následne realizovať čiastkové webináre alebo prezenčné podujatia v regiónoch s využitím podkladov tréningu ISSA. Do júna 2023 budú získavať skúsenosti a bude im priebežne poskytovaná podpora a mentoring zo strany ISSA, ako aj v medzinárodnom meradle v spolupráci s účastníkmi ISSA školení z ďalších krajín (tréning prebiehal s českými a maďarskými školiteľmi). Vytvára sa priestor na návštevy tréningov v iných krajinách.

Adresná pomoc inštitúciám

Prostredníctvom individuálneho poradenstva (dlhodobého, krátkodobého), ktoré bude realizované internými a externými odborníkmi, budú mať materské školy a zariadenia predprimárneho vzdelávania možnosť získať adresnú pomoc pri riešení konkrétnych problémov. Regionálni koordinátori budú nápomocní pri odhaľovaní vzdelávacích potrieb zamestnancov škôl a zariadení.

V záujme vytvorenia siete personálnych kapacít z rôznych oblastí bude jeho prioritným zámerom vytvoriť dostatok priestoru na výmenu skúseností zúčastnených pri začleňovaní detí odídencom z Ukrajiny do výchovno-vzdelávacieho procesu. Rozšírenie vedomostí zúčastnených o možnostiach podpory dieťaťa s OMJ, o možnostiach podpory dieťaťa s traumou z vojnového konfliktu prispieje k tvorbe pozitívnych postojov zamestnancov materských škôl a zariadení predprimárneho vzdelávania smerom k inkluzívnym princípom vo vzdelávaní. Metodické materiály budú nápomocné učiteľom, ktorí majú

do výchovno-vzdelávacieho procesu zaradené dieťa prioritne s odlišným materinským jazykom. Prostredníctvom ponuky podujatí a materiálov projekt prispeje k tvorbe prostredia, ktoré akceptuje rôznorodosť detí a berie ju ako nevyhnutný prvok k inkluzívnemu prístupu vo vzdelávaní.

Podpora v oblasti začleňovania žiakov základných a stredných škôl

V rámci projektu vznikla sieť regionálnych metodikov/koordinátorov na našich ôsmich krajských pracoviskách. Na každom z nich pôsobia dvaja metodici. Šestnásť regionálnych koordinátorov pre celé Slovensko je pripravených na priamu pomoc a podporu školám v regiónoch. Realizujeme online semináre na aktuálne témy na základe podnetov zo škôl. Napr. *Aktivity projektu a podpora škôl v regiónoch, Zvládanie záťaže v predvianočnom období, Hodnotenie žiakov - cudzincov v základnej škole, Hodnotenie žiakov - cudzincov v SŠ, Spolupráca učiteľa a asistenta učiteľa/vychovávateľa. Doteraz sme zaznamenali vyše 900 účastníkov.*

Pochopenie odlišností vzdelávacieho systému na Ukrajine a na Slovensku je dôležité aj pre rodičov. Po počiatočnom nápore sú tu stále aktuálne informácie, ktoré sprostredkujeme rodičom detí v našich školách.

Realizovali sme dva semináre pre ukrajinských rodičov v ukrajinskom jazyku zamerané na vzdelávací systém na Slovensku, možnosti zaraďovania detí do škôl, rady, tipy a usmernenia (125 účastníkov). Aktuálne sa prepájame čoraz viac na lokálne komunity a organizácie, ktoré poskytujú podporu rodičom a opatrovateľom, aby sme aj prostredníctvom priamej komunikácie mohli poskytovať podporu a reagovať na aktuálne potreby a otázky. Realizovali sme a zúčastnili sa podujatí v regiónoch zameraných na kariérové poradenstvo mladých ľudí v spolupráci s ich rodičmi.

V oblasti jazykovej podpory prebieha distribúcia vzdelávacích materiálov pre školy na podporu jazykového vzdelávania detí z Ukrajiny. Od septembra 2022 si môžu školy integrujúce ukrajinské deti a žiakov bezplatne objednať tlačene publikácie na vzdelávanie detí cudzincov, ktoré sú výsledkom viacročného projektu ERASMUS+ a vznikali v spolupráci s jazykovou školou iCan.

Tlačené publikácie sú na školy distribuované na základe vyplnenej online žiadosti: FORMULÁR.

Školy nájdú tieto publikácie aj v online verzii:

- Knihu pre ZŠ Aha slovenčina!
- Pracovný zošit pre 1. stupeň ZŠ Aha slovenčina!
- Pracovný zošit pre 2. stupeň ZŠ Aha slovenčina!
- Pracovný zošit pre predprimárne vzdelávanie Svet okolo nás po slovensky
- Manuál pre inklúziu detí cudzincov do výchovno-vzdelávacieho procesu v SR
- Prekladový slovník základných pojmov pre ZŠ.

Súčasťou existujúcich materiálov je aj Manuál pre inklúziu cudzincov do výchovno- vzdelávacieho procesu v SR. Obsahuje odkazy na legislatívu spojenú so začleňovaním detí cudzincov, takže je užitočnou a praktickou príručkou pre školy. Distribúciu zabezpečujeme aj prostredníctvom partnerských organizácií v regiónoch ako je Mareena, Človek v ohrození, IPčko a iné.

V súčasnosti sme vyexpedovali 6583 kusov učebníc **Aha Slovenčina** pre ZŠ, 3136 kusov pracovných zošitov pre 1. stupeň ZŠ **Aha Slovenčina**, 3447 kusov Pracovný zošit pre 2. stupeň ZŠ **Aha Slovenčina**, 439 kusov **Manuál pre inklúziu cudzincov**, 4271 kusov ukrajinských prekladových slovníkov. Publikácie **Svet okolo nás** sme distribuovali už 1631 kusov.

Ďalšou aktivitou je jazykové vzdelávanie. Spustili sme 2 výzvy na bezplatné jazykové vzdelávanie **pre učiteľov slovenčiny z celého Slovenska** – Didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka. V súčasnosti má možnosť sa takto pripraviť 20 učiteľov. Druhá výzva je určená **pre ukrajinských pedagogických a odborných zamestnancov** z celého Slovenska, ktorí už pracujú v školstve alebo by sa chceli zamestnať v školách, po odstránení jazykovej bariéry. Vďaka tejto aktivite vzdelávame 70 ľudí v spolupráci so Studia Academica Slovaca. Záujem o obe vzdelávania bol mnohonásobne vyšší ako sme predpokladali, preto s UNICEF analyzujeme možnosti realizácie ďalšieho kola školení.

Pre komplexnú podporu zručností a inovátnych foriem vzdelávania na našich základných a stredných školách pripravujeme ďalšie vzdelávacie podujatia. Bude v nich zakomponovaný rozvoj obdobných spôsobilostí zamestnancov, ako je popísané v časti o predprimárnom vzdelávaní. Z aktuálne zverejneného výskumu Centra vzdelávacích analýz⁶ vyplynuli informácie, ktoré potvrdzujú smerovanie aktivít projektu. Údaje potvrdzujú potrebu poznania psychosociálnej prvej pomoci, jazykovej podpory aj ukrajinsky hovoriacich pedagógov a odborníkov. Zo správy vyberáme: "Výsledky ukázali, že školy nedokázali prijať všetky deti z Ukrajiny, ktoré sa do nich hlásili. Takmer pätina (18,7 %) škôl, ktoré vzdelávajú deti z Ukrajiny, neprijala všetkých žiakov a žiačky z Ukrajiny. Najčastejším dôvodom (68,3 %) bol nedostatok miest. Zvlášť náročná situácia bola v Bratislavskom kraji, kde všetky deti neprijala až polovica (51,7 %) zapojených škôl.

Z našich rozhovorov so zamestnankyňami a zamestnancami bratislavských škôl vyplynulo, že deti z Ukrajiny dostatočne neovládajú slovenčinu. Preto sa nemôžu plnohodnotne zapájať do výučby. Ministerstvo školstva síce finančne podporuje organizáciu jazykových kurzov, mnohé školy ich však nerobia. V tomto školskom roku organizovala kurz štátneho jazyka menej ako tretina (31,4 percenta) škôl, ktoré vzdelávajú deti z Ukrajiny. V minulom školskom roku to bola približne polovica (54,3 percenta) škôl.

6 <https://www.vzdelavacieanalyzy.sk/nove-udaje-ukazali-ze-skoly-pri-zaclenovaní-deti-z-ukrajiny-do-vzdelavania-potrebuju-vyrazne-viac-podpory/>

Pri prekonávaní jazykovej bariéry by školám pomohli zamestnankyne a zamestnanci, ktorí ovládajú ukrajinský jazyk. Ministerstvo školstva však pôsobenie odborníkov a odborníčok z Ukrajiny cielené nepodporuje. A tak väčšina škôl (79,6 percenta), ktoré vzdelávajú deti z Ukrajiny, nemala takýchto ľudí. Pritom viac ako tretina (36,6 percenta) z nich, by uvítala ukrajinsky hovoriaci personál. Školy by mali záujem najmä o pedagogických asistentov a asistentky (89,3 percenta z týchto škôl).

Deti z Ukrajiny môžu mať rozdielnu úroveň osvojeného učiva, keďže sa vzdelávali podľa odlišného vzdelávacieho programu. Z našej sondy na bratislavských školách však vyplynulo, že školy vstupnú úroveň vedomostí a zručností týchto detí nezisťovali. Dotazníkový prieskum tiež ukázal, že väčšina škôl (86,2 percenta) týmto deťom neupravila učebný plán, čiže neposilnila výučbu niektorých predmetov. Takmer dve tretiny (60,9 percenta) škôl však realizovali doučovanie, do ktorého sa zapájali aj žiačky a žiaci z Ukrajiny.

Mnohé deti z Ukrajiny môžu mať vážne psychické problémy, keďže ide o vojnové utečanky a utečencov. Z našej hĺbkovej sondy však vyplynulo, že školské psychologičky a psychológovia či ďalšie odborníčky a odborníci nedokázali deťom poskytnúť podporu. Problémom bola najmä jazyková bariéra, ale aj chýbajúce vedomosti a skúsenosti.

Spolupracujúci psychológovia v našom projekte poskytujú psychosociálnu podporu v teréne, rovnako tlmočníci pomáhajú pedagógom či odborným zamestnancom komunikovať s ukrajinskými žiakmi. Vďaka nadobudnutiu, získaniu jazykových kompetencií sa budú môcť v školách zamestnať aj ukrajinskí učitelia rôznych aprobácií. Pripravované webinára a vzdelávacie podujatia sa zameriavajú aj na zručnosti v oblasti psychosociálnej podpory, ktoré školy využijú pri začleňovaní všetkých žiakov zo zraniteľných skupín. Rozvoj ekosystému inklúzie a inkluzívnej klímy je kľúčovým aspektom všetkých realizovaných aktivít a podujatí NIVAM-u v rámci projektu Podpora odídcov z Ukrajiny vo vzdelávaní.

Neformálne vzdelávanie

V oblasti podpory neformálneho vzdelávania pripravujeme grantovú schému, ktorá bude zameraná na začleňovanie mladých ľudí v rámci aktívneho trávenia voľného času a rozvoja kompetencií v prepojení na rovesnícke skupiny a aktivity mládežníckych organizácií. Aktivity bude zastrešovať Odbor neformálneho vzdelávania NIVAM, pričom aktuálne prebieha výberové konanie na odborného garanta tejto časti projektu. Aktivity budú komplexne reflektovať potreby mladých ľudí, od trauma informovaného prístupu, cez rozvoj kariérového smerovania a prevencie negatívnych javov. Súčasťou bude tiež rozvoj kompetencií a kapacít mládežníckych organizácií, ktoré dokázali reagovať na potreby mladých ľudí, a zároveň potrebujú stabilizovať a rozvíjať svoje ľudské zdroje. Začleňovanie mladých ľudí bude prebiehať formou rovesníckych aktivít vo voľnočasových centrách a organizáciách, pracujúcich s mládežou.

Záver

Projekt Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní realizovanom za podpory svetovej organizácie UNICEF je príležitosťou pre Národný inštitút vzdelávania a mládeže. Otvorený pohľad humanitárnej organizácie UNICEF na možnosti podpory jednotlivcov a organizácií vytvára príležitosť zaraďovať a využívať nové formy a metódy podpory deťom, školám a hlavne ich zamestnanom. Zároveň veríme, že NIVaM ako partner v uvedenom projekte, svojím zodpovedným prístupom naplní očakávania hlavného donora, a zároveň prostredníctvom aktivít projektu bude solídnym partnerom školám v pomoci s podporou odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní.

Zoznam bibliografických odkazov:

<https://nivam.sk/podpora-cudzincov/>

<https://www.vzdelavacieanalyzy.sk/nove-udaje-ukazali-ze-skoly-pri-zaclenovani-deti-z-ukrajiny-do-vzdelavania-potrebuju-vyrazne-viac-podpory/>

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLxEYmDPH7sN3rsfJQDkTa59HsL28bQU9g>

Summary: The article focuses on presentation of the key activities which are currently realized in the National Institute of Education and Youth with the support of the international humanitarian organization UNICEF. The activities are aimed at the integration of emigrants from Ukraine into the education system in the Slovak Republic with targeted help, and at the same time they support the professional development of pedagogical and professional employees of schools and school facilities.

AKO BYŤ NÁPOMOCNÝ PRI ADAPTÁCII ŽIAKA Z UKRAJINY

Iveta Peterová, Monika Duždová, Národný inštitút vzdelávania a mládeže, krajské pracovisko Prešov

Anotácia: Príspevok ponúka priame námety na aktivity pre asistentov a vychovávateľov v procese adaptácie detí z Ukrajiny na prostredie slovenských škôl. Rovnako zahŕňa odporúčania pri začleňovaní detí/žiakov z Ukrajiny do materskej školy/základnej školy/strednej školy, osobné poznatky a skúsenosti z praxe zo zahraničia.

Kľúčové slová: adaptácia, asistent, vychovávateľ, aktivity, inklúzia, Ukrajina, individuálny prístup.

Deťom, ktoré neovládajú slovenčinu, no v triede vnímajú učivo, pomáhajú nielen učitelia, ale aj žiaci, aby sa začlenili do kolektívu. Pri vysvetľovaní učiva využívajú učitelia, asistenti a vychovávateľia rôzne pomôcky, obrázky, hry. Pomôže im to priblížiť témy, o ktorých sa v triede komunikuje, naučiť sa nové slová v pre nich novom jazyku. Veľkou pomocou môže byť komunikácia s využitím interaktívnych pomôcok alebo aktivít. Je dobré dopriať dieťaťu čas na aktivitu, ale rovnako akceptovať jeho rozhodnutie momentálne nerozprávať, zároveň si ale overovať jeho porozumenie diania v triede, aby sa cítilo potrebné a začlenené.

Priebeh adaptácie dieťaťa na kolektív je veľmi individuálny, a preto k nemu pristupujeme veľmi citlivo a zodpovedne. Adaptácia je postupné začleňovanie do kolektívu, postupné budovanie dôvery a istoty. Podľa Kaisera a Kaiserovej (1991) ju môžeme vnímať ako socializáciu, pri ktorej ide v prvom rade o budovanie vzťahu. Cudzí ľudia sa stretnú a postupne, pomaly si vytvárajú k sebe cestu, formujú si priestor medzi sebou, v ktorom môže začať rásť vzťah. Z hľadiska významu a podielu na socializačnom procese patrí škola k najvýznamnejším socializačným činiteľom. Uvedieme niektoré determinanty, ktoré môžu vplývať na adaptáciu:

Multikultúrne prostredie v škole - rozmanitosť žiakov a ich vzdelávacích potrieb považujeme za príležitosť, ktorú možno vo výchove a vzdelávaní pozitívne využiť a nie za prekážku, ktorú je potrebné redukovať, či úplne odstrániť (Kopřiva, 2005).

Multikultúrna / interkultúrna výchova a vzdelávanie - súbor výchovných a vzdelávacích činností, ktoré tematizujú kultúry a ich rozmanité prejavy s cieľom budovať vzájomný rešpekt a spoluprácu medzi ich nositeľmi (<http://www.inkluzivniskola.cz>).

Cudzinec - každý jednotlivec, ktorý nie je občanom Slovenskej republiky a je

štátnym príslušníkom inej krajiny.

Utečenec - osoba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných a politických dôvodov alebo pre príslušnosť k určitej sociálnej skupine, a kvôli týmto obavám sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu, ani využiť ochranu krajiny.

Asistent učiteľa - pomáha prekonávať či už jazykové, informačné, komunikačné alebo iné bariéry. Asistent je veľmi dôležitý prvok pri adaptácii a socializácii dieťaťa. Vytvára pomyselný mostík medzi ním a ostatnými deťmi. Asistent učiteľa pomáha deťom vo vyučovacom procese pri bezprostrednej spolupráci s učiteľom v triede a aj v reálnych situáciách v škole, napríklad na dvore školy, cez veľkú prestávku, na dozoroch alebo v jedálni počas obeda, spolupracuje s rodičmi (<http://cizincivetd.blogy.rvp.cz/2010/06/22/poznavame-a-hodnotime-zaky-cizince>).

Vychovávateľ - úzko spolupracuje aj s asistentom v dopoludňajšom vyučovaní, alebo sa s ním strieda, či delí si prácu podľa potreby. Cielene sa zameriava na podporu relaxácie, oddychu, hry u detí tak, aby sa mohli viac zapojiť aj tie, ktoré s tým majú ťažkosti. Pomáha aj pri stravovaní v školskej jedálni, pri športe, napomáha socializácii, umožňuje realizovanie inovátnych metód, besied, workshopov, prácu v skupinách, realizuje reflexiu konfliktov pod vedením školského podporného tímu, konzultáciu s rodičmi, učiteľmi a i. (Dekan 1996).

Predkladáme aktivity, ktoré môže s deťmi realizovať asistent alebo vychovávateľ:

1. uskutočniť prvú prechádzku po škole s dôležitými miestami (napr. učebne, riaditeľňa, kabinet triedneho učiteľa, telocvičňa, jedáleň, šatne, toalety),
2. zhotoviť menovky na lavicu, prípadne aj v jazyku alebo písme (azbuke), ktoré dieťa ovláda,
3. pri jazykovej bariére môžeme vytvoriť a využiť rôzne piktogramy ako pomoc pre zvládnutie jazykovej bariéry.

Existujú tri spôsoby zapojenia dieťaťa/žiaka do výučby, na ktorých môžu spolu s učiteľmi participovať asistenti aj vychovávatelia:

1. spoločná práca s ostatnými žiakmi (alebo skupinou žiakov) na rovnakej úlohe,
2. spoločná práca s ostatnými žiakmi (alebo skupinou žiakov) na inej úlohe,
3. samostatná práca s inými cieľmi a činnosťami – participácia asistenta/vychovávateľa na tejto činnosti:
 - paralelne počas vyučovacej hodiny vo vlastnej triede,
 - paralelne počas vyučovacej hodiny v inej triede (napr. hodina slovenčiny v nižšom ročníku),
 - pomoc pri učení aj v ŠKD (aj starším žiakom, než sú na 1. stupni ZŠ).

Ranný kruh

Z pedagogickej praxe vieme, že žiaci sa dokážu učivo najlepšie naučiť vtedy, keď sa v triede cítia šťastne. Túto skutočnosť si uvedomujú aj mnohí učitelia a snažia sa pre dobrú atmosféru a dobré vzťahy v triede urobiť maximum. A tak sa súčasťou ich každodenného vyučovania, najmä na prvom stupni, stala ranná komunita (ranný kruh).

Sedenie v kruhu umožňuje zmierniť negatívne rysy tradičného usporiadania tried. Keď žiaci sedia v kruhu, dobre na seba vidia a môžu sa navzájom oveľa lepšie vnímať. Nemusia sedieť len na stoličkách, ale aj na koberci alebo vanúškoch.

V čom spočíva podstata komunity

Komunita je pravidelne sa schádzajúce spoločenstvo žiakov a učiteľa, ktoré sa navzájom delí o svoje skúsenosti, zážitky a pocity. Žiaci i učiteľ sedia spolu v kruhu, majú vzájomný očný kontakt a môžu nerušene komunikovať, čo výrazne rozvíja ich komunikačné zručnosti a precvičuje schopnosť aktívneho počúvania. Kruh vyjadruje rovnocennosť vzájomných vzťahov, nemá začiatok ani koniec, všetci sedia v približne rovnakej výške. Všetci, teda učiteľ aj žiaci, sú v rovnocennej pozícii.

Ranné komunity nenásilne preladia deti na vyučovanie tým, že im umožňujú vyjadrovať svoje pocity a vytvoria nenásilnú motiváciu smerom k učeniu. Žiaci sa naučia navzájom sa oslovovať, prijímať kritiku a učia sa trpezlivosti. Ranný komunitný kruh pomáha tiež predchádzať šikanovaniu.

Rozprávať sa môžeme o týchto témach:

- čo sa komu včera páčilo alebo nepáčilo,
- čo kto včera, cez víkend robil,
- čo kto včera chcel robiť, ale nestihol to,
- čo by chcel dnes zažiť, po čom najviac túži,
- prečo ste boli smutní alebo veselí.

Pri komunite sa riadime pravidlami komunitného kruhu:

1. Rozpráva vždy iba jeden človek, ostatní pozorne počúvajú.
2. Žiak čaká, kým bude môcť rozprávať.
3. Keď niekto nechce rozprávať, nerozpráva.
4. To, čo iný rozpráva, nehodnotíme a nekomentujeme.
5. Keď dopovieme, odovzdáme slovo spolužiakovi alebo učiteľovi.
6. O nikom nerozprávame nepravdivo, nikoho neurážame, nevysmievame sa, neprehrádzame nevhodné veci.
7. To, čo sa povie v komunitnom kruhu, sa nerozpráva v inej komunite ľudí.

Komunita vytvára pozitívnu klímu v triede. Ukončíme ju reflexiou a oceňovaním. Otázky zamerané na reflexiu môžu byť napríklad: Čo som si uvedomil?

Ako som sa cítil? Čo máme spoločné? Aké sociálne zručnosti sme v skupine použili?

Žiaci môžu používať vety typu: „Oceňujem Renátu, že sústredene celý čas počúvala a neskákala do reči.“ „Páčilo sa mi, že Janko bol úprimný a povedal nám aj o svojom neúspechu.“ (viac <https://www.skola21.sk/kniznica/klima/prostriedky-vytvarania/o-komunita>).

Ďalšie aktivity vhodné pre realizáciu v priestore

Opíš svojho kamaráta - učiteľ vyberie dvoch žiakov. Posadia sa na stoličky chrbtom k sebe. Nevidia na seba. Ich úlohou je opísať žiaka, ktorý k nim sedí chrbtom, spomenúť si, čo má na sebe, aké má vlasy a podobne.

Prechádzka po... - vytvorenie prezentácie na tému naše mesto/obec.

Čo nás baví - vytvorenie plagátu o záľubách všetkých žiakov v triede (fotografie spolužiakov s pripísanými menami a znázornením rôznych záľub – hudobné nástroje a kapely, rôzne športy, obľúbené filmy, sociálne siete a pod.)

Buď unikátny - je aktivita, ktorej cieľom je aj to, aby sa žiaci medzi sebou lepšie spoznali. Všetci žiaci stoja v kruhu. Každý žiak musí povedať niečo, čo je na ňom unikátny, napríklad to, že má štyroch súrodencov. Každý, na koho platí tento unikátny aspekt, si musí sadnúť, čiže každý, kto má štyroch súrodencov, si sadne a vypadáva z kola. Ak nikto štyroch súrodencov nemá, osoba, ktorá to povedala, zostáva stáť. Cieľom je zostať stáť tak dlho, ako sa dá.

Som Eva a tancujem takto - žiaci stoja v kruhu. Keď začne hrať hudba, prvý hráč povie svoje meno a urobí tanečný pohyb. Hráč vedľa povie meno predchádzajúceho hráča, urobí jeho tanečný pohyb, pridá svoje meno a figúru. Môžu sa opakovať len predchádzajúce tri tanečné pohyby alebo celý kruh.

Kompliment - je príjemná aktivita. Každý žiak dostane na chrbát prilepený papier. Na tento papier mu ostatní píšú komplimenty a to, čo na ňom majú radi. Po tom, čo sa všetci vystriedajú pri všetkých papieroch, aktivita skončí a študenti si môžu prečítať komplimenty, ktoré dostali (aj nahlas pred celou triedou, skupinou)

Škatuľa - aktivita je zameraná na rozvoj slovnej zásoby, vhodná pre menšie deti. V papierovej škatuli (balík) sú ukryté predmety dennej potreby a hračky. Dieťa má hmatom uhádnuť predmet, ktorý chytilo do ruky a následne ho opísať. Malo by povedať, čo to je, na čo sa to používa, či je predmet mäkký alebo tvrdý, veľký alebo malý, a podobne.

Súhvezdie - žiaci vytvoria svoju hviezdu so svojím menom, charakteristikou ich osobnosti, záujmami. Nalepia ich na výkres (čierny podklad) s názvom Náš vesmírny svet. Následne si hľadajú „hviezdy“, s ktorými majú najviac spoločných znakov, spájajú ich bielou pastelkou a vytvoria tak „súhvezdie“. Odpove-

dajú na otázku, či sa im páči ich vesmírny svet, či je harmonický (vzťahy, spolu-
nažívanie), hľadajú príčiny disharmónie (Wopel 2007).

Na záver odporúčam hudobno-pohybovú hru s názvom Mambo džambo, môžeme ju nájsť na youtube kanáli <https://www.youtube.com/watch?v=ytPladK6vKc>.

Záver

Vojnový konflikt na Ukrajine priniesol na Slovensko veľké množstvo detí a žiakov, ktorým chýbajú vhodné podmienky na zvládnutie extrémne náročnej životnej situácie a majú sťažené podmienky pri prístupe ku kvalitnému vzdelávaniu. Individualizovaný, zodpovedný a ľudský prístup je v školstve nevyhnutný a je nemenej dôležitý ako odbornosť a profesionalita pedagógov a odborných zamestnancov pri integrácii detí a žiakov z Ukrajiny. Rady, návrhy a odporúčania pri integrácii žiakov z krajín postihnutých vojnami nájdete v našom predchádzajúcom príspevku v Pedagogických rozhľadoch číslo 5/2022.

V kontexte nášho príspevku súhlasíme s vyjadrením Šimečka (In. Drál' 2011), aby všetci zúčastnení – rodičia, žiaci i učitelia pochopili, že spoločnosť je multikultúrna, každý človek má právo žiť spoločne a spolupracovať, aby sme pochopili význam kvality medziľudských vzťahov pre harmonický rozvoj osobnosti a uvedomili si jedinečnosť každého bytia, národa, kultúry.

Zoznam bibliografických odkazov:

DEKAN, J. 1996. Osobnosť vychovávateľa dominantná. In *Výchova a vychovávateľ*. 41 (9-10), 2. ISSN 0139-6919.

DRÁL, P. (ed), 2011. *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku: príklady dobrej praxe*. Bratislava: CVEK. 2011. ISBN 978-80-89008-37-7.

KAISER, A. - KAISEROVÁ, R. 1993. *Učebnica pedagogiky*. Bratislava: SPN. s. 131-133, ISBN 80-08-02006-7.

KOPŘIVA, P. et al., 2005. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála. ISBN 978-80-901873-6-6.

KLAUS W. - VOPEL, 2007. *Skupinové hry pro život*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-286-7.

Internetové zdroje:

<http://cizincivetd.blogy.rvp.cz/2010/06/22/poznavame-a-hodnotime-zaky-cizince>

<http://www.inkluzivniskola.cz>

<https://www.skola21.sk/kniznica/klima/prostriedky-vytvarania/o-komunita>

<https://www.youtube.com/watch?v=ytPladK6vKc>

Summary: The article offers ideas for activities for assistants and educators in the process of adapting children from Ukraine to the environment of Slovak schools. It also includes recommendations for the inclusion of children/pupils from Ukraine in kindergarten/primary school/secondary school, personal knowledge and practical experience from abroad.

UČÍME SLOVENČINU AKO CUDZÍ/DRUHÝ JAZYK NA SLOVENSKÝCH ZÁKLADNÝCH A STREDNÝCH ŠKOLÁCH

Eva Španová, Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Studia Academica Slovaca

Anotácia: Slovenské školy navštevujú stále viac detí, ktoré po slovensky nehovoria alebo ich jazyková kompetencia v slovenčine je veľmi slabá. Článok sa zameriava na charakteristiku predmetu slovenčina ako cudzí/druhý jazyk a na jeho vyučovanie v školskom prostredí prostredníctvom kurzov štátneho/slovenského jazyka. Analyzuje postup pri prijímaní žiaka cudzincina, jeho diagnostiku, plánovanie a prípravu jazykového kurzu. V poslednej časti ponúka viacero tipov pri príprave a realizácii efektívneho a úspešného jazykového kurzu.

Kľúčové slová: slovenčina ako cudzí/druhý jazyk, lingvodidaktika, jazyková kompetencia, komunikačný prístup k jazyku, jazykové minimum, hraničná úroveň, jazykové zručnosti

Čo je to slovenčina ako cudzí jazyk?

Jazyk považujeme vo vyučovaní za prirodzený prostriedok komunikácie, ktorý nám pomáha sprostredkovať všetky informácie, vedomosti, zručnosti a skúsenosti. Jeho funkčné využitie patrí často medzi nevedomelé a spontánne nástroje, bez ktorých si vyučovanie nevieme predstaviť. Do našich škôl vstupuje stále viac žiakov, pre ktorých slovenčina nie je materinským, resp. prirodzeným jazykom komunikácie. Táto skutočnosť prináša zmenu aj v pohľade na jazyk a jeho funkciu vo výučbe. Keďže slovenský jazyk ako štátny jazyk v Slovenskej republike a zároveň hlavný vyučovacý jazyk v slovenských školách má pri rozvíjaní gramotnosti ústredné postavenie, je nevyhnutné venovať pozornosť jazykovej príprave žiakov cudzincov. Predmetom tohto článku je jazyková príprava žiakov, pre ktorých je jazyk kľúčom k integrácii do slovenského školského prostredia, kľúčom k vzdelaniu a jedným z predpokladov ďalšieho osobnostného rastu a zaradenia sa do spoločnosti. V bilingvisme i v lingvodidaktike rozlišujeme pojmy prvý jazyk, materinský jazyk, cudzí jazyk a druhý jazyk (Palcútová 2005). V škole primárne pracujeme so žiakmi, ktorí si slovenčinu osvojili ako materinský jazyk, resp. prvý jazyk. Keďže nemusí ísť vždy o jazyk rodičov, dôležitejším je fakt, že si ho dieťa osvojilo ako prvý jazyk v poradí. Zväčša ide o jediný jazyk, ktorý dieťa ovláda pri nástupe do školy. Ak žiak pri vstupe do slovenskej školy ovláda iný, nie slovenský jazyk, potom sa musí slovenčinu naučiť a v procese jazykovej prípravy sa učí slovenčinu ako cudzí jazyk. Podobne, ako sa slovenskí žiaci učia anglický, nemecký alebo iný cudzí jazyk. Táto výučba má vlastnú didaktickú koncepciu a metódy, o ktorých bude reč nižšie (Pekarovičová 2020). Pre dieťa je táto výučba nevyhnutná, lebo ako žiak školy sa od slovenčiny stáva závislým nielen na hodinách tohto predmetu, ale v celom vyučovacom procese a čiastočne aj mimo neho. Preto

tu hovoríme o druhom jazyku žiaka. Ak takýto žiak dlhodobo navštevuje slovenskú školu, môže sa slovenčina postupne stať dominantným jazykom jeho komunikácie. Inú situáciu možno pozorovať na bilingválnych školách alebo školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, kde sa žiaci učia slovenčinu ako cudzí jazyk na samostatnom predmete a v bežnej komunikácii ju nevyhnutne nepotrebujú (Sedláková 2015).

Prečo sa žiaci cudzinci musia učiť po slovensky?

Pri integrácii detí cudzincov do slovenskej školy a pri rozvíjaní ich jazykovej kompetencie sa do popredia dostávajú otázky, ktoré s problematikou zdanlivo nesúvisia, ale napriek tomu zásadne ovplyvňujú obsah a štruktúru jazykovej prípravy. Nový žiak, bez ohľadu na vek, vedomosti či jazykové schopnosti, potrebuje najprv nadviazať kontakty a vzťahy s pedagógmi i rovesníkmi, cítiť psychickú pohodu a bezpečie, zorientovať sa v priestore, v programe, v spoločenstve školy, naučiť sa vyjadriť svoje potreby, získať informácie, ktoré mu pomôžu pri riešení rôznych situácií bežného dňa (napríklad vedieť sa opýtať: *Kde je WC?, kde je jedáleň?, čo sa mám naučiť?*; vedieť pomenovať svoj stav: *som hladný, bolí ma hlava, teším sa*; vedieť požiadať o informáciu alebo o pomoc: *požičaj mi pero, hovorte pomalšie, prosím*). Až keď žiak dokáže „prežiť“ v škole, môže začať rozvíjať svoj odborný jazyk a zvládnuť vzdelávanie na dostatočnej úrovni. Primárnym cieľom pri inklúzii žiakov s iným materinským jazykom je pre vyššie spomenuté dôvody nevyhnutná jazyková príprava, získanie motivácie učiť sa „odznova“, postupne sa socializovať a adaptovať na nové prostredie a systém. Zvládanie výučby v jednotlivých predmetoch, dokonca aj v slovenskom jazyku a literatúre, prichádza až v druhej fáze (Hrdlička 2007).

Na integrácii žiaka cudzinca by sa mala podieľať doslova celá škola. Okrem odborného pedagóga, lektora/lektorky slovenčiny ako cudzieho jazyka, je potrebné, aby sa komunikácii so žiakom cudzincom prispôsobili aj ostatní učitelia a žiaci: hovorili pomalšie, jednoduchšie, bez parafrázovania otázok alebo pokynov. Rovnako treba zdôrazniť fakt, že jednotliví žiaci majú odlišné kognitívne vybavenie a ich schopnosti, vedomosti a zručnosti sú na inej úrovni, než je to u ostatných žiakov. Do školy prichádzajú s odlišným životným príbehom, často s traumou ako utečenci a nedobrovoľní prisťahovalci do krajiny. Paralelne s jazykovou prípravou je preto nevyhnutná aj spolupráca so školským psychológom, špeciálnym pedagógom, a určite aj s rodičmi alebo aspoň s jedným z nich, ak je to možné. V úlohe „lektora“ slovenčiny sa tak v konkrétnej situácii môže ocitnúť aj spolužiak žiaka cudzinca, nepedagogický zamestnanec školy alebo nezainteresovaný návštevník (Drál, 2011).

Čo je to kurz štátneho jazyka a aká je jeho základná charakteristika?

Jazyková príprava by mala začať kurzom štátneho /slovenského jazyka, ktorý je intenzívnou alebo polointenzívnou jazykovou prípravou v rozsahu cca 40 – 60 vyučovacích hodín, a na ktorý majú zo zákona nárok všetci žiaci bez dostatočnej jazykovej výbavy. Mal by sa realizovať oddelene od bežnej výučby a mal by byť vedený odborným pedagogickým pracovníkom zaškoleným v odbore

didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka alebo aspoň učiteľom/učiteľkou slovenčiny. Mal by tiež zohľadňovať vekové zaradenie žiaka (z dôvodu dĺžky a intenzity kurzu, výberu obsahu a materiálov). Kurz môže byť organizovaný na základnej úrovni (približne A1 podľa SERR) pre úplných začiatočníkov alebo na úrovni rozširujúcej (približne A2 podľa SERR) pre pokračujúcich začiatočníkov. Absolvovaním oboch stupňov kurzu by sa žiakova jazyková kompetencia mala dostať na takzvanú hraničnú úroveň, ktorej dosiahnutie mu umožní fungovať viac-menej samostatne na väčšine vyučovacích predmetov, samozrejme pri ďalšej jazykovej podpore vo forme individuálnych konzultácií. Aj po absolvovaní kurzu musí byť žiak neustále jazykovo monitorovaný a vyučovaný, a najmä hodnotenie, musí zohľadňovať jeho jazykovú kompetenciu v slovenčine (viac <https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/slovencina-ako-druhy-jazyk/>).

Kurz slovenčiny ako cudzieho/druhého jazyka je z hľadiska koncepcie postavený predovšetkým na učení sa komunikačného jazyka, teda jazyka, ktorý pomôže jeho používateľovi zaradiť sa do bežného života školy, získať informácie, riešiť bežné komunikačné situácie a zabezpečiť si nevyhnutné potreby (Pekarovičová 2020). Hlavným cieľom výučby je preto čo najrýchlejšie osvojenie si základných jazykových zručností prostredníctvom komunikačných modelov.

Pri koncipovaní lexikálnej a gramatickej stránky obsahu kurzu je hlavným kritériom výberu jazykových jednotiek ich uplatnenie v každodennom sociálnom a komunikačnom kontakte (Kamenárová et al. 2018). Na rozdiel od didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka, kde sa žiak zoznamuje s teóriou jazyka a prakticky ju nacvičuje a aplikuje, sa v didaktike slovenčiny ako cudzieho/druhého jazyka pozornosť zameriava na osvojenie si jednotlivých jazykových jednotiek, najmä ich významu, ale aj formy. Rozvíjanie jazykovej kompetencie sa deje paralelne na všetkých úrovniach jazyka (od fonetickej až po štylistickú) a rovnako paralelne sa rozvíjajú všetky činnosti (počúvanie, čítanie, hovorenie, písanie). Vyučovanie v kurze je takto komplexné, motivačné a efektívne. Jednoducho povedané, kým na bežných hodinách slovenčiny sa žiaci učia napríklad správne písať i/y v sufixoch podstatných mien, na hodinách slovenčiny ako cudzieho jazyka sa učia tieto sufixy správne vytvoriť tak, aby komunikácia bola zrozumiteľná.

kub musí nájsť kľúč od domu. Je v jto izbe. Ale kde?
ajprv musí urobiť poriadok.
ojte, čo kam patrí.

lego	do kuchyne
pohár	do skrine
perina	na stôl
kniha	medzi hračky
nohavice	na posteľ
slúchadlá	do knižnice

OBR. č. 1: Ukážka aktivity na rozvíjanie lexikálnej, ale aj gramatickej kompetencie.

Kde začať pri vyučovaní slovenčiny ako cudzieho/druhého jazyka?

Pred začiatkom kurzu je nutné zistiť, na akej jazykovej úrovni sa žiak nachádza. Väčšinou sa predpokladá, že slovenčinu neovláda. Tento fakt však nemusí byť pravidlom a je nutné uskutočniť diagnostiku vo forme krátkeho riadeného rozhovoru, prípadne vo forme jednoduchého testu, ak to žiak dokáže. V diagnostike sa treba zamerať najmä na zvládnutie tzv. jazykového minima. Žiak by mal vedieť odpovedať na jednoduché otázky o sebe, ovládať slovenskú abecedu, rozumieť základným pokynom, ovládať čísla, prípadne farby. Na vyššej úrovni sa môže žiak predstaviť krátkym rozprávaním o sebe alebo napísať krátky text na vybranú tému. Úlohou učiteľa je v uvolnenej atmosfére rozhovoru zistiť úroveň žiakovej jazykovej kompetencie: napríklad nakoľko dokáže gramaticky funkčne a variabilne používať jednoduché alebo zložitejšie jazykové jednotky, ale napríklad aj to, na akej úrovni je jeho sociolingválna kompetencia a či sa dokáže orientovať v slovenskom školskom prostredí, programe a zvykoch (www.statpedu.sk/sk/cudzinci/slovencina-ako-druhy-jazyk).

Pri diagnostike platí jednoduché pravidlo, že ak žiak v niektorej fáze opakovane nevie pokračovať, diagnostika sa ukončí. Môže sa tiež stať, že žiak nebude odpovedať vôbec z iných než jazykových dôvodov, alebo iba gestami naznačí, že rozumie. Rovnako sa môže stať, že bude ovládať len jednu alebo dve zručnosti, napríklad vie jednoducho hovoriť, ale neovláda slovenskú abecedu a nevie čítať ani písať. Aj takéto dieťa, ktoré je schopné sa s učiteľom na hodiny dohovoriť, potrebuje intenzívnu jazykovú prípravu zameranú na rozvoj chýbajúcich zručností a učiteľ pri správnej diagnostike odhalí tento deficit, a následne nastaví primeraný program jazykového kurzu.

Ako pokračovať po diagnostike?

Pred samotným začiatkom kurzu je nutné si premyslieť cieľ a stratégiu práce. Pri stanovovaní dlhodobých cieľov kurzu je žiadúce pripraviť si plán práce aspoň na mesiac dopredu (Nosálová 2020). So zreteľom na účelnosť a rozvíjanie efektívnej komunikácie sa plánovanie jazykového obsahu kurzu zameriava na: výber frekventovaných jazykových foriem, výber komunikačných modelov, ktoré pomáhajú naplniť komunikačné potreby žiakov a pomáhajú zvýšiť ich motiváciu (napr. rôzne populárne a voľnočasové témy), sú primerane náročné z hľadiska kvantity i kvality a rovnako sa v nich odráža aj skúsenosť a vedomosti vyučujúceho, ktorý by mal správne odhadnúť, čo je pre žiakov potrebné, hoci to sami nepovažujú za prioritu (Hrdlička 2007).

Pri samotnom plánovaní kurzu môže ako odrazový bod slúžiť tematický plán, v ktorom by mali byť zahrnuté tie najpodstatnejšie témy týkajúce sa komunikačných potrieb žiakov: napríklad predstavenie sa, trieda, škola, rodina, záľuby, čas a program dňa, stravovanie, ľudské telo, miesto, kde žijem, príroda. Pri koncipovaní jednotlivých hodín je výber konkrétnych lexikálnych jednotiek zameraný na živý jazyk komunikácie. Napríklad pri téme Škola, ktorá patrí ku kľúčovým témam kurzu, nie je najpodstatnejšie naučiť žiaka vymenovať všetky súčasti interiéru alebo exteriéru školy, ale je to skôr sprostredkovanie slov,

fráz či viet, ktoré žiak v komunikácii použije: napríklad skôr než slová školská brána a vstupná hala potrebuje frázu dobré ráno, dovidenia, ktoré v týchto priestoroch opakovane použije; viac ako slovo umývadlo potrebuje frázu potrebujem si umyť ruky; dôležitejšie ako zvládnutie opisu triedy je osvojenie si základných pokynov otvorte si zošit, zapíšte si domácu úlohu, nakresli kruh a podobne.

OBR. č. 2: Ukážka aktivity na rozvíjanie čítania s porozumením, fixovanie slovej zásoby.

Čo si Jakub zabalí do školy?

deň	1. hodina	2. hodina	3. hodina	4. hodina	5. hodina
pondelok	Slovenčina	Matematika	Vlastiveda	Angličtina	Telesná výchova
utorok	Angličtina	Slovenčina	Matematika	Prírodoveda	
streda	Matematika	Slovenčina	Vlastiveda	Etika/ Náboženstvo	Telesná výchova
štvrtok	Slovenčina	Mat - Geometria	Angličtina	Prírodoveda	
piatok	Matematika	Slovenčina	Výtvarná výchova	Výtvarná výchova	

1. Vymyslite 3 veci, ktoré má v taške a začínajú sa na písmeno „p“ (plastelína).
2. Vymyslite 2 veci, ktoré sa dajú zjesť na deňatu a v slove je písmeno „r“ (paprika).
3. Vymyslite jednu vec, ktorá je malá, zmestí sa mu do vrecka a môže si ju zobrať do školy.
4. Potrebuje dnes mapu, štetec, pravítko, športové tepláky alebo projekt z prírodovedy?

Druhým oporným bodom plánovania je stanovenie vzdelávacích cieľov. Pomôckou môžu byť jednoduché otázky:

- Čo vie žiak povedať a napísať?
- Aké komunikačné zručnosti sa naučí?
- Akú gramatiku vie žiak použiť?
- Ktoré gramatické javy sa naučí?
- Čo vie žiak pomenovať?
- Ktoré lexikálne jednotky by si mal osvojiť?
- Ako sa žiak orientuje v slovenskom jazykovom a kultúrnom prostredí?
- Ktoré sociolingválne javy si žiak osvojí?

Rovnako si možno analyzovať priority a vzdelávacie ciele pomocou otázok: Čo musí žiak v závere lekcie vedieť? Čo by mal vedieť? Čo by mohol vedieť? (Kamenárová 2018).

Ako metodicky postupovať pri vyučovaní slovenčiny?

Univerzálny návod na prípravu efektívneho kurzu neexistuje, no jeho základné piliere sa opierajú o komunikatívny prístup k jazyku, v ktorom sa rovnomerne

rozvíjajú všetky jazykové zručnosti a ich realizácia je naplnená vhodným lexikálnym a gramatickým obsahom. Bez odbornej prípravy lektora nie je úspech vyučovania zaručený. Minimum, čo môže nový a neskúsený lektor/lektorka, ktorý sa nemôže vzdelávať v odbore didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka, pre zlepšenie svojej práce urobiť, je preštudovať si jednu z metodických príručiek slovenčiny ako cudzieho jazyka (viac pozri na www.fphil.uniba.sk/sas alebo <https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/slovencina-ako-druhy-jazyk>).

Nasledujúce poznámky sú ilustračným príkladom, na čo netreba pri príprave a realizácii kurzu zabudnúť. Zoznam určite nie je vyčerpávajúci, zahŕňa podstatné pokyny pre učiteľa kurzu:

- Pripravte si plán kurzu a držte sa ho. Priebežne si získavajte spätnú väzbu jednoduchou diagnostikou. Po testovaní buďte flexibilný a prehodnoťte svoj plán, a podľa potreby ho prispôbte zmenám.
- Využite príbehovosť a tematizáciu lexikálnych jednotiek – žiaci sa dobre učia pomocou takzvaného kontextového princípu (Pekarovičová 2020), kde si jednotlivé lexikálne jednotky dávajú do súvislostí a významových vzťahov, prípadne lexikálnych hniezd. Pri učení zapájajte žiakov čo najviac, neprednášajte, ale hrajte sa, diskutujte, spievajte, cvičte či hrajte divadlo. Učenie sa prostredníctvom príbehu a zábavného kontextu zvyšuje motiváciu a napomáha lepšej fixácii tvarov.

Jakub rozlial kakao na mamin odkaz. Čo tam je napísané? Viete?

Jakubko:

jedz raňajky
 pi kakao
 lež si mikinu
 pni svetlo
 tvor dvere

Kľúč je v tvojej izbe.
 Prajem Ti krásny deň
 Mama

OBR. č. 3: Ukážka aktivity na rozširovanie alebo fixáciu slovnej zásoby.

Selektujte výber slov, fráz, združených pomenovaní či frazém a trénujte lexiku a gramatiku v dialógoch alebo funkčných textoch, ktoré sú postavené na riešení jednoduchého problému. Učenie podporte vizualizáciou, dramatizáciou, pantomímou či zvukovými efektmi.

Preberajte rovnomerne lexiku v spojení s gramatickými formami – ideálne je zvoliť si tému v kombinácii s gramatikou, ktorá ju zasiahne v čo najväčšej miere: napríklad pri téme Vianoce sa dobre učí pád datív (*dať niekomu darček*), pri téme reštaurácia to sú akuzatív a inštrumentál (*prosím si kávu s mliekom*).

Gramatické javy vysvetľujte čo najviac implicitne (v situačnom kontexte) a vyberajte len nevyhnutné minimum – čím mladší žiaci, tým menej ovládajú teóriu jazyka a nedá sa tu spoliehať na preberanie paradigmatických štruktúr – zároveň, napríklad niektoré tvary paradigmy podstatným mien z hľadiska komunikačného prístupu stoja na periférii použitia (napríklad slovo cukor môžeme prebrať najmä v predložkových tvaroch ako *s cukrom* (I) a *bez cukru* (G). Gramatiku nemožno úplne obísť, pretože jej nepodchytené a viac-menej spontánne osvojovanie môže do budúcnosti viesť k stereotypným chybám v komunikácii žiaka, ktoré sa ťažko odstraňujú (Hrdlička 2007).

Pri preberaní gramatiky sloves sa zamerajte na preberanie kľúčových tvarov slovesa potrebných k vystavaniu monológu alebo dialógu. Sú to najmä aktívne tvary 1. osoby jednotného čísla (volám sa, mám, som, idem), 2. osoby jednotného a množného čísla pri tvorení otázok v dialógu (ako sa máš/ako sa máte?, odkiaľ si/odkiaľ ste?).

Od začiatku učte žiakov rozdiel medzi formálnou a neformálnou komunikáciou (tykanie vs. vykanie) – niektorí lektori si zjednodušujú prácu a so žiakmi komunikujú len tykaním, čo nie je veľmi ideálne. Ak si žiak od začiatku uvedomuje rozdiel medzi formálnou a neformálnou komunikáciou, rýchlejšie sa rozvíja jeho sociolingválna kompetencia.

Prepájajte jazykové zručnosti medzi sebou a tiež s výtvarnými, hudobnými alebo pohybovými aktivitami – zlepšujú motiváciu a pamäťové uchovanie tvarov.

OBR. 4: Ukážka aktivity na rozvíjanie počúvania. Lektor číta text o ceste do školy, deti ukazujú prstom na obrázku, kadiaľ Jakub išiel a vyberú správny cieľ. Na obrázku sa učia pomenovať miesta, budovy, dopravné prostriedky, farby. V písменной tajničke odhalia slová – pomenovania zvierat.

- Počúvajte informácie. Prstom ukážte, kam ide Jakub do školy.
- Ktorá je jeho škola? Je červená, oranžová, zelená alebo modrá? Ktorý autobus po ceste videl?
- Ktoré písmená po ceste našiel? Čo znamená slovo, ktoré sa z nich dá vytvoriť? Je to zviera alebo hračka?

Popri rozvíjaní jazykových jednotiek učte žiakov aj tzv. „kompenzačnú stratégiu“, teda spôsob ako naznačiť partnerovi v komunikácii, že mu napríklad nerozumíte alebo že hovorí rýchlo. Od začiatku učte aj jednoduché zdvorilostné frázy: Prepáčte, nerozumím; Prosím, hovorte pomaly.

Rozvíjajte nielen ústny prejav, ale aj písanie. Rozvíjajte schopnosť koncipovať súvislý, zrozumiteľný a obsahovo i formálne funkčný text i postupné osvojovanie si ortografie. Častou otázkou je, či pri rozvíjaní písania učiť aj vybrané slová – s prihliadnutím na komunikačný prístup k jazyku mnohé z týchto slov sú používané iba v špecifickom kontexte a cudzinec ich v bežnej komunikácii málokedy použije, preto treba pozornosť zamerať skôr na správne písanie hlások, ktoré sú veľmi frekventované a spodobujú sa (*sme, všetci, dievča*), spoluhláskových skupín, ktoré sa zjednodušene vyslovujú, ale odlišne píšú (*dvadsať, mestský*), a tiež na písanie grafém, ktoré v iných jazykoch majú iné pravidlá písania (*c vs. k – tancujem – tankujem*). Dobrou pomôckou je dopĺňovanie chýbajúcich grafém alebo tvarov v jednoduchých vetách. Táto metóda je pre začiatočníkov efektívnejšia ako súvislý diktát.

Chyby sú súčasťou výučby a sú veľmi potrebné na správne opakovanie a fixovanie tvarov, prístupujte k nim so zvláštnym pedagogickým ohľadom. Na úrovni začiatočníkov to znamená, že porušenie niektorého z gramatických pravidiel nie je hrubou chybou, ak nebráni v zrozumiteľnosti výpovede (napríklad chýbajúci mäkčeň alebo džeň). Ak žiak robí opakovanú chybu v nejakom tvare, treba sa pokúsiť o zmenu prístupu k precvičovanému javu, aby sa upevnil správny tvar.

Zohľadňujte pôvod a jazykové portfólio žiaka, ktoré môže vo veľkej miere ovplyvniť jeho rast a jazykovú gramotnosť. U jednotlivých národov či skupín národov sa stretávame s priam stereotypnými problémami pri osvojovaní si slovenčiny. Napríklad žiak z Ukrajiny bude mať pravdepodobne problém s týmito javmi:

- výslovnosť vybraných hlások: *Eva vs. Jeva, euro vs. jeuro, hudba vs. chudba, univerzita vs. uñiverzita*
- nepoužívanie slovesa byť (*Ja žiak, ty učiteľka*)
- nesprávne používanie tvarov minulého času (*Ja bol v obchode*)
- nesprávne tvorenie imperatívu slovies: *stojite, idite*
- chybná tvorba kondicionálu slovies: ja chcel by kúpiť auto
- medzijazykové homonymá – tzn. „falošní priatelia“ – slová, ktoré rovnako znejú, ale majú odlišný alebo opačný význam, napríklad: *čerstvý, úžasný, haluz, život*

Absolvovanie jazykového kurzu neznamenaá, že žiak bude okamžite vedieť odpovedať na všetky otázky plynulo a pomocou rozvitej vety. V prvej fáze môže ísť iba o gestá, krátke jednoslovné alebo dvojslovné výpovede, ktoré svedčia o tom, že otázke alebo pokynu rozumie a dokáže na správne reagovať.

Napriek možným komplikáciám, časovým a programovým nedostatkom sa

netreba nechať odradiť počiatočnými neúspechmi alebo drobnými chybami, ktoré sa v kurze zo strany lektora vyskytnú. Lektorská prax je nenahraditeľnou školou a nadobudnuté skúsenosti sa učiteľovi vrátia v ďalších kurzoch. Na druhej strane umožňuje táto jazyková príprava efektívnejšiu a ľahšiu integráciu detí cudzincov.

Na záver ešte poznámka: Obrázky sú príklady na typy aktivít, ktoré si učiteľ môže sám pripraviť na hodinu a ktoré zohľadňujú využitie všetkých zručností. Boli použité ako prezentácia metód slovenčiny ako cudzieho jazyka na Európskom dni jazykov v roku 2022 a prakticky ich v online prenose riešili deti z rôznych základných škôl Slovenska.

Zoznam bibliografických odkazov

- DRÁL, P. et al., 2011. *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku: príklady dobrej praxe*. Bratislava: CVEK. ISBN 978-80-89008-37-7. Dostupné na: <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Vzdelavanie-deti-cudzincov-pr%C3%ADklady-dobrej-praxe.pdf>
- Európske jazykové portfólio*. Dostupné na: <https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/ucebnice-metodiky-publikacie/portfolio-prirucka.pdf>
- HRDLÍČKA, M. - ŠLEZÁKOVÁ, M. 2007. *Nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince: příručka*. Praha: Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka. 2007. bez ISBN
- GAVORA, P. et al., 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu* [online]. Bratislava : Univerzita Komenského. ISBN 978–80–223–2951–4. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>
- KAMENÁROVÁ, R. et al., 2018. *Křížom-krážom: metodická príručka – slovenčina A1: metodická príručka*. Bratislava: Studia Academica Slovaca. ISBN 978-80-223-4708-2.
- PALCÚTOVÁ, M. 2005. *Krátky terminologický slovník bilingvizmu*. In: *Kultúra slova* 39 (1). Dostupné na: <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2005/1/ks2005-1.html>
- NOSÁLOVÁ, B. et al., 2020. *Učíme češtinu jako druhý jazyk - průvodce pro učitele*. Praha: Meta. ISBN 978-80-88171-27-0.
- PEKAROVIČOVÁ, J., 2020. *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky*. Bratislava: Stimul. ISBN 978-80-8127-291-2.
- PEKAROVIČOVÁ, J. - ŽIGOVÁ, L. - MOŠAŤOVÁ, M. 2007. *Vzdelávací program Slovenčina ako cudzí jazyk : jazykový kurz v kontaktnej a dištančnej forme*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-80-89236-28-2. Dostupné na: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/sas/Publikacie/Vzdelavaci_program.pdf
- SEDLÁKOVÁ, M. et al., 2015. *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka pre študentov slovakistiky*. Košice: UPJŠ. ISBN 978-80-8152-250-5.
- Slovenčina ako druhý jazyk*. Dostupné na: <https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/slovencina-ako-druhy-jazyk/>
- SOMOROVÁ, R. - BJELOVÁ, M. - ČUNTALOVÁ, M. 2014. *Jazykový kurz - metodické odporúčania: vyučovanie štátneho jazyka pre deti cudzincov v SR*. Bratislava: ŠPÚ. Dostupné na: https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/aktuality/jazykovy_kurz_metodicke_odporucania_deti_cudzincov_2014.pdf

Summary: More and more children who do not speak Slovak, or whose language competence in Slovak is very weak, attend Slovak schools. The article focuses on the characteristics of the subject Slovak as a foreign/second language and its teaching in the school environment through courses of the state/Slovak language. The procedure of accepting a foreign student, their pedagogical diagnosing, as well as planning and preparation of a language course is analyzed. In the last part, several tips for preparing and implementing an effective and successful language course are offered.

HRY NA PODPORU ROZVOJA KOMUNIKAČNÝCH SPÔSOBILOSTÍ DETÍ PREDŠKOLSKÉHO VEKU

Gabriela Pavúková, Andrea Šimurdová, Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Anotácia: Príspevok je venovaný ukážke edukačných hier zameraných na podporu rozvoja reči detí predškolského veku a vyzdvihuje hru ako najdôležitejšiu metódu na oboznamovanie sa so slovenským jazykom detí s odlišným materinským jazykom.

Kľúčové slová: dieťa predškolského veku s odlišným materinským jazykom, hry, hračky

Cieľom príspevku je poukázať na význam hry ako najdôležitejšej metódy, prostriedku a formy práce pri oboznamovaní sa so slovenským jazykom detí s odlišným materinským jazykom. Ponúka dve ukážky edukačných hier zameraných na stimuláciu a podporu reči detí predškolského veku.

Rodina je pre dieťa prvé a najdôležitejšie prostredie, kde získava pocit istoty a bezpečia a dostáva základ do života. Pokračovateľom a rovnocenným partnerom je materská škola. Nadväzuje na výchovu v rodine, zámerne posilňuje jej výchovnú funkciu a poskytuje cieľavedomú, systematickú výchovu a vzdelávanie so zameraním na všestrannú kultiváciu osobnosti dieťaťa v súlade s jeho individuálnymi a vekovými osobitosťami.

Výchova a vzdelávanie úzko súvisí s procesom socializácie. Hrami sa rozvíjajú pozitívne vzťahy medzi kamarátmi, upevňuje sa v nich súdržnosť. Deti si postupne osvojujú a aktívne preberajú ľudskú skúsenosť, k čomu patria platné pravidlá a normy.

V **hrách s pravidlami** hráč musí dodržiavať isté pravidlá. V spoločnosti hráčov sa jednotlivec učí potláčať svoje emócie a snaží sa rešpektovať pravidlá a spoločenské normy. Môžu sa realizovať vo dvojiciach, v skupinách alebo kolektívne.

Klasické ľudové hry, pohybové a stolové hry prispievajú k rozvoju jazykových schopností, komunikácie, sústredenosti, sebadisciplíny. Ich význam pre predškolský vek spočíva v prijímaní a rešpektovaní pravidiel.

V **námetových hrách** sa odráža vzťah dieťaťa ku skutočnosti. „Často nás prekvapí presnosť pozorovania a napodobňovania, inokedy z tejto hry poznáme, čo vlastne dieťa na činnosti dospelých pokladá za najdôležitejšie a čo obdivuje“ (Opravilová 1988). Ide o také námetové hry, v ktorých hráči vstupujú do sociálnych rolí a pridávajú role spoluhráčom. Podľa svojho veku a vyspelosti

riešia životné situácie, problémy a sociálne vzťahy. Zahlbene prežívajú priebeh hry, sú uvoľnení, veselí a nápadiť. Z ich vnútornej motivácie vychádza potreba premýšľať, kombinovať a prispôsobovať si rôzny materiál pre rozvíjanie námetu.

Hry s konštruktívnym materiálom, najmä v poslednej fáze predškolského obdobia, majú osobitné miesto v rozvoji poznávacích procesov. Hry so stavebnicami prispievajú k dosiahnutiu koncentrácie pozornosti, aktivizujú myseľ, schopnosť orientovať sa v priestore, konštruovať podľa jednoduchej predlohy i podľa vlastnej predstavy. Slúžia aj k rozvíjaniu zmyslov a spoznávaníu vzájomných vzťahov a súvislostí. Obmieňaním, kombinovaním či zoraďovaním rôznorodého materiálu, hračiek, prírodnín, sa u detí precvičuje zrakovo-pohybová koordinácia, posilňuje sa svalstvo prstov i celých horných končatín. *Ak chápeme jazyk a jeho výstavbu v prenesenom význame ako konštruovanie, môžeme ku konštruktívnym hrám zaradiť aj jazykové hry.* Dieťa verbálne konštruuje slová do viet, vety do ucelených celkov. Učiteľka mu hrou pomáha pochopiť význam slova a obsah viet, čím sa dieťa postupne dostáva do vyššej intelektovej úrovne. Táto hra má význam pre rozvoj pojmového myslenia.

Ďalšiu skupinu tvoria **didaktické hry**. Podľa Opravilovej (1988) má didaktická hra väčšinou svoju presnú metodiku a spravidla i svoje osobitné, premyslené pomôcky, ktoré sa môžu meniť podľa obsahu a cieľa. Môžu byť zacielené na porovnávanie, triedenie a zoraďovanie, na určovanie predmetov podľa znakov, na precvičovanie úmyselnej pozornosti a pamäti, ale aj na oboznamovanie so slovenským jazykom. Zakúpenými alebo svojpomocne zhotovenými pomôckami ukáže učiteľka postup hry. Vhodné je hrový materiál pripraviť tak, aby mal každý hráč možnosť sebakontroly. Ak si môže dieťa samé zhodnotiť výsledky vlastnej práce, prípadne nájsť chybu a samo si ju opraviť, posilňuje sa tak jeho sebadôvera a upevňuje sa jeho sebadôvera. Bez sklamaní a z prípadného neúspechu vyhladáva nové hrové podnety a hru rozvíja prostredníctvom vlastnej tvorivosti, fantázie a vopred nadobudnutej skúsenosti.

Hračky a didaktické pomôcky pre stimuláciu a podporu reči detí

Každá hračka a pomôcka má okrem estetického vzhľadu spĺňať určité kritériá, ako je **nezávadnosť, bezpečnosť, trvácnosť** a samozrejme má mať **didaktický a pedagogický význam**. Pri zhotovovaní pomôcok je dobré mať na mysli cieľ, ktorý je možné ňou dosiahnuť, ktorú **stránku osobnosti** alebo ktoré **zmyslové či psychické funkcie** u dieťaťa rozvíjať, podporovať alebo precvičovať.

Výber pomôcok a didaktického, resp. metodického postupu závisí od **údajov o dieťati** získaných pedagogickou diagnostikou, od samotného dieťaťa, jeho individuálnych potrieb, možností a schopností. Deti predškolského veku ľahšie zvládnu úlohy a riešenia, ak majú možnosť sebakontroly. Zhotovením autokorektívnych pomôcok sami zistia, či riešia úlohy správne alebo nie.

Zásady pri práci s didaktickými pomôckami:

- Správne osvetlenie miestnosti – umelé osvetlenie, prirodzené svetlo
- Dopad svetla na pracovnú plochu – u pravákov zľava, u ľavákov sprava
- Dostatočný priestor na činnosť a rešpektovanie veľkosti osobnej zóny
- Farba – kontrast
- Veľkosť pomôcok prispôsobená „veľkosti“ detskej ruky
- Bezpečnosť, nezávadnosť, čistota a neporušenosť pomôcok, materiálu

Na stimuláciu a rozvoj reči dieťaťa predškolského veku je dodržiavanie všetkých uvedených zásad nevyhnutné. Rešpektujú zdravotné, bezpečnostné a hygienické hľadisko a individualitu dieťaťa.

Hra ako metóda oboznamovania sa so slovenským jazykom detí s odlišným materinským jazykom

Osobitné miesto v oboznamovaní sa so slovenským jazykom detí s odlišným materinským jazykom má **hra**. Ide o hry didaktické, konštruktívneho typu, pohybové, tvorivé, rolové, kooperatívne hry, hry s pravidlami, hry na napodobňovanie. Prirodzeným a nenásilným spôsobom si dieťa osvojuje neznáme pojmy. Kreslí, strihá, lepí, triedi, konštruuje, recituje, spieva, pohybuje sa. Sú to činnosti jemu veľmi blízke. Rado ich vykonáva. Umožňujú mu poznať zmysel vlastného snaženia, radosť z činorodej hernej aktivity. Ak sa k hre pridajú slová v slovenskom jazyku, ono ich vníma ako súčasť hry a spontánne si ich osvojuje. Postupne zisťuje, že hovorí iným jazykom a podporuje sa tým jeho sebavedomie. Slovenský jazyk nevníma ako niečo ťažké a náročné, ale ako hru so slovami. Aby sa dieťa mohlo učiť iný jazyk ako je jeho materinský, je dôležité naučiť ho počúvať, lebo každý jazyk má inú vlnovú dĺžku. Detské ucho je citlivé na určité vlnové dĺžky, čo je limitované prostredím, v ktorom žije. Teda, ak sa nachádza a vyrastá v prostredí, kde sa hovorí dvoma jazykmi, je schopné naučiť sa oba jazyky súčasne. Nedožaduje sa žiadnych gramatických vysvetlení, prijíma cudzí jazyk prirodzene, rovnako ako prijímalo jazyk materinský. Dieťa predškolského veku si veľmi rýchlo a nenásilne osvojuje fonetickú stránku jazyka a rečové zručnosti.

Osvojovanie si slovenského jazyka má prebiehať prirodzene a má poskytnúť možnosť všetkým zúčastneným deťom zapojiť sa. Deti sa učia chápať obsah a význam slov a slovných spojení prostredníctvom básní, piesní a hier. Básnické diela sú rytmické a pre deti ľahko zapamätateľné, sú optimálnym prostriedkom nenásilnej tvorby slovnej zásoby. Hra je formou i prostriedkom. Hlavnými metódami sú hra s rytmom, s pohybom, so slovom, s hračkami, s obrázkovým materiálom. Hra so slovami bez použitia obrázkového materiálu, konkrétnych predmetov alebo bez pohybového vyjadrenia nestačí na pochopenie významu slova. Dieťa nemá dostatočne vyvinuté abstraktné myslenie, jeho predstavivosť a fantázia sú bohaté, ale nervová sústava nie je schopná prijímať podnety len na základe sluchového vnímania. Myslenie dieťaťa sa rozvíja súčasne so zrakovým, sluchovým, hmatovým, čuchovým a kinestetickým vnímaním.

Cvičenia a hry

V ďalšej časti prinášame námety na cvičenia a hry, ktoré sú súčasťou vzdelávacích aktivít podľa Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016). Pomôcky, ktoré uvádzame, je možné zhotoviť aj za aktívnej účasti detí.

Uvedené hry a cvičenia spolu s ďalšími konkrétnymi príkladmi aktivít sú súčasťou metodického materiálu k programu inováčného vzdelávania Podpora dieťaťa predškolského veku s individuálnymi osobitostami.

Názov hry: *Počtulienska (Andrea Šimurdová)*

Vzdelávacia oblasť: *Matematika a práca s informáciami*

Výkonový štandard: *Vymenuje čísla od 1 do 6 tak, ako idú za sebou.*

Výchovno-vzdelávací cieľ: *Poznať číselný rad do 6 a správne určiť počet predmetov*

Špecifický cieľ pre deti s odlišným materinským jazykom: *Osvojiť si a vedieť aktívne používať pojmy jeden, dva, tri, štyri, päť, šesť, lienka, chrbát, bodky, viac, menej. Osvojiť si a vedieť aktívne používať pojmy hore, dole, pod, vľavo, vpravo, farby.*

Úloha: *Vyber si kartičku s číslami a ulož lienke na chrbát farebné bodky podľa číslíc na kartičke. Bodky spočítaj.*

Čo sa danou aktivitou u detí rozvíja: *Rešpektovanie pravidiel, počítanie do 6, priestorová orientácia, trpezlivosť, súťaživosť, rešpektovanie pravidiel*

Pomôcky: *Hracia podložka, ktorú tvorí vrchnák z krabice, v ktorom je nalepená papierová lienka s obrysami bodiek a nalepenými vrchnákmi v štyroch farbách, kartičky s číslami, vrchnáky z plastových fľaš v tých istých štyroch farbách*

Metodický postup: *Hra je vhodná pre ľubovoľný počet hráčov, môže hrať aj jeden. Na stôl pripravím hraciu podložku a v ruke mám kartičky s číslami, ktoré sú číslami obrátené ku mne. Deti motivujem pesničkou „Počtár“, ponúknem im hru na počtárov – „počtulienu“. Deti si postupne vyberajú kartičky s číslami tak, že dieťa vybranú kartičku položí na podložku a podľa čísel správne prikľadá farebné vrchnáky ako bodky na lienku. Nakoniec ich spočíta, určí, ktorých je viac, menej... Ak sa pomýli, vypadáva z hry. Pokračuje ďalší hráč, kým sa všetci nevystriedajú, prípadne dovtedy, kým deti majú o hru záujem.*

V závere vyhodnotím hru tak, že výhercom je každý, kto správne splnil všetky zadania.

OBMENA: *v druhom kole môžu deti farebné vrchnáky vkladať podľa pokynu učiteľky – hore, vpravo, pod.*

Poznámka: *namiesto kartičiek s číslami je možné použiť kartičky s bodkami*

Názov hry: *Veverička Evička (Gabriela Pavúková)*

Vzdelávacia oblasť: *Človek a spoločnosť*

Výkonový štandard: *Volí vhodný pozdrav vzhľadom na aktuálnu situáciu a odzdraví primerane situácii*

Výchovno-vzdelávací cieľ: *Pozdraviť sa kamarátom z lesa a osloviť ich „menom“*

Špecifický cieľ pre deti s odlišným materinským jazykom: *Osvojiť si a vedieť aktívne používať pozdrav dobré ráno. Osvojiť si a vedieť aktívne používať pojmy veverička, krtko, zajac, líška, vlk, srnka, medveď.*

Úloha: *Pozdrav sa kamarátom z lesa a oslov ich „menom“*

Čo sa danou aktivitou u detí rozvíja: *zrakové a sluchové vnímanie, pozornosť, koncentrácia, vizuomotorika, mikromotorika očných pohybov – zľava doprava, pamäť, grafomotorika, trojúchop, reč – artikulácia, slovná zásoba, tempo reči; základy etikety, environmentálne čítanie*

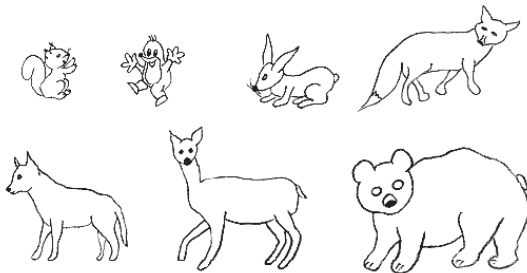
Pomôcky: *obrázky zvierat zaliate do fólie alebo nalepené na tvrdom kartóne – na vrchnej časti sú 2 malé otvory na navliekanie, šnúrka*

Na zhotovenie pomôcky potrebujeme :

1. alternatíva – detské časopisy, kancelársky papier alebo kartón, nožnice, lepidlo, šnúrku, škatuľu v tvare obdĺžnika
2. alternatíva – výkresy, pastelky alebo fixy, nožnice, lepidlo, šnúrku, škatuľu v tvare obdĺžnika

Metodický postup: *Deti si za pomoci učiteľky zhotovia učebnú pomôcku nasledovne v dvoch alternatívach, buď:*

1. Vyhľadajú si v detských časopisoch zvieratká – veveričku, krtka, zajaca, líšku, vlka, srnku, medveďa. Vystrihnú ich a nalepia na papier v tvare obdĺžnika 3x5 cm, ktorý potom učiteľka zaleje do fólie, alebo na tvrdý kartón, ktorý možno pretrieť priesvitným tekutým lepidlom z dôvodu dlhšej trvácnosti. Na vrchnú časť urobia dierkovačom 2 dierky slúžiace na navliekanie. Pripraví sa šnúrky z vlny alebo šnúrky do topánok. Túto pomôcku vyrobí dvojmo, z toho jedna séria bude urobená ako leporelo z dôvodu autokorekcie. Na sériách nemusia byť presne rovnaké veveričky, zajace atď. Odlišné obrázky týchto zvierat podporujú zvýšenú činnosť zrakového analyzátoru a rozvoj diferenciacie.
2. Na výkrese sú vyznačené obdĺžniky výraznou čiarou, v nich sú nakreslené nevyfarbené zvieratá, ktoré si deti vyfarbia a vystrihnú obdĺžniky po čiare. Na vrchnú časť kartičiek urobí dierkovačom 2 dierky na navliekanie. Pripraví si šnúrky. Pomôcku vyrobí dvojmo, podobne ako v prvej alternatíve.

S pripravenými pomôckami realizujú aktivitu. Učiteľka navodí motiváciu básňou:

Veverička vrtká pozdravila krtka, dobré ráno, dobrý deň, sníval sa mi krásny sen. Plné vrece orechov skryla som si pod strechou.

Veverička Evička (obrázok veveričky položí učiteľka pred dieťa vľavo) sa ráno zobudila a natešená utekala po lese pochváliť sa svojim kamarátom, že sa jej snívalo o plnom vreci orechov. Pozdravila **krtka** (obrázok krtka položí učiteľka hneď vedľa veveričky vpravo), pozdravila **zajaca** (obrázok zajaca položí hneď vedľa krtka), pozdravila **líšku** (obrázok líšky položí hneď vedľa zajaca), pozdravila **vlka** (obrázok vlka položí hneď vedľa líšky), pozdravila **srnku** (obrázok srnky položí hneď vedľa vlka) a pozdravila **medveda** (obrázok medveda položí hneď vedľa srnky). „Dobré ráno, dobrý deň, sníval sa mi krásny sen. Plné vrece orechov skryla som si pod strechou.“ Učiteľka navlečie veveričku na šnúrkou, potom navlečie krtka, zajaca, líšku, vlka, srnku a medveda. Rozloží leporelo, povie **dobré ráno, veverička** a ukáže na veveričku na leporele aj na šnúrke, **dobré ráno, krtko** – ukáže na krtka na leporele aj na šnúrke, ďalej vymenúva zvieratá a každému sa pozdraví. Vyzve dieťa, aby sa tiež prihovorilo zvieratám pozdravom **dobré ráno**. Potom obrázky vyvlečú zo šnúrky, uložia ich do škatule aj s leporelom a šnúrkou a uložia na určené miesto. Odtiaľto si ich budú môcť zobrať aj ostatné deti po celú dobu realizácie naplánovanej témy.

Dieťa si môže túto aktivitu zopakovať buď samostatne, alebo si zavolá kamarátov, alebo učiteľka poprosí dieťa, aby postup práce s pomôckou ukázalo kamarátom, pričom je „tichým pozorovateľom“. V prípade potreby pomôže. Dieťa si môže príbeh o veveričke Evičke dotvoriť, prerozprávať ho svojimi slovami, ale postupnosť zvierat má dodržať (cvičenie pamäti).

Cieľom aktivity je, aby si dieťa precvičovalo pozdrav, a zároveň navliekalo obrázky podľa postupnosti deja. Leporelo slúži na overenie správnosti, či si zapamätalo, ktoré zvieratká stretla veverička a v akej postupnosti.

Poznámka: Podľa toho s akou vekovou kategóriou detí pracujeme, volíme počet zvierat.

Záver

Uvedené námety na konkrétne aktivity sú inšpiráciou pre cielene navodené činnosti. Považujeme za dôležité pripomenúť, že komunikačné spôsobilosti, ktoré sú nevyhnutné pre zdravý psychický vývin dieťaťa, sa rozvíjajú v každodenných komunikačných a sociálnych situáciách, do ktorých dieťa vstupuje počas činností v podmienkach materskej školy aj rodiny.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

OPRAVILOVÁ, E., 1988. *Dieťa sa hrá a spoznáva svet*. Bratislava: SPN. ISBN 978-80-7367-804-3.

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016. Bratislava: ŠPÚ. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/21698.pdf>

Summary: The article presents a sample of educational games aimed at supporting the speech development of preschool children and highlights the game as the most important method for familiarizing children who have a different mother tongue with the Slovak language.

SPOLUPRÁCA MATERSKEJ ŠKOLY A RODINY DIEŤAŤA S ODLIŠNÝM MATERINSKÝM JAZYKOM PROSTREDNÍCTVOM ROZPRÁVKY

Silvia Mináriková, Národný inštitút vzdelávania a mládeže, krajské pracovisko Trnava

Anotácia: *V príspevku sa venujeme spolupráci učiteliek materskej školy a rodiny dieťaťa s odlišným materinským jazykom s využitím svetových rozprávok. Rozprávky majú potenciál spájať záujem dieťaťa predškolského veku, cieľenú činnosť učiteľky a možnosti rodiča aktívne využívať domáce prostredie na oboznamovanie dieťaťa so slovenským jazykom. Uvádzame základné predpoklady vzájomnej spolupráce a navrhujeme aktivity ku konkrétnym rozprávkam.*

Kľúčové slová: *materská škola, rodina, spolupráca, rozprávka, výchovno-vzdelávacie činnosti*

Východiská spolupráce materskej školy a rodiny dieťaťa s odlišným materinským jazykom

Dieťa s odlišným materinským jazykom (ďalej OMJ) sa pri príchode do komunity slovensky hovoriacich detí ocitne v náročnej situácii. Okrem zmeny prostredia, podmienok, organizácie dňa je preň celá komunikácia okolo nezrozumiteľná. Neznalosť slovenského jazyka je prirodzenou prekážkou pri pokusoch dieťaťa s OMJ o zapojenie sa do činností. Keďže toto dieťa nerozumie ani učiteľkám a nedokáže s nimi nadviazať komunikáciu, necíti sa v kolektíve bezpečne, zostáva osamotené.

Medzi cieľmi výchovy a vzdelávania, ktoré sú formulované v Štátnom vzdelávacom programe pre predprimárne vzdelávanie v materskej škole (základnom dokumente pre MŠ vydanom v roku 2016), sú uvedené minimálne dva ciele, ktoré priamo odkazujú na aktívnu spoluprácu MŠ s rodinou dieťaťa: „chrániť práva dieťaťa v spolupráci s rodinou...“ a „získavať dôveru rodičov pri realizovaní výchovy a vzdelávania v inštitucionálnom prostredí a pri koordinovanom úsilí o zabezpečenie blaha a potrieb detí“. Z uvedeného vyplýva pre učiteľku MŠ povinnosť získavať dôveru rodičov, byť iniciátorom a režisérom vzájomnej spolupráce. Učiteľka ako odborníčka by mala využívať svoju kompetenciu (vyplývajúcu z profesijného štandardu) identifikovať prostredie, z ktorého dieťa pochádza a jeho vplyv na dieťa. Samozrejme s rešpektovaním súkromia rodiny. Pri príchode dieťaťa s OMJ do materskej školy (ďalej MŠ) je prioritnou požiadavkou podporiť dieťa pri osvojení si slovenského jazyka. Jednou z možností podpory komunikácie v slovenskom jazyku môže byť využívanie známych rozprávok.

Rozprávky ako možnosť vzájomnej spolupráce

Fungujúca spolupráca materskej školy a rodiny je založená na rovnocennom vzťahu. Učiteľka má možnosť a povinnosť hľadať rôzne formy spolupráce, nastaviť nepísané pravidlá tak, aby zámery MŠ a rodinu spájali. Práve svet rozprávok môže pomôcť preklenúť jazykové či kultúrne bariéry. Využívanie rozprávok v rámci činností v triede prispieva k začleňovaniu detí s OMJ do kolektívu a posilňuje ich úroveň porozumenia slovenskému jazyku. Vytváranie podmienok na spoluprácu s rodinou cez rozprávkové postavy ponúka množstvo zážitkov plných fantázie a humoru. Svet rozprávok odráža tradície, kultúru a dedičstvo predchádzajúcich generácií. Dej rozprávok poskytuje možnosť vnímať inakosť ako prirodzený jav. Deti si uvedomia, že existujú rozdielne jazyky či tradície, že ľudská spoločnosť je veľmi pestrá. Pestrosť nemusí vždy znamenať bariéry, ale môže priniesť vzájomné inšpirácie. Naopak, napriek pestrosti máme veľa rovnakých túžob, činností, rytmov, potrieb, ktoré vieme komunikovať navzdory tomu, že rozprávame rôznymi jazykmi. Postupne sa hravou formou dokážu deti s OMJ zoznamovať so slovenským jazykom a slovenské deti pochopia či naučia sa niekoľko ukrajinských výrazov. Kollárová (2013) konštatuje, že dieťa sa jazyk učí napodobňovaním, plynule a s ľahkosťou. Mali by sme mu poskytovať čo najviac podnetov, aby sa chcelo zoznamovať s jazykom. Čítanie rozprávok či „hranie“ sa na rozprávkové postavy môže deti predškolského veku značne motivovať k zoznamovaniu sa s iným ako materinským jazykom.

Námety na spoluprácu s využitím svetových rozprávok

Vzájomná spolupráca MŠ a rodiny dieťaťa s OMJ prebieha vo formálnej a neformálnej rovine. Jednou z možností neformálnej spolupráce je využitie svetových rozprávok. Pri tejto spolupráci sa spája záujem dieťaťa o rozprávky s možnosťou aktívnej komunikácie učiteľky a rodičov. Niektoré z nasledujúcich návrhov na činnosti sú inšpirované publikáciou kolektívu autorov Dieťa hovoriace iným jazykom (2021).

Jednou z foriem spolupráce MŠ a rodiny môže byť **spoločné čítanie rozprávok v triede**, kedy učiteľka deťom číta určitú časť rozprávky v slovenskom jazyku a rodič tú istú časť v ukrajinskom jazyku. Následný rozhovor o rozprávke či iné aktivity tiež umožňujú dvojjazyčnú komunikáciu a spoluprácu s rodičom. Rodič môže pomôcť pri tvorbe komunikačných kariet, dramatizácii či ilustrácií rozprávok. Počas spolupráce s učiteľkou sa môže pýtať otázky, ktoré možno nevie formulovať v slovenskom jazyku, ale odpovede sú pre nich dôležité. Ukrajinské deti prítomnosťou rodiča v triede nadobudnú istotu, dôveru v nové prostredie a osoby.

Obsah známych svetových rozprávok môže učiteľka využiť na návrh aktivít, ktoré môže dieťa spolu s rodičom robiť doma a počas spoločnej činnosti komunikovať. Pravdepodobne väčšia časť rozhovoru v domácom prostredí prebehne v ukrajinskom jazyku, ale rodič môže zámerne precvičovať a utvrdzovať nové slovenské slová. Prvým krokom učiteľky je výber rozprá-

voľ, ktoré sú svojím obsahom rodičom známe, prípadne si rozprávku ľahko vyhľadajú v knihách či na internete (napr. Medovníkový domček, Tri prašiatka, Popoluška). Znenie rozprávky používané v MŠ a v rodine nemusí byť nutne totožné. Učiteľka v triede pracuje s rozprávkou obvyklým spôsobom s využitím rôznych činností pred, počas a po prečítaní rozprávky. Druhým krokom sú učiteľkou vytvorené návrhy na činnosti do domáceho prostredia.

Návrh činností, ktoré možno využiť pri akejkoľvek rozprávke

Rozprávku, ktorú učiteľka čítala v MŠ, si rodičia s deťmi môžu doma ešte raz spoločne **prečítať** alebo vypočuť z internetu v slovenskom aj rodnom jazyku. Bežnou praxou po prečítaní rozprávky v MŠ je, že si dieťa nakreslí ilustráciu. Ak si ilustráciu vezme domov, s jej pomocou môže rozprávku „prečítať“ niektorému z rodinných príslušníkov (rodičom, babke, súrodencovi...). Pri „čítaní“ rozprávky doma môžu jednotliví členovia rodiny spolupracovať, striedať sa, čítať rozprávku opakovane či spoločne, čiastočne zmeniť dej rozprávky. Ilustrácie si dieťa môže vytvoriť aj doma spoločne s členmi rodiny. Jednotlivé ilustrácie si dieťa doma bude postupne ukladať do košíka či škatule, môže po nich kedykoľvek siahnuť a niekomu doma „čítať“ rozprávku.

Učiteľka môže navrhnúť rodičom, aby si doma spoločne vyrobili maňušky (napr. z kotúčov toaletného papiera, papierových desiatových vreciek, z papiera a špajdlí) a zahrali si „**divadielko**“. Alebo sa s použitím tejto maňušky rozprávali o vhodnom či nevhodnom správaní jednotlivých postáv z rozprávky.

Ďalšou možnosťou je zavedenie „**domáceho denníka**“, do ktorého si dieťa postupne kreslí ilustrácie rozprávok prečítaných v domácom prostredí. Rodič doplní názov rozprávky, hlavné postavy alebo zapíše stručný komentár dieťaťa k ilustrácii. Komentár môže byť písaný s použitím oboch jazykov. Denník dieťa sporadicky prinesie do MŠ, napríklad po víkendech, chorobe, či po prázdninách a môže si ho prelistovať s kamarátmi a učiteľkou. Pokúsi sa porozprávať ostatným deťom dej rozprávky čítanej doma, s kým doma rozprávku čítalo, a pod.

Návrh činností, ktoré sú inšpirované obsahom rozprávky

Príležitosťou na spoluprácu MŠ s rodinou môže byť „**rozprávka mesiaca**“. Učiteľka navrhne na mesiac jednu známu rozprávku a aspoň jednu činnosť, ktorá súvisí s dejom a dá sa realizovať v domácom prostredí. Rodičom odporučí pri spoločných činnostiach primerane využívať aj slovenský jazyk. Navrhne na týždeň napr. 5 slov, s ktorými sa dieťa v MŠ oboznámi, prípadne si spolu s rodičmi zavedie **pomocný slovníček** a nové slová si doň vpisujú. Námety môže čerpať z aktivít, ktoré bežne robí v triede a zverejní ich pre rodičov na viditeľnom mieste alebo na stránke MŠ.

V rámci posilňovania spolupráce učiteľky a rodičov je potrebné nájsť si časový priestor na rozhovor s rodičmi. Zaujímať sa, ako sa im doma darilo, ktoré slovenské slová si dieťa osvojilo a používa ich bežne, čo vtipné spolu pri rozprávke zažili, prípadne čo sa im nedarilo.

Dieťaťu s OMJ učiteľka poskytne čas, aby kamarátom v triede ukázalo a primerane porozprávalo, čo doma s rodičmi robili.

V nasledujúcom texte uvádzame niekoľko inšpirácií na činnosti v domácom prostredí:

O siedmich kozliatkach

- V domácom prostredí môžu rodičia s dieťaťom počítať pri bežných činnostiach: pri nákupe, pri vkladaní bielizne do práčky, pri rozdeľovaní cukríkov medzi členov rodiny, počítať autá na parkovisku.
- Hrať stolové hry, pri ktorých treba počítať: Človeče nehnevaj sa, Domino.
- Počítanie s detskou piesňou: <https://www.youtube.com/watch?v=LtDATvXGE5c>.

Škaredé káčatko:

- Návšteva (podľa možnosti) na farme alebo v chovateľských potrebách a rozhovor o vidенých zvieratkách.
- Skladanie tangramov zvierat na základe fantázie alebo predlohy (s vodiacimi čiarami) a počas toho rozhovor o ich výzore, mieste a spôsobe života, zvuku, ktorý vydávajú, a pod.

Sedmokráska:

- Tvorba spoločného herbáru z vylisovaných kvetov alebo vlastnej encyklopédie z kvetov vystrihnutých napr. z letákov.
- Vychádzka podľa možností do kvetinárstva, záhradkárstva, do parku a následný rozhovor s rodičmi.
- Sušenie bylín na dekoráciu bytu alebo na prípravu čaju.
- Pomoc pri starostlivosti o kvety v domácnosti či záhradke.

Medovníkový domček:

- Tvorba zdravých a nezdravých tanierov vystrihovaním a nalepovaním obrázkov z reklamných letákov a rozhovor o význame pestrej stravy pre zdravie.
- Príprava ovocných špízov ako náhrady nedeľnej maškrty.
- Ochutnávanie ovocia a zeleniny so zaviazanými očami, hádanie ich pomenovania.

O dvanástich mesiačikoch:

- Mrazenie zafarbenej vody v miskách na ľad v mrazničke a následné pozorovanie ich topenia sa vo vode, v miske položenej na stole, radiátore, a pod.
- Pozorovať topenie ľadu/snehu prineseného v poháriku zvonku – premena skupenstva, čistota snehu/vody.

- Vyparovanie slanej vody v miske, do ktorej ponoríme šnúрку.

Princezná na hrášku:

- Navliekanie náhrdelníkov z mäkkých potravín (hrach, kukurica, kúsky mrkvy, cestoviny) náhodne alebo podľa určitého vzoru.
- Podľa možností návšteva hradu alebo zámku v okolí, zoznámenie sa s históriou okolia.

Aby vzájomná spolupráca MŠ a rodiny dieťaťa s OMJ cez známe rozprávky mohla fungovať, učiteľka musí premyslieť spôsob a formu komunikácie s rodičmi. Predpokladáme, že znalosť slovenského jazyka bude zo začiatku nedostatočná. Informácie učiteľka musí poskytovať takou formou, aby boli pre rodičov zrozumiteľné. Dôležité je pochváliť každý úspech či pokus o komunikáciu zo strany dieťaťa (aj rodiča) aj v rodnom jazyku či nahrádzanie slov gestom. Dosiahnuté pokroky dieťaťa s OMJ budú spoločným úspechom pre všetkých zúčastnených. Benefitom bude, že sa podarí dieťa posunúť vo výkone či eliminovať možné zlyhania pri činnostiach z dôvodu jazykovej bariéry.

Určite sme nevyčerпали všetky inšpirácie využívania známych rozprávok ako námetov na spoluprácu MŠ a rodiny. (Nemusí ísť len o rodiny detí s OMJ. Do aktivít sa samozrejme môžu zapojiť rodičia ktoréhokolvek dieťaťa z triedy.) Učiteľky MŠ disponujú batériou ďalších návrhov s využitím vlastných skúseností z práce. Rozprávky vytvárajú príležitosti na efektívnu komunikáciu, posilňovanie vzájomnej dôvery a snahy o zabezpečovanie blaha a potrieb každého dieťaťa (požiadavka uvedená na začiatku textu). Veď' všetkým spoločne ide o optimálny rozvoj „našich“ detí.

Zoznam bibliografických odkazov

DANIŠKOVÁ., Z. a B. PUPALA, 2021. *Dieťa hovoriace iným jazykom: možnosti kompenzačnej podpory v predškolskom vzdelávaní*. Bratislava: ŠPU. 2021. ISBN 978-80-8118-258-7.

KOLLÁROVÁ, D., 2013. *Kniha ako hra*. Hlohovec: HTC media. ISBN 978-80-970833-3-5.

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016. Bratislava: RAABE.

Summary: In the article, we deal with the cooperation of kindergarten teachers and the family of a child with a different mother tongue using world fairy tales. Fairy tales have the potential to combine the interest of a preschool-age child, the teacher's targeted activity, and the parent's ability to actively use the home environment to introduce the Slovak language to the child. We present the basic prerequisites for mutual cooperation and propose activities for specific fairy tales.

SKÚSENOSTI ŠKÔL S PRÍCHODOM ODÍDENCOV

Pre zobrazenie reálneho stavu na našich školách od začiatku utečeneckej krízy z Ukrajiny sme uskutočnili rozhovory s pedagogickými zamestnancami, ktorí pôsobia na rozličných stupňoch škôl a na rozdielnych pozíciách – riaditeľ/ka školy, zástupkyňa, školská psychologička, pedagogický asistent. Zaujímalo nás, ako postupovali pri začleňovaní detí a žiakov z Ukrajiny do vzdelávacieho procesu. Naše otázky smerovali k problémom ich adaptácie, k vytvoreniu podmienok pre ich vzdelávaciu aj záujmovú činnosť, aké bariéry museli školy prekonávať, s akým postojom sa školy stretli vo svojom okolí, ale aj kto a ktoré inštitúcie im pomáhali a pomáhajú tieto bariéry prekonávať.

Rozhovory sme uskutočnili s učiteľkami a učiteľmi z viacerých nami dostupných škôl, počnúc materskou školou až po strednú školu. Keďže ide o neštandardný postup pri rozhovoroch z viacerých stupňov škôl a pedagogických zamestnancov, ktorí pracujú na rozdielnych pozíciách, postupovali sme v ich prezentácii odpovedí tak, že sme ich uviedli osobitne v celkoch podľa jednotlivých stupňov škôl. V úvode každého rozhovoru uvádzame ich meno, miesto a pozíciu, na ktorej v škole pôsobia.

Odpovede na otázky sme spracovali do častí tak, aby sme mapovali postupne skúsenosti pedagógov, ktorí pracujú s najmladšou skupinou detí, teda s deťmi predškolského veku, postupne cez skúsenosti so žiakmi školského veku, až po pedagógov, ktorí pracujú na stredných školách. Každý pedagóg dostal rovnaké otázky. Išlo o individuálne rozhovory a treba povedať, že nie každý participant sa vyjadril ku každej z nich. Aj z toho dôvodu uvádzame ich odpovede v osobitných celkoch podľa stupňa škôl.

SKÚSENOSTI S ODÍDENCAMI V PODMIENKACH ZÁKLADNEJ ŠKOLY S MATERSKOU ŠKOLOU

- **Dana Halajová** - riaditeľka Základnej školy s materskou školou, Na Hôrke 30, v Nitre
- **Martina Magdolenová** - zástupkyňa riaditeľky Základnej školy s materskou školou, Na Hôrke 30, v Nitre

Prijali ste do školy deti a žiakov odídenčov z Ukrajiny. Čo ste pre nich urobili v rámci ich adaptácie?

D. Halajová: Naša škola bola medzi prvými na sídlisku Klokočina v Nitre, ktorá po dohode so zriaďovateľom začala prijímať v marci 2022 deti odídenčov z Ukrajiny. Na našu školu sme prijali 74 ukrajinských detí do základnej školy. Pre tieto deti sme zabezpečili všetko potrebné. Počas ich adaptačného obdobia boli deti zaradené do bežných tried, s deťmi sme pracovali veľmi citlivo, pretože sme nevedeli, čo zažili na Ukrajine. Okrem nákupu potrebných školských pomôcok sme zorganizovali kurz slovenského jazyka a v spolupráci

s COMIN Nitra sme zabezpečovali psychologickú pomoc pre deti, ktoré to potrebovali.

Od začiatku sme ukrajinské deti zapájali do školských aktivít (výlety, exkurzie) aj do záujmovej činnosti. Popoludní navštevovali školský klub detí.

M. Magdolenová: Kapacita voľných miest v našej materskej škole bola veľmi obmedzená, preto sme prijali len 7 detí. V rámci adaptácie sa deti zoznamovali so slovenským jazykom a prostredím. Ich adaptácia prebehla bez problémov.

S akými problémami ste sa museli vysporiadať a ako ste ich riešili, resp. s akými problémami sa stretávate aj v súčasnosti a ako ich riešite?

D. Halajová: Problémy sme riešili priebežne, našťastie deti sa hneď adaptovali do kolektívov. Naším najväčším problémom v školskom roku 2021/2022 bolo umiestňovanie žiakov na stredné školy, ale aj toto sme zvládli úspešne v spolupráci s Regionálnym úradom školskej správy v Nitre a všetci pokračujú na stredných školách. V súčasnosti riešime problémy individuálne s rodičmi, je ich málo - napríklad viac ako 100 vymeškaných ospravedlnených hodín, alebo niektoré deti sa nepripravujú na vyučovanie. Spolupráca s ich rodičmi je výborná.

M. Magdolenová: Nakoľko týchto detí bolo veľmi málo, nemali sme nejaké problémy a ani v súčasnosti ich nemáme. Zo začiatku to bola jazyková bariéra. Deti boli viac uplakané a vystrašené. Keďže sme trojtriedna **škola, najviac ukrajinských detí je v triede 4 -5** ročných detí. Tam sme ich mali v septembri 6, v októbri pribudol ešte jeden. V decembri jedno dieťa odišlo **a vo februári** prerušilo dochádzku ďalšie dieťa. Vzdelávacia aktivita v tejto triede bola veľmi zložitá, ukrajinské deti komunikovali medzi sebou vo svojom jazyku a odčleňovali sa od slovenských detí. Museli sme ich **častejšie motivovať a vyvinúť oveľa viac úsilia, aby sa k činnosti ostatných pripojili. Ale to, že boli v jednej triede**, im pomohlo najmä v čase adaptácie. Vzájomne si boli oporou, a tak ich adaptačný proces zvládli lepšie, ako keď sme dieťa zaradili do triedy osamotené. To malo v čase adaptácie viac problémov, ale zase si rýchlejšie osvojovalo slovenčinu. Problémom bolo aj vyplácanie školského poplatku a stravy načas, museli sme im opakovane volať a vyzývať ich k platbe.

Čo bolo najťažšie pri začleňovaní dieťaťa a žiaka z ich pohľadu, ale aj z pohľadu ich rodinných príslušníkov či vašich pedagogických zamestnancov?

D. Halajová: Musíme si predstaviť z akého prostredia utekali na Slovensko. V podstate nevedeli ani do akého mesta prídu, kde budú bývať, akú finančnú podporu budú mať zo štátu na začiatok, či si nájdu zamestnanie. Toto bolo pre nich najťažšie, deti prichádzali so strachom do nových kolektívov. Keď zistili, že naše deti boli vopred na nich pripravené, tešili sa na nich a veľmi im to pomáhalo začleniť sa do kolektívu.

M. Magdolenová: Deti sa veľmi rýchlo začlenili, nemali žiadny problém ustáť niektoré situácie. Vznikali však aj situácie, ktoré boli pre deti problematické, napríklad si pamätám deň, keď okolo školy prechádzalo auto, ktoré oznamovalo, že sa v meste nachádza cirkus. Ukrajinské deti sa tak zľakli, že vliezli pod stoly a rozplakali sa. Niektoré z nich zažili nálety a tú výzvu z ampliónov si s tým spojili. Tiež si pamätám, keď sa kolegyňa rozplakala pri pohľade na objímajúcich sa súrodencov, ktorí sa stretli na dvore, keďže deti z ŠKD a z MŠ majú spoločný dvor, títo súrodenci si navzájom dodávali silu. Včera sme si spolu pozerali knihu s Fedirkom, on mi rozprával po svojom a ja po slovensky a pekne sme si rozumeli, jeho mama stála za pootvorenými dverami a s úsmevom nás pozorovala. Dnes vidím v pohľade rodičov, že nám sú vďační, ich deti sa začlenili, sú pokojnejšie a dôverujú nám.

Aký postoj zaujalo okolie - kolegovia, ostatné deti, žiaci, rodičia ostatných detí a žiakov či samotného dieťaťa a žiaka – cudzinka k jeho začleňovaniu?

D. Halajová: Našťastie, naše deti a žiaci boli vopred pripravení na tieto deti ako na nových spolužiakov. Takisto sa správajú aj pedagógovia. Rečovú bariéru na začiatku riešili používaním mobilov – prekladač na vyučovacích hodinách, našli aplikáciu (WOCABEE). Pomáhali nám aj rodičia našich detí, naši zamestnanci, ktorí deťom priniesli školské potreby a oblečenie. Začlenili sme aj dieťa so ŠVVP (autistu) a zamestnali sme pedagogickú asistentku, ktorá pochádza z Ukrajiny, ale už dlhšie žije na Slovensku a ovláda aj slovenský jazyk.

M. Magdolenová: Okolie poznalo situáciu na Ukrajine, a tak sa k začleňovaniu detí aj postavili. Jedinú obavu mali slovenskí rodičia, že kvôli deťom odídencom sa nenájde miesto v MŠ pre ich deti. My sme prijali deti z Ukrajiny iba na voľné miesta. Možno mali na začiatku nejaké obavy, ale tie sa časom rozplynuli. Dnes deti recitujú, spievajú a ani by ste niekedy nespoznali, ktoré deti sú z Ukrajiny.

Kto alebo čo vám pomohlo pri začleňovaní detí a žiakov?

D. Halajová: Mesto Nitra, COMIN Nitra, Regionálny úrad školskej správy, Štátny pedagogický ústav (v súčasnosti NIVaM), stránky MŠVVAŠ SR Občianske združenie MAREENA.

M. Magdolenová: Mne najviac pomohla naša pani riaditeľka. Keď mi rodičia detí nerozumeli, vzala som ich k pani riaditeľke a tá im všetko preložila do ruštiny, ktorej rozumeli. Čítala som aj články, ktoré sa objavovali vo facebookovej skupine pre **učiteľky materských škôl, kde zdieľali svoje skúsenosti iné kolegyně.**

Ako sa Vám darí v súčasnosti pri začleňovaní detí, žiakov odídencom z Ukrajiny?

D. Halajová: V súčasnosti prichádza na našu školu veľmi málo detí. Máme už

skúsenosti, nevznikajú žiadne problémy.

M. Magdolenová: V súčasnosti máme plný stav detí. Z našich ukrajinských detí sa stanú od septembra predškoláci, budú toho musieť viac dobehnúť. Čaká nás veľa práce, aby sme ich poriadne pripravili.

SKÚSENOSTI S ODÍDENCAMI V PODMIENKACH ZÁKLADNEJ ŠKOLY

- **Jana Pruchnerovičová** - riaditeľka Základnej školy, Važecká 11 v Prešove;
- **Danylo Samoilenko** - pedagogický asistent na Základnej škole, Važecká 11 v Prešove;
- **Oksana Samoilenko** - školská psychologička na Základnej škole, Važecká 11 v Prešove

Prijali ste do školy žiakov odídencom z Ukrajiny. Čo ste pre nich urobili v rámci ich adaptácie?

J. Pruchnerovičová: Od marca 2022 do marca 2023 sme spolu zaradili 58 detí ukrajinských odídenkyň a odídencom. Z dôvodu zabezpečenia adaptácie žiakov sme prijali a zaradili do vyučovacieho procesu 7 ukrajinských pedagogických asistentov. Žiaci boli zadelení do bežných slovenských tried od prvého do deviateho ročníka. Prijatým siedmim ukrajinským asistentom boli mzdy vyplatené zo štátnej dotácie. Financie na učebnice a materiál do záujmových útvarov máme tiež zo štátnej dotácie.

K dnešnému dňu (t.j. 9. 3. 2023) máme v našej škole 31 ukrajinských žiakov. Okrem slovenských pedagógov a členov školského podporného tímu sa im v súčasnosti venujú aj dvaja ukrajinskí pedagogickí asistenti, ukrajinská školská psychologička a dve ukrajinské učiteľky. Prijali sme aj 4 vysokoškoláčky z Prešovskej univerzity ako dobrovoľníčky k ukrajinským žiakom, ktoré vypomáhajú vo vyučovacom procese. Ukrajinskí žiaci navštevujú v popoludňajších hodinách buď školský klub detí alebo rôzne záujmové krúžky: najväčší záujem v roku 2022 bol o krúžok Malba na sklo, ale i Modelovanie, Zborový spev, Tvorivé dielne, Hra na klavír, Jazykové okienko pod vedením ukrajinských asistentov a Individuálne intervencie pod vedením ukrajinskej psychologičky Oksany Samoilenko. V tomto roku navštevuje 25 ukrajinských detí 6 záujmových útvarov, z toho najvyšší počet 17 detí má v krúžku Aha, slovenčina! pán Danylo Samoilenko. Naši žiaci s ukrajinskými pedagógmi prezentovali svoje práce napr. na workshope v PKO Šváby. V máji 2022 sme v našej škole privítali riaditeľku Slovenského národného múzea – Múzea rusínskej kultúry v Prešove Ľubu Kráľovú, ktorá nás a Ukrajincov pozvala na Noc múzeí a galérií dňa 14.05.2022 do Múzea rusínskej kultúry v Prešove. Pani riaditeľka sa prihovarila ukrajinským žiakom v rusínskom jazyku.

Od prvého dňa pobytu v našej škole sme ukrajinské deti zapájali v rámci školského kolektívu do rôznych edukačných aktivít, napr. navštívili ZOO v Košiciach, vystúpili na Kapušiansky hrad, boli na predstavení v Divadle Jonáša

Záborského v Prešove, zúčastnili sa vernisáže Anderseňových rozprávok v SNM – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, absolvovali Školu v prírode na Drienici, školský Denný tábor Vážka počas prázdnin v júli 2022 a Letnú školu v auguste 2022, zapojili sme ich do slávnostného programu Vianočný koncert žiakov našej školy, ktorý sme realizovali v M Aréne v Prešove. Ukrajinskí a slovenskí žiaci sa v rámci projektu Spolu v kine – pomoc integrácie utečencov do spoločnosti, zúčastnili premietania slovenskej rozprávky Zakliata jaskyňa v dvoch jazykoch (jeden jazyk počúvali cez reproduktory a druhý pomocou bezdrôtových slúchadiel). Ďalšou zaujímavou aktivitou bol výtvarný workshop Karolíny Belokrajinskej, maľovanie slovensko-ukrajinských pracovných listov.

S akými problémami ste sa museli vysporiadať a ako ste ich riešili, resp. s akými problémami sa stretávate aj v súčasnosti a ako ich riešite?

J. Pruchnerovičová: Prvé, čo sme potrebovali vyriešiť, bola desiata. Od marca do konca júna 2022 sme kupovali každému dieťaťu a ukrajinskému pedagogickému asistentovi desiata - plnenú bagetu, ovocie alebo sladkosť zo súkromnej zbierky, čo činilo niekoľko tisíc eur. Nasledovalo zabezpečenie oblečenia: platforma Kto pomôže Ukrajine nám v marci 2022 pomohla bezplatne zo svojich zbierok poskytnúť vychádzkovú obuv a odevy pre zaradené deti. Ďalšou nečakanou situáciou v spomínaných začiatkoch bolo zabezpečiť vyše 40 pršíplášťov, keďže žiaci išli na Kapušiansky hrad a počasie bolo všelijaké. Opäť nám pomohli financie zo súkromnej zbierky.

Ukrajinci v našej škole sa potrebovali aspoň cez prestávku spolu stretávať. Vyhradili sme im školskú knižnicu, avšak vedeli sme, že je to iba dočasná miestnosť. Svojpomocne sme pripravili dve intervenčné miestnosti – od podlahy, cez vymaľovanie a zariadenie. Z grantovej výzvy Kto pomôže Ukrajine sme získali dar Ikea - materiálnu pomoc pre ukrajinských utečencov na humanitárne činnosti (intervenčná a psychologická pomoc) v sume 3 754 €. Z týchto vecí sme vyskladali nielen dve intervenčné miestnosti, ale aj kabinet pre ukrajinskú školskú psychologičku, relaxačnú zónu a pod. V tomto školskom roku je už situácia stabilizovaná, financie zo štátnej dotácie prichádzajú pravidelne. Ukrajinským žiakom sme zakúpili oblečenie, športové potreby, školské batohy, športovú obuv a obuv na prezúvanie v sume 7 400 €.

Ukrajinskí rodičia sa môžu zúčastniť bežného triedneho aktívu či konzultácií s pedagógmi na pôde našej školy, ale aj špeciálneho triedneho aktívu s prekladom do ukrajinského jazyka pre rodičov ukrajinských žiakov. V súčasnosti na deti číhajú rôzne neduhy dnešnej doby. V tomto smere nám určite pomáhajú edukačné aktivity:

- V rámci projektu Budujeme bezpečnú školu v spolupráci s organizáciou CeNef (Centrum pre podporu neformálneho vzdelávania) sme pre žiakov pripravili zážitkové vzdelávanie o bezpečnosti na internete a kyberšikane.

- Naši učitelia a žiaci 7. a 8. ročníkov sa zúčastnili workshopu na tému Posilnenie vnímavosti voči rôznym potrebám, scitlivosť a predchádzanie predsudkom, prevencia šikany a neznášanlivosti medzi žiakmi. Prostredníctvom neziskovej organizácie EDUMA a projektu Budujeme bezpečnú školu sme mali zážitkové workshopy realizované s finančnou podporou predsedu vlády Slovenskej republiky.
- Zaujímavú aktivitu nám poskytla externá lektorka Barbora Okruhlánská z digitálnej a eventovej marketingovej agentúry PS: Sunrise. Vo vybraných triedach a ročníkoch zrealizovala workshopy zamerané na bezpečné správanie sa vo virtuálnom priestore.
- S koordinátorom pre školy Slovenskej nadácie pre UNICEF Filipom Mročom sme pripravili pre žiakov 4. ročníkov vzdelávaciu aktivitu s prednáškou Tváre podvýživu.

Ukrajinským žiakom poskytujeme stravovanie v zariadení školského stravovania za dotovanú cenu. Dotáciu na stravu poskytuje ÚPSVaR Prešov prostredníctvom nášho zriaďovateľa od marca 2022 po súčasnosť. Ukrajinské deti majú každý deň zdarma mlieko a iné mliečne výrobky v rámci programu Školské mlieko, do ktorého je naša škola zapojená.

V súčasnosti potrebujeme zariadiť intervenčnú miestnosť výučbovým materiálom, didaktickou technikou, v neposlednom rade aj triedy, v ktorých sú ukrajinskí žiaci, preto sa zapájame do rôznych grantov. Posledný, ktorý sme spracovali, je UNICEF a Karpatská nadácia, ich výzva grantového programu Spolu pre deti. Dúfame, že uspějeme a tým pomôžeme našim ukrajinským žiakom a rodičom. O adaptáciu ohľadom ukrajinských žiakov sa zaujímal aj bývalý minister školstva.

D. Samoilenko: Na začiatku vojenského konfliktu, práve keď prišli deti z Ukrajiny, bol prvý problém, že žiaci nechceli chodiť do školy. V prvom rade preto, lebo si mysleli, že vojna čoskoro skončí a oni sa vrátia domov. Keď si uvedomili, že konflikt bude trvať dlho, začali školu pravidelne navštevovať. No na úspešnú výučbu bolo potrebné prekonať jazykovú bariéru. Na tento účel bolo v škole zamestnaných 7 pedagogických asistentov, ktorí boli rovnomerne rozdelení do tried, aby pokryli všetkých ukrajinských žiakov a poskytli im psychologickú aj pedagogickú podporu. Keď sa ukrajinskí žiaci dozvedeli, že budú mať na hodinách asistenta hovoriaceho ich rečou, potešilo ich to a začali sa aktívnejšie učiť a zapájať do školského kolektívu. Na prekonanie jazykovej bariéry bol vytvorený krúžok na doučovanie slovenského jazyka pre ukrajinských žiakov. Najväčším problémom tu bolo to, že žiaci, ale aj rodičia, nemali dostatočnú motiváciu učiť sa slovenský jazyk. Žili v nádeji, že sa vrátia domov na Ukrajinu. Postupne pochopili, že je potrebné sa naučiť jazyk. Väčšina žiakov úspešne absolvovala úvodný kurz slovenského jazyka na úrovni A0 a v súčasnosti pokračujú v štúdiu na úrovni A1. Vedenie školy objednalo pre žiakov úplne nové učebnice Aha, Slovenčina! určené presne pre deti cudzincov, v ktorých sa dá hravo a zaujímavou formou rýchlo a jednoducho naučiť slovenčinu. Žiaci, ktorí absolvovali tento kurz, teraz pokračujú v učení s novými učebnicami a pracovnými listami Krížom, Krážom (A1), ktoré pre nich ško-

la objedнала. Žiaci, ktorí ostanú na Slovensku v škole aj na budúci rok, budú pokračovať v učení slovenského jazyka, až kým všetci nedosiahnu úroveň B2. Žiaci, ktorí boli prijatí do školy neskôr, majú denne individuálne hodiny počas vyučovania slovenského jazyka, aby sa čím skôr naplno zapojili do vzdelávacieho procesu. Týka sa to najmä žiakov 9. ročníka, ktorí čoskoro nastúpia na stredné školy. Minulý rok 2 maturantky úspešne zvládli prijímacie skúšky a momentálne študujú na strednej škole v Prešove, tento rok budeme mať naraz 6 ukrajinských maturantiek. Všetkým bola poskytnutá kvalifikovaná pomoc pri výbere budúceho povolania, strednej školy a odboru, ako aj pomoc pri zhromaždení a odovzdaní všetkých potrebných dokladov. Počas roka sa ukrajinskí žiaci aktívne zúčastnili viacerých vzdelávacích exkurzií a na každej ich sprevádzali pedagogickí asistenti. Minulý rok v júli sa organizoval letný tábor a v auguste letná škola, na ktorej sa zúčastnili ukrajinskí žiaci a kde s nimi pracovali pedagogickí asistenti. Dúfam, že tento rok táto tradícia bude pokračovať a že sa týchto aktivít zúčastní ešte väčší počet žiakov.

Na úspešnú komunikáciu s rodičmi, ktorí mali a doteraz majú jazykovú bariéru, boli využívaní aj pedagogickí asistenti. Všetky informácie boli pre rodičov preložené do ukrajínčiny. Pre rodičov bola vytvorená aj komunita na sociálnej sieti Telegram, kde sú uvedené všetky potrebné informácie o vzdelávaní ich detí a odpovede na otázky.

O. Samoilenko: Medzi hlavné problémy integrácie ukrajinských žiakov na začiatku patrili:

- jazyková bariéra,
- nepochopenie pravidiel školy na Slovensku,
- nedostatok motivácie študovať na slovenských školách,
- intenzita učenia na slovenských školách je výraznejšia ako na ukrajinských, čo spôsobilo stratu záujmu o učenie zo strany ukrajinských žiakov,
- kombinácia vzdelávania v slovenských a ukrajinských školách.

K riešeniu týchto problémov nám pomohlo, že ako pedagogickí asistenti boli prijatí ukrajinskí učitelia, ktorí sa aktívne podieľali na organizácii vzdelávacieho priestoru pre ukrajinských žiakov. Slovenským učiteľom pomáhali s tvorbou úloh a ich prekladom do ukrajínčiny.

So začiatkom nového akademického roka 2022/2023 sa niektoré problémy vyriešili. Príkladom bola výučba slovenského jazyka v špeciálne organizovanom krúžku. Niektoré zostali nevyriešené. Ide o nepochopenie pravidiel školy, intenzita učenia na slovenských školách a kombinácia vzdelávania v slovenských a ukrajinských školách. Čo sa týka jazykovej bariéry, tento problém pomohli vyriešiť stretnutia s rodičmi detí. Išlo aj o individuálne stretnutia s deťmi, kde sme sa podrobne rozprávali o zvláštnostiach štúdia na Slovensku a o tom, prečo treba dodržiavať školský poriadok. Na Ukrajine majú žiaci trochu viac slobody, preto chceli tento model správania uplatniť aj na slovenských školách.

Riešenie druhého problému - intenzita učenia - je trochu náročnejšie, pretože

spôsob učenia nevieme ovplyvniť. Ale s pomocou učiteľov sa predsa len našlo spoločné riešenie. Bolo ním dať ukrajinským žiakom väčší formát úloh alebo doplniť doterajšiu slovenčinu ukrajinskými úlohami podľa tém. Samozrejme, hlavnú úlohu v tom zohrávajú pedagogickí asistenti, ktorí poznajú možnosti ukrajinských žiakov a pripravujú pre nich ďalšie úlohy.

Tretí problém – kombinácia vzdelávania, žiaľ, ešte nie je vyriešený. Veríme, že sa to dá vyriešiť len na úrovni ministerstiev školstva oboch krajín. Je naliehavo potrebné rozhodnúť o vzájomnom započítavaní známok ukrajinskými školami žiakom študujúcim na slovenských školách. Keďže ukrajinské deti po štúdiu v slovenskej škole musia stále plniť úlohy a v niektorých prípadoch študovať online v ukrajinskej škole, nemajú dostatok prostriedkov a času na denné vzdelávanie v slovenských školách.

Čo bolo najťažšie pri začleňovaní žiakov z ich pohľadu, ale aj z pohľadu ich rodinných príslušníkov či vašich pedagogických zamestnancov?

J. Pruchnerovičová: Najťažšie boli začiatky: jazyková bariéra, emocionálne spracovanie jednotlivých osudov prichádzajúcich detí a matiek, prekonanie neistoty a našich obáv z financovania. Siedmi ukrajinskí pedagogickí asistenti, ktorých sme prijali v marci 2022, nám pomáhali nielen vo výchovno-vzdelávacom procese, ale aj pri tlmočení, preklade a vypisovaní všetkých potrebných dokumentov, napríklad žiadosť o prijatie, oznámenie o zaradení, rozvrh hodín, informácie o dieťati, prihláška na obedy, prihláška do ŠKD a pod.

D. Samoilenko: Z pohľadu samotného žiaka bolo najťažšie, keď v slovenskej triede bolo iba jedno ukrajinské dieťa. Tieto deti potrebovali hlavne psychologickú pomoc a motiváciu chodiť do školy. Paradoxom bolo, že ukrajinskí žiaci, ktorí boli v triedach len po jednom, sa skôr naučili slovenský jazyk. V triedach, kde je viacero ukrajinských žiakov, títo žiaci komunikujú iba medzi sebou a majú strach odpovedať na hodine po slovensky alebo zúčastňovať sa diskusie. Obávajú sa, že to povedia nesprávne. Z pohľadu rodinných príslušníkov bolo najťažšie to, že majú jazykovú bariéru a nepoznajú školský poriadok. Preto niekedy nerešpektujú niektoré pravidlá. Musel prejsť určitý čas, kým si všetci účastníci vzdelávacieho procesu zvykli na nové podmienky.

Z pohľadu zamestnancov bolo najťažšie nájsť takých zamestnancov, ktorí vedeli slovenský, ukrajinský aj ruský jazyk. Väčšina odídencom je z východnej Ukrajiny, kde veľa ľudí neovláda ukrajinský jazyk, pritom mali pedagogické vzdelanie. Ideálne by bolo, keby mali uznané vzdelanie na území Slovenskej republiky, a aby mali povolenie pracovať a po skončení vojny by nechceli čo najskôr odísť na Ukrajinu.

Aký postoj zaujalo okolie - kolegovia, ostatní žiaci, rodičia ostatných žiakov či samotného žiaka – cudzinca – k jeho začleňovaniu?

D. Samoilenko: Kolegov zaujímali väčšinou učebné osnovy jednotlivých predmetov, pretože sú odlišné od slovenských. Na Ukrajine je oveľa viac

predmetov. Učebná látka sa v každom predmete učí skôr a rýchlejšie ako na Slovensku a v každej kapitole je viac učebného materiálu. Preto je nutné v niektorých prípadoch vytvárať individuálne úlohy pre ukrajinských žiakov, ktorí dobre ovládajú jazyk aj učivo, aby sa posúvali dopredu a neučili sa stále to isté. Väčšina detí prijala ukrajinských žiakov dobre, hlavne tie triedy, kde bol v triede len jeden žiak. Prípady šikanovania sa vyskytli aj tu na škole, ale tie sme hneď riešili. Ale to sa stáva na škole aj medzi slovenskými žiakmi. Rodičia slovenských detí nie sú proti tomu, že sa ich deti učia v triede s ukrajinskými žiakmi. Rodičov ukrajinských žiakov zaujímali hlavne otázky školského poriadku, rozvrhu a školskej jedálne.

O. Samoilenko: Najťažším problémom z pohľadu školského psychológa bol a zostáva problém formovania motivácie študovať na slovenskej škole. Rodičia sprostredkujú svojim deťom postoj, že sa vrátíme na Ukrajinu. Takže deti nevidia potrebu chodiť do slovenskej školy. Až individuálnymi stretnutiami s rodičmi detí sa situácia začína postupne meniť. Problém systematickej dochádzky do školských tried však stále pretrváva. Žiaľ, stále sa vyskytujú prípady, keď ukrajinskí žiaci a ich rodičia zanedbávajú školský poriadok.

Kto alebo čo vám pomohlo pri začleňovaní žiakov?

J. Pruchnerovičová: Ďakujeme každej inštitúcii, ktorá podala pomocnú ruku. Bolo to ministerstvo školstva, NIVaM, jeho Krajské pracovisko v Prešove, úrad práce, zriaďovateľ a regionálny úrad školskej správy, ÚPSVaR Prešov, RCPU (Regionálne centrum podpory učiteľov) Prešov. Chytali sme sa všetkého dostupného, čo nám a ukrajinským deťom a ich rodičom mohlo pomôcť (webináre, workshopy, prekladové kartičky, pracovné listy, knihy, metodické príručky). Pomohli nám aj pracovné návštevy z ministerstva školstva, z neziskovej organizácie Človek v ohrození, zástupcov organizácie UNICEF, samosprávy, ale aj pracovná komunikácia ohľadom dobrovoľníckej činnosti so študentmi PF PU, či dobrovoľníckou náhradného ubytovania v štátnom ubytovacom zariadení na Sídlisku Šváby. Spomenieme aj vydavateľstvo Artfórum, ktoré nám nezištné pre deti poskytlo beletriu v ukrajinskom jazyku. Rovnako nám pomohla aj platforma Kto pomôže Ukrajine a Ikea.

D. Samoilenko: Mne pomohla moja pedagogická prax, lebo som bol na Ukrajine učiteľ na strednej odbornej pedagogickej škole. Poskytoval som aj individuálne hodiny anglického jazyka na doučovanie pre deti všetkých vekových kategórií. Pracoval som tiež ako vedúci krúžku v centre detskej tvorivosti. Pomohla mi aj znalosť slovenského jazyka a slovenského vzdelávacieho systému, keďže som študoval na Slovensku štyri roky na dvoch univerzitách.

O. Samoilenko: Úspešnosť integrácie ukrajinských žiakov závisí predovšetkým od spolupráce školy, rodičov, detí a všetkých, ktorí sa na tomto procese podieľajú. Naša škola má v tomto smere veľmi dobrú spoluprácu. Vedenie školy, školský psychológ a triedni učitelia úzko komunikujú s rodičmi, v prípade potreby zapájame dobrovoľníkov a organizácie, ktoré sa starajú o ukrajinské rodiny. Aktívne sa zúčastňujeme webinárov, workshopov, otvorených podujatí ohľadom organizácie práce s ukrajinskými žiakmi.

Ako sa Vám darí v súčasnosti pri začleňovaní detí odídencom z Ukrajiny?

J. Pruchnerovičová: V súčasnosti pri začleňovaní detí odídencom postupujeme už podľa vybudovanej systémovej postupnosti. Skúsenosti a prax nám len potvrdili, že kroky a postupy, ktoré sme zvolili, boli správne. Teší nás každá pochvala, ktorá je zároveň akýmsi pomyselným potvrdením, že naša snaha niekomu pomohla. A pomáhať má byť samozrejmosťou. Sme povďační našim ukrajinským kolegom – pedagógom – za ich pomoc. Zvlášť ďakujem školskej psychologičke, doktorke Oksane Samoilenko, za prácu nielen s ukrajinskými deťmi, ale aj s ich rodičmi. Tiež patrí poďakovanie pánovi Danylovi Samoilenko, ktorý povýšil svoju prácu na poslanie pomáhať ukrajinským žiakom s doučovaním slovenského jazyka, a pri príprave na vyučovanie či príprave na prijímacie pohovory. Spomínaní zamestnanci spolu s ďalšími pedagógmi sa pripravujú na vstup do ďalšieho projektu Erasmus+, aby aj ukrajinské deti mali možnosť cestovať, zúčastniť sa výmenných pobytov a spoznávať mládež vo svete.

D. Samoilenko: V súčasnosti sa nám pri začleňovaní žiakov z Ukrajiny darí veľmi dobre. Máme už totiž vypracovaný systém ako postupovať pri začleňovaní ukrajinských žiakov. Veľmi nám pomohlo, že v januári vydalo ministerstvo školstva nariadenie, v ktorom presne určilo čas na adaptáciu detí z Ukrajiny a hodnotiaci systém, lebo na začiatku to bol veľký problém. Deti sa báli, že dostanú zlú známku kvôli tomu, že neovládajú jazyk. Keďže teraz po polroku majú len slovné hodnotenie, majú možnosť venovať čas štúdiu slovenského jazyka. Ďalším pozitívom je, že už máme druhého pedagogického asistenta, keďže na začiatku roka bol iba jeden (2 predchádzajúce asistentky odišli na Ukrajinu, 1 ukončila pracovnú dohodu, 2 zmenili pracovnú pozíciu z pedagogického asistenta na pozíciu učiteľ. Ďalšia asistentka zmenila pracovnú pozíciu na školská psychologička). Teraz je na škole jeden asistent pre 1. stupeň a jeden pre 2. stupeň. Asistent pre 1. stupeň pomáha aj v triedach, kde nestíha druhý asistent, pričom asistent pre druhý stupeň doučuje ukrajinských žiakov slovenský jazyk. Na škole máme aj školskú psychologičku z Ukrajiny, ktorá ovláda slovenský, ukrajinský aj ruský jazyk a vie pomôcť aj slovenským, aj ukrajinským žiakom. Máme tiež dve ukrajinské kolegyne, učiteľky anglického a nemeckého jazyka, ktoré na hodinách z týchto predmetov pomáhajú ukrajinským žiakom.

Na škole sa pre ukrajinské deti vytvorili 2 intervenčné miestnosti, kde po vyučovaní môžu tráviť čas a kde im pomáhame písať domáce úlohy, pripraviť nejaké projekty, prezentácie alebo vybaviť nutné formality. Deti z materskej školy sa tam môžu hrať. Je to niečo podobné, ako ukrajinské ŠKD. Škola v spolupráci s pedagogickým asistentom a školskou psychologičkou podala žiadosť o finančnú podporu na projekt určený na pomoc Ukrajincom. Cieľom tohto projektu majú byť ďalšie triedy pre nových žiakov, ktorí nastúpia do školy od budúceho školského roka. Pripravujeme ďalší projekt v rámci Erasmus+ pre všetkých žiakov, vrátane ukrajinských, aby mali možnosť zúčastniť sa zaujímavých výmenných pobytov.

O. Samoilenko: Teraz máme plán organizácie vzdelávania pre ukrajinské deti, máme profesionálny tím učiteľov a asistentov, ktorý tento proces sprevádza. Komunikácia s rodičmi je celkom dobre upravená. Jediným problémom ostáva problém osvojenia si slovenského jazyka u tých žiakov, ktorí nedávno začali študovať na našej škole. Koniec koncov, potrebujú sa rýchlo naučiť jazyk a vykonávať vzdelávacie úlohy. Ale na to máme aj dostatok zdrojov - knihy, trieda, vedúci krúžku, ktorí nám pomôžu tento problém vyriešiť. Je veľmi dobré, že na škole pôsobí školský psychológ, ktorý hovorí aj po ukrajinsky. Ukrajinským žiakom a ich rodičom poskytuje konzultácie, podporuje ich, podporuje dobrú komunikáciu medzi slovenskými a ukrajinskými žiakmi.

SKÚSENOSTI S ODÍDENCAMI V PODMIENKACH STREDNEJ ŠKOLY

- **Henrieta Melišová** – riaditeľka Gymnázia v Rajci
- **Jozef Hanušin** – riaditeľ Súkromnej strednej odbornej školy hotelierstva a gastronómie Mladost', Pod Kalváriou 36 v Prešove

Prijali ste do školy žiakov odídencom z Ukrajiny. Čo ste pre nich urobili v rámci ich adaptácie?

H. Melišová: V minulom školskom roku sme od marca do konca júna postupne prijali 15 detí odídencom z Ukrajiny. Boli zaradení do jednotlivých ročníkov podľa veku. Prispôbili sme im vyučovanie tak, že v pondelok a v stredu sa učili podľa rozvrhu tried, v utorok a vo štvrtok mali kurz slovenského jazyka pre cudzincov a v piatok dištančné vzdelávanie. Kurz slovenského jazyka pre cudzincov absolvovali v rozsahu 76 hodín na úrovni A1/A2 Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky, o ktorom sme im vystavili dvojjazyčný certifikát (slovensko-ukrajinský).

J. Hanušin: Začal by som trochu zo širšia a nebudem sa vyjadrovať len k odídencom, ale vo všeobecnosti ku skúsenostiam s ukrajinskými žiakmi. Žiakov z Ukrajiny máme na našej škole už 6. rok a adaptáciu, spôsoby výučby prístup a osobitosti žiakov sme riešili za pochodu a učili sme sa hlavne vzájomne na vlastných skúsenostiach našich pedagógov a vychovávateľov na školskom internáte. Prijali sme na našu školu aj odídencom, ale ich adaptácia bola pre nás jednoduchšia aj tým, že už máme skúsenosti so žiakmi z Ukrajiny a máme u nás nepísaný systém tútorstva, kde starší žiaci pomáhajú mladším. Už len samotný fakt, že odídencom mohol hneď na začiatku všetko vysvetliť žiak v ich rodnom jazyku, napomohlo k rýchlejšej adaptácii a odstráneniu prvotného šoku.

S akými problémami ste sa museli vysporiadať a ako ste ich riešili, resp. s akými problémami sa stretávate aj v súčasnosti a ako ich riešite?

H. Melišová: V našej škole sa chceli vzdelávať deti odídencom, ktorí ovládali ruský jazyk, preto samotná komunikácia, vzhľadom na neznalosť slovenského jazyka bola ľahšia v porovnaní s inými školami. Stretli sme sa však aj nielen

s neschopnosťou, ale aj neochotou rozprávať po slovensky, hoci si myslíme, že my sme urobili všetky ústretové kroky pre vzájomnú efektívnu komunikáciu.

J. Hanušin: Ak vznikli nejaké problémy, museli sme ich okamžite riešiť tak, ako sme momentálne najlepšie vedeli a vždy svojimi silami bez usmernení a pomoci úradov a ministerstiev. Vo februári 2022, v čase jarých školských prázdnin, sme umožnili žiakom zostať na školskom internáte, lebo rodičia sa obávali eskalácie napätia, čo o pár dní vyvrcholilo. Vypuknutím vojny 24. februára sme museli promptne riešiť šok, zúfalstvo, strach a stres u žiakov. Vtedy vychovávatelia na internáte upokojovali situáciu a minimálne vypočutím a komunikáciou im pomohli. Po pár dňoch prišli niektorí ukrajinskí žiaci s plačom, či sa môžu ich súrodenci, rodičia alebo starí rodičia u nás v škole na pár dní ubytovať. Znovu sme okamžite bez váhania, bez usmernení, a vtedy bez nároku na akúkoľvek platbu ubytovali členov niekoľkých rodín a dali aspoň časť rodín dokopy. Aj v čase letných prázdnin a aj teraz počas Vianoc sme umožnili zostať žiakom na školskom internáte, či boli alebo neboli so štatútom odídencov. Ešte na jednu situáciu nezabudnem, kedy sme museli riešiť osud našej žiačky, kedy raketa dopadla na ich dom pri Kyjeve, kde zahynuli obaja jej rodičia a súrodenec, a iba ona so svojou tetou prežila. Samozrejme, problémy sú aj finančného charakteru, súvisia so zvýšenými cenami energií, kúrením aj počas Vianoc pre ubytovaných žiakov, či zvýšenými mzdovými nákladmi v zabezpečovaní starostlivosti o ubytovaných žiakov počas víkendov a prázdnin.

Čo bolo najťažšie pri začleňovaní žiakov z ich pohľadu, ale aj z pohľadu ich rodinných príslušníkov či vašich pedagogických zamestnancov?

H. Melišová: Pri začleňovaní detí odídencov bola najťažšie zvládnuteľná jazyková bariéra, nielen zo strany detí, ale aj ich rodičov, predovšetkým matiek. Preto sme sa rozhodli pre tieto ženy – matky- organizovať v podvečerných hodinách kurz slovenského jazyka pre cudzincov v kratšom rozsahu ako pre samotných žiakov. Ďalšie problémy pri začleňovaní detí zohrala aj psychická trauma, s ktorou prišli na Slovensko z Ukrajiny. Zo strany našich žiakov a kolegov sme nezaznamenali žiadne patologické prejavy v správaní voči ukrajinským žiakom a ich rodičom.

J. Hanušin: Najťažšou pri začleňovaní je asi jazyková bariéra a znova nebudem rozlišovať, či ukrajinský žiak je alebo nie je odídenec. Časť žiakov, ktorí nastúpili k nám do školy, už mala za sebou jazykový kurz na Ukrajine, tí sa začlenia rýchlejšie. Vo všeobecnosti sa niektorí žiaci pomerne rýchlo naučia po slovensky a niektorým to trvá, bohužiaľ, aj dva roky a viac.

Z pohľadu rodiča je tým najťažším to, že sa boja o svoje dieťa, ktoré ide do iného, cudzieho sveta, a preto napríklad umožňujeme návštevu rodinných príslušníkov priamo na škole. Taktiež sa nám osvedčilo, keď prišli rodičia - odídenci so svojím dieťaťom na školu a ako tlmočníkov sme použili našich

starších žiakov. Žiaci okamžite stlmili stres z jazykovej bariéry a všetko vysvetlili aj z pohľadu žiaka, ako to na škole funguje a hlavne podali realitu z pohľadu žiaka školy svojím rovesníkom. Po škole aj po internáte sme nechali sprevádzať žiakov, aby sa rodičia aj ich deti mohli v pokoji porozprávať. Potom sme spolu riešili už len technické otázky a tie, na ktoré naši žiaci nevedeli odpovedať.

Aký postoj zaujalo okolie - kolegovia, ostatní žiaci, rodičia ostatných žiakov či žiaka samotného – cudzinca – k jeho začleňovaniu?

H. Melišová: Ako sme uviedli vyššie, nezaznamenali sme žiadne patologické prejavy, práve naopak. Naši žiaci spolu s vyučujúcimi sa zúčastnili dobrovoľníckych aktivít v Campe Žilina – triedenie humanitárnej pomoci, potraviny, šatstvo a i. Veľmi milým a emotívnym gestom zo strany našich žiakov bola príprava narodeninovej oslavy pre spolužiaka z Ukrajiny. Bez ohľadu na politickú situáciu a vojnový konflikt na Ukrajine, ruský jazyk na našej škole nerozdeľoval, ale spájal a je vnímaný predovšetkým ako prostriedok dorozumievania.

J. Hanušin: Musím povedať, že za 6 rokov sme neriešili vážnejšie nevhodné postoje a xenofóbie voči cudzincom, ak nerátame bežné problémy medzi rovesníkmi v škole. Naopak, veľmi milo nás prekvapila vlna solidarity, ktorá vznikla z podnetu pedagógov a žiakov školy vo forme zbierky po vypuknutí konfliktu. Teraz organizujú ukrajinskí žiaci napríklad dni ukrajinskej kuchyne spojené s predstavením ich kultúry.

Hneď na začiatku vojny pedagógovia ešte pred usmerneniami a letákmi z ministerstva školstva každej triede otvorili tému vojny a upokojovali situáciu a odsúdili zlo a agresiu jedného národa voči druhému národu. Pedagógovia taktiež opačne museli riešiť a v dobrom krotiť vášne časti ukrajinských žiakov, ktorí sa odmietli učiť ruský jazyk, druhý cudzí jazyk. Vysvetľovali, že treba rozlišovať vojnu, kultúru a normálnych ukrajinských aj ruských ľudí. Pri začleňovaní pedagógom pomáha aj ovládanie ruštiny a aj to, že mnohí na východnom Slovensku ovládame základy rusínskeho jazyka.

Na našej škole sme problém vojnového konfliktu riešili už pred 5 rokmi u žiačky z Luhanska, ktorá nám i žiakom v triede popisovala situáciu, aká tam vtedy bola. Ukazovala videá ako prechádzala cez rozstrieľané, vypálené oblasti, a keď sa chcela dostať do svojej dediny, tak musela do nej vstúpiť z Ruska, lebo musela obísť vojnovú líniu, čo mnohých našich žiakov prinútilo k zamysleniu.

Kto alebo čo vám pomohlo pri začleňovaní žiakov?

H. Melišová: Pri začleňovaní detí odídencom sme sa riadili metodickými pokynmi ministerstva školstva, vzájomnými konzultáciami s kolegami – riaditeľmi – a aj podľa najlepšieho vedomia a svedomia.

J. Hanušin: Pri začleňovaní žiakov nám, ako som už spomínal, pomohli predchádzajúce skúsenosti so žiakmi z Ukrajiny a naši starší ukrajinskí žiaci. Webináre a materiály na webe boli zaujímavé, ale často prišli neskôr ako mali, čomu samozrejme rozumiem, lebo nikto nemohol byť na niečo také pripravený.

Ako sa Vám darí v súčasnosti pri začleňovaní detí odídencom z Ukrajiny?

H. Melišová: V súčasnosti je adaptácia nových odídencom z Ukrajiny oveľa ťažšia, pretože zatiaľ neabsolvovali kurzy slovenského jazyka pre cudzincov a musia sa vzdelávať v zmysle platnej legislatívy. Znamená to, že napríklad v prípade gymnázií musia robiť prijímacie skúšky aj zo slovenského jazyka a matematiky, na ktoré zrejme nemôžu mať dostatočné vedomosti. Je tak pravdepodobné, že vo výsledkoch úspešnosti prijímacích skúšok budú umiestnení na konci poradia a môže sa stať, že sa na školy gymnaziálneho typu vôbec nedostanú. Samotný vyučovací proces je narušený aj ich nejasnou situáciou a riešením otázky – či sa vrátiť domov alebo nie a kedy. Z 15-tich odídencom z minulého školského roka v tomto školskom roku ostali len traja.

J. Hanušin: V minulosti aj v súčasnosti sa pri začleňovaní asi najviac osvedčil odborný výcvik. Na odbornom výcviku majú žiaci podstatne viac možností a času na komunikáciu s pedagógmi a aj so žiakmi navzájom, ako je to na teoretickom vyučovaní. Obzvlášť, ak je žiak na duálnom vzdelávaní niekde v hoteli alebo v reštaurácii a je priamo v reálnej praxi, je teda prinútený komunikovať v slovenskom jazyku.

Ďakujeme za rozhovor.

Rozhovory viedli:

Monika Duždová, Zuzana Pilátová, Eva Pupíková

KLAMSTVÁ RUSKEJ PROPAGANDY O UKRAJINE A FAKTY

Juraj Kredátus, Prešov

Anotácia: *Príspevok je venovaný vyvráteniu niekoľkých tvrdení ruskej politiky, ktoré sa voči Ukrajine objavujú už dlhé roky a mnohé majú svoj pôvod ešte v cárskom Rusku či sovietskom období. Vybrali sme päť tvrdení a predkladáme k nim fakty, nie ruskú propagandu postavenú na výmysloch a klamstvách.*

Kľúčové slová: *Rok 2014, 24. február 2022, ruská propaganda, Ukrajina, ruský svet, „nacistický režim v Kyjeve“, Krym, Slava Ukrajini, ruština na Ukrajine*

Pred rokom, 24. februára 2022, začalo Rusko proti Ukrajine vojnu plného rozsahu. Ukrajinci ju volajú „„повномасштабна війна““. To však nebol začiatok. Ten sa začal už 20. februára 2014, keď sa na ukrajinskom Kryme objavili výborne vyzbrojení a vystrojení ozbrojenci bez označenia (dostali prezývku „zelení muži“), hovoriaci po rusky (s prízvukom z centrálnej časti Ruska) a začali obsadzovať dôležité strategické objekty a blokovali ukrajinské vojenské jednotky v kasárňach. Práve tento deň je začiatkom rusko – ukrajinskej vojny a vojna trvá dnes už deväť rokov.

V tom čase bola ukrajinská armáda v totálnom rozvrate, prakticky nebola bojaschopná. Sedemdesiat percent členov generálneho štábu ušlo do Ruska, ruskí agenti a proruskí kolaboranti boli všade, technika nebola schopná vyjsť z kasární a skladov. Vtedy boli skutočnou pomocou pre krajinu tisíce dobrovoľníkov a vznikajúce dobrovoľnícke prápory, ktoré prichádzali z celej Ukrajiny, najmä však zo západnej smerom na východ. Mnohí si za svoje vlastné prostriedky kupovali zbrane (v Užhorode ste v poľovníckych potrebách v tom čase nekúpili ani vzduchovku). Tieto tisíce dobrovoľníkov v spolupráci s jednotkami ukrajinskej armády, ktoré ostali bojaschopné, zabránili ďalšiemu postupu vojsk proruských separatistov, ktorých od prvých dní zásobovali „humanitárne konvoje z Ruska“, ktorými boli dodávané zbrane, muníciu, výstroj. V roku 2015, keď som navštívil Kyjiv, pri pamätníku druhej svetovej vojny bola výstava trofejnej techniky (autá, bojové vozidlá pechoty, delostrelecké batérie) z východu a pri každej zbrani bolo napísané „Takýto typ zbrane nikdy nebol vo výzbroji ukrajinskej armády.“

O osem rokov neskôr, v ranných hodinách 24. februára 2022, sa pohli desiatky tisíc ruských vojakov a žoldnierov v ruských farbách smerom na západ, juh a sever. Ruské letectvo a raketové vojsko bombardovalo mestá na Ukrajine: Melitopol, Mariupol, Lviv, Kyjiv, Odesu, Charkiv, Zaporizžja, Cherson, Ivano-Frankivsk, Dnipro, Mykolajiv, Poltavu a ďalšie. Napriek tomu, že ruskí predstavitelia očakávali, že Ukrajina padne v priebehu niekoľkých dní (ruskí dôstojníci mali so sebou zbalené slávnostné uniformy na plánovanú prehliadku víťazstva v Kyjeve) bola v roku 2022 situácia iná ako v roku 2014. Mimochodom,

Rusko Ukrajine nevyhlásilo vojnu, ale vyhlásilo „len“ špeciálnu vojenskú operáciu. Ešte aj nacisti v roku 1941 vyhlásili Sovietskemu zväzu v ranných hodinách 21. júna 1941 riadnu vojnu. Ukrajina sa však na takýto variant rusko-ukrajinských vzťahov (teda, že Rusko bude pokračovať v agresii aj po roku 2014) pripravovala. Začala od roku 2014 armádu prezbrojovať, vojenský výcvik bol nastavený na moderné štandardy a došlo aj k čiastočnému nákupu modernejších zbraní, a tiež k vývoju vlastných zbraní (napríklad rakety Neptun). Po prvých šokujúcich hodinách začal odpor narastať a trvá aj vďaka výraznej podpore demokratických krajín, ku ktorým patrí aj Slovensko, doteraz. Ukrajine sa podarilo v ťažkých bojoch oslobodiť už štyridsať percent územia, ktoré Rusko okupovalo a pozemné boje pokračujú po celej frontovej línii, v súčasnosti najmä na Donbase (Luhanská a Donecká oblasť Ukrajiny).

Začať vojnu je vždy rozhodnutie, po ktorom prakticky neexistuje krok späť. Je preto potrebné nejakým spôsobom tento krok zdôvodniť pred verejnosťou domácou, zahraničnou, politickými partnermi, pred svetom. Ako sa hovorí, keď chceš psa biť, palicu si nájdeš. Takže pre Rusov najstť nejaké vymyslené dôvody nebol problém. Ruská propaganda má v tejto oblasti obrovské historické skúsenosti. Ruský prezident Vladimír Putin, pýšiaci sa tým, že bol podplukovníkom KGB a agentom KGB vo východnom Nemecku, vo svojom príhovore, resp. aj v niektorých ďalších, uviedol množstvo historických fabulácií a výmyslov. A veľmi dobre vedel, prečo to robí. Ruská propaganda (a tam pokojne môžeme zaradiť aj sovietsku komunistickú propagandu, ale aj propagandu v období cárského Ruska) je viac-menej postavená na niekoľkých základných bodoch a tieto sa v rôznych obmenách opakujú.

Vybrali sme niekoľko ruských tvrdení a priblížime vám realitu, nie propagandistické reči. Tých ruských „tvrdení“ je samozrejme viac – o ohrození Ruska nepriateľmi zvonku, o tom, ako Rusko je jediné, ktoré „zachraňuje“ európsku civilizáciu, o mierumilovnom ruskom národe, o potrebe ochrany Rusov na celom svete atď. V tomto príspevku nie je priestor venovať sa všetkým ruským fabuláciám, klamstvám a výmyslom. Nebezpečenstvom ruskej propagandy je hlavne to, čo už povedal minister propagandy nacistického Nemecka Josef Goebels: „Tisíckrát opakovaná lož sa stáva pravdou.“ Rusko to vie a postupuje presne tak: systematicky, chladne a vypočítavo. A samozrejme, že ľudia, ktorí nie sú znalí problematiky, nesledujú na pravidelnej báze médiá ruské, ukrajinské, európske, ich ovládanie ruského, ukrajinského či bieloruského jazyka je minimálne alebo žiadne, ich záujem o dejiny a štúdium dejín a vecí verejných skončil v škole a možno nikdy žiaden ani nebol, prijímajú mnohé informácie absolútne nekriticky. A k tomu je tragédiou slovenského školstva to, že obrovská skupina učiteľov verí ruskej propagande a konšpiračným teóriám. Určite je potrebné s tým niečo aktívne robiť, pretože sa pokojne môže stať, že po jeseni 2023 nastane aj na Slovensku ďalší odliv mozgov. A to nielen žiakov a študentov (na to sme si už nejako zvykli), ale aj ich rodičov. Prejdime však k niektorým ruským tvrdeniam:

Prvé tvrdenie. „Ukrajina a Ukrajinci sú súčasťou ruského sveta a vždy boli súčasťou ruského kultúrneho, jazykového a politického priestoru.“

Je to lož. Väčšina územia súčasnej Ukrajiny sa stala súčasťou cárskeho Ruska až na konci osemnásteho storočia, dovtedy bola súčasťou poľsko-litovskej únie, resp. poľskej Rzeczpospolity, a súčasťou cárskeho Ruska je len asi dvestopäťdesiat rokov (prvé delenie Poľska 1772, ďalšie delenia 1793, 1795). Najväčší vplyv na väčšinu územia do konca osemnásteho storočia malo teda Poľsko a na juhu Osmanská ríša. Ešte v sedemnástom storočí, keď sa Záporožskí kozáci pod vedením Bohdana Chmelnického búrili proti poľskému kráľovi, uznávali autoritu Rzeczpospolity nad územím strednej a južnej Ukrajiny. Niektoré časti súčasnej Ukrajiny neboli nikdy súčasťou cárskeho Ruska a stali sa súčasťou Sovietskeho zväzu, a teda sovietskej Ukrajiny až v polovici dvadsiateho storočia. Až do roku 1939 bola poľsko-sovietska hranica posunutá o tristo až trisťpäťdesiat kilometrov na východ a mestá ako Ľviv, Stanislav (dnes Ivano-Frankivsk), Ternopil' patrili do roku 1918 rakúskej časti C.a.K. monarchie a do roku 1939 druhej poľskej Rzeczpospolite. Podobne oblasť Bukoviny (s centrom Černivci) bola súčasťou C.a.K. monarchie do roku 1918 a súčasné Moldavsko a oblasť delty Dunaja (Budžak) patrila Rumunsku a nie cárskemu Rusku, resp. Sovietskemu zväzu. A samozrejme do cárskeho Ruska a ani do sovietskej Ukrajiny až do rokov 1944 – 1946 nepatrila ani Podkarpatská Rus, ktorá bola tisíc rokov súčasťou Uhorska, po roku 1918/1919 Československa a v rokoch 1939 – 1944 súčasťou Maďarska.

Moderná ukrajinčina sa jasne identifikovala už v devätnástom storočí (Taras Hryhorovyč Ševčenko), jazykom Kyjevského kniežatstva bol jazyk, z ktorého sa vyvinula ukrajinčina. Na väčšine územia súčasnej Ukrajiny existoval od ôsmeho storočia až do roku 1241 (vtedy Mongoli dobyli Kyjiv) štát, ktorý mal svoje centrum v meste Kyjiv a nazýval sa Rus (nie Kyjevská Rus). Kyjiv sa stal centrom vzdelanosti, boli postavené prvé kamenné chrámy (napríklad sv. Sofia má vyše tisíc rokov) a samozrejme Kyjiv bol miestom, odkiaľ sa šíriло kresťanstvo do ďalších oblastí Rusi.

Rus totiž nie je Rusko. Názov Rus zrejme nie je slovanského pôvodu, ide o pomenovanie zakladateľov a vládnucej vrstvy v Kyjevskom kniežatstve, teda tých Rusov, ktorí boli Vikingami /Varjahami/ a mali svoj pôvod v južnej časti súčasného Švédska, ktoré sa nazýva napríklad vo fínštine „Ruotsi“. Druhý predpoklad pôvodu slova Rus je ten, že slovo pochádza zo staroslovienčiny od slova Róþsmenn alebo Róþskarlar, teda moreplavec. Ruština, ako ju vnímame dnes, sa vyvinula v okrajových oblastiach Kyjevského kniežatstva, na severovýchode, teda v oblasti Suzdaľa, Vladimíra a postupne sa centrom tejto oblasti stala Moskva ako Moskovské kniežatstvo (neskôr Moskovské veľkokniežatstvo). Moskva bola vazalom Zlatej hordy, jedného z nástupníckych štátov po veľkej mongolskej ríši Džingischána. Názov Kyjevská Rus, ale aj Moskovská Rus, Novgorodská Rus však vzniká až v devätnástom storočí. Zaviedli ho ruskí historici, aby posilnili argument, že centrum moci sa postupne presúvalo z Kyjeva do Moskvy. Išlo o proces a kontinuitu, pričom Moskva mala svoj

politický, historický, kultúrny nárok na územie, ktoré až do konca osemnásteho storočia bolo úplne mimo vplyvu Moskvy. Musíme si však uvedomiť, že Kyjev a Moskva až do konca osemnásteho storočia boli v úplne iných politických, štátnych a kultúrnych sférach. Väčšina súčasnej Ukrajiny po zániku Kyjevského kniežatstva a Haličsko-volyňského kniežatstva (kráľovstva) od polovice štrnásteho storočia bola súčasťou Litovského veľkokniežatstva, od roku 1569 Poľsko-litovskej únie a neskôr Rzeczpospolity.

Ak by sme teda chceli akceptovať „bludné“ ruské tvrdenia, že Ukrajina je integrálnou súčasťou ruského sveta, potom by boli oprávnené požiadavky Maďarska, že Slovensko je kultúrnou a politickou súčasťou Maďarska už tisíc rokov, a teda patrí Maďarsku, že Kaliningrad (do roku 1945 Königsberg vo východnom Prusku) je súčasťou Nemecka, a teda ho Rusko má vrátiť, že Moldavsko je súčasťou Rumunska ... a že Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska by malo tvrdiť, že USA sú súčasťou Spojeného kráľovstva a Francúzsko by mohlo žiadať návrat Kanady. Taká je logika dnešného Ruska a jeho hlavného reprezentanta.

Dnešné vedenie Ruska absolútne rozvrátilo geopolitické rozdelenie celej východnej Európy, ktorej je samo tvorcom. V roku 1994 sa Rusko v Budapešti (Budapešťianske memorandum podpísané 5. decembra 1994) zaviazalo, že bude spolu s USA, Spojeným kráľovstvom (a čiastočne aj Čínou a Francúzskom): *„rešpektovať ukrajinskú nezávislosť a suverenitu v medziach vtedy platných štátnych hraníc, zdržať sa hrozby silou alebo použitia sily proti Ukrajine, zdržať sa použitia ekonomického nátlaku na Ukrajinu v snahe ovplyvniť jej politické smerovanie, zdržať sa použitia jadrových zbraní proti Ukrajine, riešiť prípadné použitie jadrových zbraní voči Ukrajine na pôde Rady Bezpečnosti OSN, či vôľomne konzultovať vzniknuté nejasnosti ohľadne zmienených záruk.“*

Za tieto záruky sa Ukrajina vzdala jadrových zbraní. V tom čase bola treťou najväčšou jadrovou veľmocou sveta a mala pod svojou kontrolou niekoľko stoviek jadrových hlavíc. Rusko by ju nikdy nenapadlo, keby ich vlastnila aj naďalej.

Druhé tvrdenie. „Ruskí vojaci vstupujú na územie Ukrajiny, aby odstránili nacistický režim v Kyjeve.“

Ďalšia lož. Ako sa ruská propaganda dopracovala k takémuto hodnoteniu? Spájanie Ukrajincov s nacionalizmom, nacizmom alebo fašizmom je súčasťou ruskej propagandy desiatky rokov. Rusi zrejme môžu byť nacionalisti (patrioti), ostatní nie. Akékoľvek hnutie na Ukrajine, aj v časoch sovietskeho režimu, ktoré sa snažilo o podporu ukrajinského jazyka, kultúry, histórie, bolo vždy zo strany Moskvy sledované a prakticky vždy po istom čase došlo k zatýkaniu a likvidácii podporovateľov ukrajinskej kultúry a jazyka. Či už ide o násilnú rusifikáciu v devätnástom storočí alebo o tzv. „rozstrielané obrodzenie“, keď stalinský režim v tridsiatych rokoch nechal zatknúť a postrieľať stovky najvýznamnejších predstaviteľov ukrajinskej sovietskej literatúry, umenia, hudby, historiografie, architektúry s obvinením, že ide o ukrajinských nacionalistov.

Samozrejme, pre ruskú propagandu je najväčším postrachom Stepan Bandera, významný predstaviteľ ukrajinského hnutia v dvadsiatych až päťdesiatych rokoch minulého storočia. Kto to bol a prečo je pre ruskú (sovietsku) propagandu človekom, ktorý mal byť nacistom, fašistom, spolupracovníkom Hitlera a po vojne samozrejme podporovateľom nemeckého revanšizmu a agentom americkej CIA? Faktom je, že Stepan Bandera nikdy v živote nevstúpil na územie Sovietskeho zväzu a sovietskej Ukrajiny (ak neberieme do úvahy krátky pobyt vo Lvove v júni až júli 1941, už po okupácii tejto „sovietskej“ oblasti Nemeckom). Stepan Bandera sa narodil v roku 1909 v Haliči, v tom čase oblasti, ktorá bola súčasťou rakúskej časti habsburskej monarchie a od roku 1918 súčasťou Poľska. Halič a Volyň boli oblasti, ktoré počas monarchie poskytovali pre rozvoj ukrajinského národného hnutia dobré podmienky, môžeme povedať, že na územiach, kde žili Ukrajinci, najlepšie. Pôsobili tam spolky, školy, kultúrne ustanovizne, vychádzali noviny, časopisy, tlač, ukrajinčina bola bežným dorozumievacím jazykom (samozrejme všade v tejto časti monarchie to bola aj poľština a úradná nemčina. Na tomto území žilo aj veľa Židov, ktorí rozprávali v jazyku jidiš). Bandera bol absolventom ukrajinského gymnázia a neskôr vyštudoval aj dnes známu Lvivskú polytechniku. V roku 1929 vstúpil do Organizácie ukrajinských nacionalistov (Організація українських націоналістів, ďalej OUN), v roku 1934 bol odsúdený na doživotie za organizáciu atentátu na poľského ministra vnútra. V roku 1939 po okupácii Poľska Nemeckom bol prepustený z väzenia. Bandera bol veľmi silne národne orientovaný, pochádzal z takejto rodiny a ak uvedieme, že bol nacionalista a zároveň antisemita, je to fakt. Antisemitizmus bol (a žiaľ stále je) v tejto časti Európy veľmi silný u všetkých – Poliakov, Ukrajincov, Rusov, Nemcov (aj Stalin bol v poslednom období svojho života antisemitom, v konečnom dôsledku, aj väčšina popravených popredných členov komunistickej strany v Československu v roku 1952 boli Židia a obvinenia sa týkali podpory sionizmu a štátu Izrael). V roku 1939 si Bandera veľmi rýchlo uvedomil, že obsadenie východného Poľska, teda oblastí, ktoré boli baštou ukrajinizmu, Sovietmi, znamená pre ukrajinské národné hnutie obrovské nebezpečenstvo. V tom čase už v ZSSR bežali stalinské čistky a rusifikácia obyvateľstva ZSSR sa zintenzívnila. V septembri 1939, na základe zmluvy medzi ZSSR a Nemeckom, Sovieti vtrhli brániacemu sa Poľsku do tyla a obsadili polovicu Poľska. Zároveň si ZSSR a Nemecko rozdelili sféry vplyvu v strednej a východnej Európe, čoho výsledkom bol fakt, že v priebehu roka sovietski bolševici obsadili Litvu, Lotyšsko, Estónsko, juhovýchodné Fínsko a územia Rumunska, všetky územia anektovali a pripojili k ZSSR. V roku 2014 to isté urobili s Krymom. Stepan Bandera sa pokúsil o hľadanie pomoci u nemeckej vlády. Nemecko však nemalo skutočný záujem o podporu Bandеровých myšlienok a postojov. To sa celkom jednoznačne ukázalo v júni 1941, keď Nemci obsadili Lviv. Je historickou pravdou, že obyvateľstvo západnej Ukrajiny víťalo Nemcov ako osloboditeľov. Osemnásť mesiacov socialistického raja im bohato stačilo na to, že verili, že nič horšie ako bolševický režim nemôže existovať. Tragicky sa zmýlili. Stepan Bandera vyhlásil 30. júna 1941 vo Lvove nezávislú Ukrajinu.

Jediným výsledkom tohto aktu bolo to, že Bandera a jeho vláda boli zatknutí a uväznení v koncentračnom tábore Sachsenhausen. V roku 1944 ho Nemci

prepustili a pokúsili sa ho vyzvať k spolupráci, ale Bandera odmietol. To však neznamenalo, že po jeho zatknutí v roku 1941 nemal na západnej Ukrajine podporovateľov. Už v roku 1942 vznikali prvé jednotky UPA (Ukrajinskej povstaleckej armády, ukr. Українська повстанська армія), ktoré podporovali myšlienku Bandera, a to boj za nezávislú Ukrajinu proti všetkým. V tom čase sa už jednoznačne ukázal rozkol v OUN. Vznikli dve frakcie – pronemecká OUN(m) - m – Andrij Melnyk - melnykovci a frakcia OUN(b) - b – Bandera - banderovci. Ruská propaganda samozrejme všetkých a všetko ukrajinské nazýva banderovci a takto sa to dostalo aj do slovenského povedomia. Skutočnosť bola predsa len iná – OUN(m) bola tá frakcia, ktorá v aktívnej spolupráci s Nemcami vytvorila dve ukrajinské dobrovoľnícke divízie Halyčyna (Galizien) a Viľna (rozumej Slobodná) Ukrajina. Tieto bojovali na strane Nemecka na Ukrajine (Brody 1944) a samotná divízia Galizien sa po letných bojoch na Ukrajine a na Balkáne presunula v septembri / októbri 1944 na Slovensko a podieľala sa na potlačení SNP. OUN(b), oficiálny názov Ukrajinská povstalecká armáda, bojovala len na západnej Ukrajine - proti Nemcom, sovietskym partizánom, ale aj Poliakom a to tak riadeným z Moskvy (Armija ludowa), ako aj riadeným z Londýna (Armija Krajowa). UPA sa snažila o nezávislú Ukrajinu, to sa však nepodarilo. Počas bojov v tomto období dochádzalo k etnickým čistkám (známy prípad je Volyň v roku 1943), je však potrebné konštatovať, že etnické čistky robili aj poľskí partizáni a vo Volyni a Haliči bolo zavraždených vyše dvadsaťpäť tisíc Ukrajincov. Obe strany sa snažili o etnicky čisté územie. Banderovci bojovali ďalej aj po obsadení západnej Ukrajiny Sovietmi v roku 1944. V lete 1947 sa rozhodli prejsť cez územie Poľska a Československa do Bavorska, ale viaceré jednotky (ukrajinsky sotni) boli rozbité. Na území západnej Ukrajiny bojovali banderovci až do roku 1952 (aj vďaka podpore obyvateľstva). Pre Sovietsky režim bol Stepan Bandera takým postrachom, že v roku 1959 bol v Mníchove, kde žil v exile, zavraždený agentmi KGB. Po roku 1991 došlo najmä na západnej Ukrajine k znovupripomenutiu si Bandera, existujú ulice, námestia, veľký pamätník vo Lvove. Pre Ukrajincov je Bandera v prvom rade bojovník za nezávislú Ukrajinu. A popravde, v skutočnosti je vplyv radikálnych extrémistických skupín na Ukrajine minimálny. Výrazne menší ako u nás na Slovensku. V slovenskom parlamente máme dokonca až dve extrémistické strany (matku a dcéru), pre ktoré je vojnová Slovenská republika v podstate prijateľný štát, veď „ľuďom sa žilo dobre“. A zástupcovia týchto extrémistických strán sedia v obecných, mestských, ale aj krajských zastupiteľstvách. Na Ukrajine vo Verchovnej rade nie je ani jeden extrémistický poslanec. Aj známy a prokremeľskými médiami spomínaný Pravý sektor nemal v ukrajinskom parlamente jediného poslancu. Vo voľbách v roku 2014 získal 1,80 % a v roku 2019 už ani nekandidoval. Mimochodom, na voľbách na Ukrajine sa zúčastňujú zástupcovia Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, ktorého členom sú všetky európske krajiny, USA a Kanada. A takýto postup je štandardný vo všetkých krajinách Európy, okrem Ruska a Bieloruska. Zaujímavý fakt, že? Veď ak sú voľby slobodné, tajné, rovné a priame, nie je predsa dôvod báť sa o ich férový priebeh a výsledok. Či?

Verejnosti známy dobrovoľnícky prápor / batalión Azov, ktorý vznikol v roku 2014 ako jeden z prvých dobrovoľníckych práporov, bol v roku 2022 samos-

tatnou jednotkou špeciálneho určenia (oficiálny názov). Áno, v roku 2014 v ňom slúžilo viacero ukrajinských neonacistov, bol to absolútne dobrovoľnícky prápor mimo akejkolvek kontroly ukrajinských vládnych orgánov a patrila s ostatnými dobrovoľníckymi bataliónmi, ako bol Pravý sektor, Ajdar, Dnipro a ďalšími k tým, ktoré zastavili postup ruských separatistov v čase, keď bola ukrajinská armáda v rozklade (jar 2014). Už v septembri 2014 bol však Azov reorganizovaný, prešiel personálnou očistou a stal sa súčasťou regulérnych ukrajinských jednotiek ako súčasť Národnej gardy Ukrajiny. Veľká skupina azovcov sa vzdala v máji 2022 pri obrane Mariupola Rusom, ale už v septembri 2022 boli viacerí prepustení z ruského zajatia, medzi nimi aj veliteľ Azova pplk. Prokopenko a jeho zástupca kpt. Palamara. Ak sú nacisti, ako je možné, že ich ruská strana vymenila za ruských zajatcov? Zároveň Rusom absolútne nevaďí, že v tzv. Wagnerovej skupine žoldnierov bojujúcich na strane Ruska sú desiatky neonacistov (s vyšetovanou svastikou po celom tele). To je presne vlastnosť ruskej propagandy – zveličiť to, čo im vyhovuje, zamlčať to, čo im nevyhovuje. A ešte niekoľko čísel: v sovietskej Červenej armáde (ČA) bojovalo v rokoch 1941 – 1945 vyše osem miliónov Ukrajincov a Ukrajinci tvorili okolo 40 % všetkých vojakov; v jednotkách SS (teda v divízii Halychyna a divízia Vilna Ukrajina) okolo 40 000 esesmanov (a v sotňach Ukrajinskej povstaleckej armády) 100 000 banderovcov. Je úplne jasné, že drvivá väčšina Ukrajincov bojovala na sovietskej strane spolu s ostatnými národmi ZSSR (Rusmi, Bielorusmi, Arménmi, Estóncami, Lotyšmi, Gruzíncami ...). Ak by sme teda tvrdili, že Ukrajinci sú národom nacistov, je to len súhlas s ruským klamstvom a fabuláciou. To by totiž museli byť nacistami prakticky všetky národy Európy, ktoré bojovali na strane nacistického Nemecka (napríklad Maďari – Maďarská kráľovská armáda a tri maďarské SS divízie, Slováci - Slovenská armáda (60 000 vojakov na východnom fronte), SS divízia francúzska, valónska, flámska, nórška, albánska, lotyšská, estónska, chorvátska, moslimská z Bosny, holandská). Na strane Nemecka bojovalo aj Fínsko, Rumunsko, Taliansko, španielska Modrá divízia, spojencom bez účasti na vojne proti ZSSR bolo aj Bulharsko. A dokonca existoval aj Britisches Freicorps. A na boji proti stalinskému Sovietskemu zväzu mal účasť aj národ ruský – 1. Ruská divízia SS (29. divízia SS), 2. Ruská divízia SS (30. divízia SS) alebo dve divízie Ruskej oslobodeneckej armády generála Andreja Vlasova. A samozrejme, nesmieme zabudnúť na desiatky tisíc Rusov, ktorí pracovali pre Nemcov ako „Hiwi“ (Hilfswillige) a dokonca bojovali na strane Nemecka ako samostatné jednotky mimo divízie SS. Len v stalinovskej bitke bojovalo na strane hitlerovského Nemecka okolo 20 000 Rusov. Sú teda Rusi nacisti? Podľa ruskej logiky by mali byť. Ako je možné, že Rusko samo seba nevyhlásilo za nacistický štát? Nacizmus a komunizmus sú dve strany jednej mince. Oba režimy sú totalitné, nedemokratické, ktoré priniesli smrť a vojny. Ak sú teda podľa ruskej propagandy Ukrajinci nacistami, mali by byť Rusi komunistami, a teda sú si úplne rovní. Alebo je snáď komunizmus lepší ako nacizmus? Nie je. Opäť sa ukazuje dvojtvárnosť súčasného ruského režimu. Vrah a zločinec Stalin je dnes priamo Putinom velebený a uctievaný. Mimoriadne nebezpečné!

Tretie tvrdenie. „Krym bol vždy ruský a patrí Rusku.“

Klamstvo. Krym sa stal súčasťou ruského impéria na konci osemnásteho storočia, za vlády cárovnej Kataríny II. Nesmieme dávať rovná sa medzi cárske Rusko a súčasné Rusko. Súčasnú Rusko nemá žiadny oprávnený nárok na akékoľvek územie bývalých zväzových republík. Rusko, pod názvom Ruská sovietska federatívna socialistická republika (RSFSR), bolo len jednou z pätnástich zväzových republík ZSSR. To, že bolševici v roku 1922 rozhodli o vzniku Sovietskeho zväzu s rovnoprávnymi zväzovými republikami paradoxne znamenalo prvý kliniec do rakvy Rusku, tak ako sme ho poznali do roku 1917. Samotný Krym bol od vzniku ZSSR súčasťou Ruskej zväzovej republiky a mal autonómiu. V roku 1945 bola autonómia Krymu ako súčasť RSFSR zrušená, pretože Stalin dal prakticky všetkých krymských Tatárov vyviezť na Sibír a do strednej Ázie (užitočne ich obvinil z kolaborácie s Nemcami).

V roku 1954 došlo k ďalšej zmene. Krym sa stal súčasťou Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky na základe platných zákonov RSFSR, Ukrajinskej SSR, ako aj ústavy a zákonov ZSSR, so súhlasom vlády ZSSR, RSFSR, USSR a samozrejme parlamentov všetkých troch zainteresovaných strán, teda Najvyššieho soviету RSFSR, Najvyššieho soviету USSR a Najvyššieho soviету ZSSR, všetkých troch vlád RSFSR, USSR, ZSSR a v neposlednom rade najdôležitejších orgánov, a to Ústredného výboru Komunistickej strany Ukrajiny a Ústredného výboru KSSZ (Rusko svoju „národnú“ komunistickú stranu nemalo). Všetky tieto procesy prebehli v súlade s vtedy platnou ústavou ZSSR z roku 1937. Jedným z dôvodov, prečo k tomu došlo, bola ekonomická, ale aj napríklad vodohospodárska, dopravná previazanosť Ukrajiny a Krymu. V období rozpadu ZSSR (1991) prebehlo na Kryme referendum, na základe ktorého bola obnovená autonómia Krymu v rámci Ukrajiny a tento fakt je súčasťou platnej ústavy Ukrajiny. Za autonómiu hlasovalo vyše 93 % účastníkov referenda, za účasti 82 % oprávnených voličov. Hneď na to bola vyhlásená Krymská autonómna sovietska socialistická republika. V tom istom roku prebehlo na Ukrajine (december 1991) referendum o nezávislosti Ukrajiny, kde na Kryme hlasovalo 54 % voličov za nezávislosť (najnižšie číslo na celej Ukrajine). Platná Ústava Ukrajiny hovorí o Autonómnej republike Krym, s vlastným snemom a vládou. V roku 2014 došlo k anexii Krymu z ruskej strany a k referendu o pričlenení Krymu k Rusku. Toto referendum malo mať podľa ruských a nikým neoverených zdrojov účasť 83 % a za pripojenie malo hlasovať 96 % účastníkov. Napriek tomu, že referendum vyhlásil parlament Autonómnej republiky Krym, čo je v súlade s ukrajinskými zákonmi, je referendum neplatné, pretože podľa ukrajinskej ústavy musí prebehnúť so súhlasom vlády a Verchovnej rady Ukrajiny. Ten krymské referendum nemalo. Okrem toho, referendum prebehlo bez akejkoľvek účasti pozorovateľov OBSE. Rusko je krajinou, ktorá v rozpore s medzinárodným právom, v rozpore so zásadami fungovania OBSE, a samozrejme aj so zásadami Budapeštianskeho memoranda porušilo garancie územnej celistvosti Ukrajiny, ktorého garantom malo naopak byť. Taká je skutočná pravda o Kryme.

Štvrté tvrdenie. „Slava Ukrajini je nacistický pozdrav.“

Nie je to pravda. Pozdrav Slava Ukrajini!/Слава Україні! vznikol v období prvej svetovej vojny. Na pozdrav Slava Ukrajini /teda Ukrajine sláva sa odpovedá Herojam Slava!/Героям слава!, teda Sláva hrdinom! Pozdrav má starší pôvod, objavuje sa už v devätnástom storočí a odpovedalo sa naň rôznym spôsobom Hejtmanovi sláva!, Ukrajine sláva! Tento pozdrav a heslo v znení Slava Ukrajini! Herojam Slava! bolo oficiálnym pozdravom štátu, ktorý existoval po prvej svetovej vojne ako nezávislý štát Ukrajincov – Ukrajinská ľudová republika (1917/1918 – 1921) s hlavným mestom Kyjevom. Symbolika Ukrajinskej ľudovej republiky je aj v štátnom znaku Ukrajiny. Pozdrav používali aj jednotky Ukrajinskej povstaleckej armády (v čase vzniku pozdravu v roku 1918 mal Stepan Bandera osem rokov). Po roku 1989 sa pozdrav opäť stáva na Ukrajine populárnym a používajú ho napríklad študenti. K jeho oživeniu prichádza v období Revolúcie dôstojnosti /Euromajdan/ v rokoch 2013 – 2014.

Od roku 2018 je pozdrav Слава Україні! Героям слава! oficiálnym pozdravom Ozbrojených síl Ukrajiny a Národnej polície Ukrajiny. Štátny znak Ukrajiny je starší ako tisíc rokov a ukrajinský trojzubec sa objavuje na minciach a symboloch ešte rurikovskej dynastie, teda vládnucej dynastie v Kyjevskom kniežatstve (spomínané na začiatku textu). Тризуб (trojzubec) sa objavuje už na minciach kniežaťa Svjatoslava Ihorovyča (942 – 972), kyjevského veľkokniežaťa Vladimíra I. (980 – 1015), ale aj Jaroslava Múdreho (1016 – 1054) alebo Vladimíra II. Monomacha (1113 – 1125). Podobne aj ukrajinská vlajka a jej modro-žltá kombinácia (symbolizuje žlté lány obilia a modrú oblohu) sa objavuje už v erbe Halyčsko-Volyňského kniežatstva (od roku 1253 kráľovstva; žltý lev na modrom podklade), pokračovateľa kyjevského kniežatstva so sídlom vo Ľvive až do roku 1349. Štátny znak Ukrajiny „trojzubec“ symbolizuje tri piliere súčasnej ukrajinskej štátnosti: prvý pilier Kyjevské kniežatstvo /Kyjevská Rus/ (882 – 1242), druhý pilier Záporožskú Sič a Heťmansčinu /ukrajinský kozácky štát, (1648 – 1772) a tretí pilier Ukrajinskú ľudovú republiku, (1917/1918 – 1921).

Tvrdenie piate. „Na Ukrajine sú ľudia prenasledovaní za to, že rozprávajú po rusky.“

Opäť klamstvo. Ruština bola na Ukrajine vždy bežným jazykom dorozumievania. Takmer každý Ukrajinec zo staršej a strednej generácie ovláda ruštinu. Ruština bola na celom území Sovietskeho zväzu tzv. lingua franca a tento status si udržala aj po roku 1991. Podľa ústavy Ukrajiny je štátnym jazykom ukrajinčina (aj počas existencie Sovietskeho zväzu bola v súlade s ústavou ZSSR v jednotlivých zväzových republikách štátnym jazykom jazyk republiky a v jednotlivých autonómnych republikách a autonómnych okruhoch jazyk príslušnej menšiny). Teda všetkých pätnásť jazykov (vrátane ruštiny a ukrajinčiny) si boli na zväzovej úrovni rovnocenné. Vyhlásením samostatnosti Ukrajiny v roku 1991 a prijatím ústavy Ukrajiny v roku 1996 sa štátnym jazykom stala ukrajinčina. V roku 2019 bol prijatý zákon, ktorý jednoznačne opisuje, že ukrajinčina je „jediný úradný štátny jazyk na Ukrajine“. Zákon jasne definuje, kde

na akých pozíciách je ukrajinčina jazykom, ktorý musí príslušný občan ovládať, určuje, že v médiách musí byť minimálne 50 % textu v ukrajinčine. Ukrajin-
ský jazyk sa stáva povinným aj vo všetkých úradných dokumentoch, súdnych
záznamoch a pracovných zmluvách. Je úplne logické, že súčasná Ukrajina ako
štát s úradným jazykom ukrajinským po vyše tridsiatich rokoch svojej existen-
cie vyžaduje od svojich štátnych a verejných orgánov jednotný prístup v ob-
lasti jazykovej legislatívy. Postavenie ruštiny ostalo nedotknuté, používa sa
naďalej ako jazyk médií, tlače, rozhlasu, televízií, v súkromnom styku, existujú
naďalej aj národnostné školy. Napríklad zákon o úplnom strednom vzdelaní
z roku 2017 presadzuje na školy, kde sa vyučuje v jazykoch rovnakej jazyko-
vej skupiny ako je ukrajinčina (teda najmä ruskojazyčné školy, ale aj slovenská
škola v Užhorode), postupné zavádzanie ukrajinčiny do vzdelávania. V prvých
štyroch ročníkoch sa napríklad vyučuje na ruskojazyčnej škole len v ruštine,
v piatom ročníku už musí byť v ukrajinčine 20 % vyučovania, v deviatom roč-
níku 40 % predmetov a v desiatom a jedenástom ročníku nie menej ako 60 %
predmetov. To znamená, že ruština ostáva v školstve naďalej, ale absolvent
tzv. ruskojazyčnej školy už ovláda aj štátny jazyk (v roku 2019 bolo na Ukrajine
194 ruskojazyčných škôl z vyše 14 000 všetkých škôl na Ukrajine, teda 1,4 % zo
všetkých škôl). Je logické a v záujme každej krajiny, aby občania ovládali štát-
ny jazyk. Podobné typy vyučovania jazyka menšiny a štátneho jazyka existujú
v mnohých krajinách Európskej únie. Mimochodom, Slovenská republika má
svoj zákon o štátnom jazyku už dvadsaťosem rokov (zákon NR SR č. 270/1995
Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky).

S pokračujúcou rusko-ukrajinskou vojnou budeme stále viac a viac konfronto-
vaní s ruskou propagandou a ruskými klamstvami. Žiaľ, neznalosť dejín, totál-
ne preradenie vzdelávania v oblasti dejín a vecí verejných až na koniec vzdelá-
vacieho systému, nedostatok vyučovacích hodín dejepisu a občianskej náuky
(o úplnom vypustení dejepisu pri ISCED 3C je smutné čo len hovoriť) vedie
k tomu, že tzv. alternatívne dejiny majú veľký priestor. A táto neznalosť dejín,
štátnych ako aj svetových, nezaujmem o veci verejné, sa prejavuje aj v tom, že
Slovensko patrí medzi najviac konšpirujúce a proruské krajiny v Európe. Oby-
vateľstvo Slovenska nemá s Ruskom a Rusmi výrazné historicky negatívne
skúsenosti tak, ako napríklad Poliáci, ktorí stovky rokov museli za svoju slo-
bodu a nezávislosť proti Rusku bojovať. Tých ruskými partizánmi „niekoľko
zastrelených slovenských obyvateľov“ a znásilnených v rokoch 1944 – 1945,
stovky odvečených do gulagov v roku 1945 a ďalší zastrelení v roku 1968
na Slovensku je oproti tomu, čo zažili Poliáci, Litovci, Ukrajinci, Estónci, Loty-
ši, Fíni, Nemci, Rumuni a iné národy bývalého cárskeho Ruska a Sovietskeho
zväzu vlastne nič.

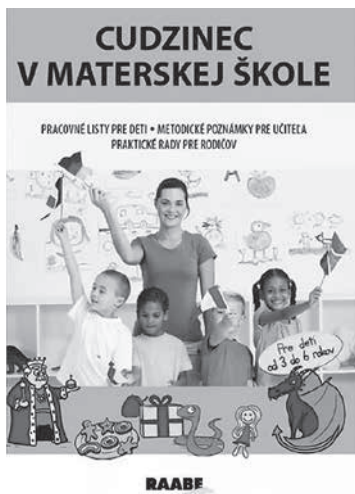
Jasným a nikým/ničím neodškriepiteľným faktom je, že Ukrajina (zakladajúci
člen OSN v roku 1945) je zákerne napadnutá svojím susedom, bez vyhlásenia
vojny. Ukrajina má v zmysle Charty OSN právo sa brániť, a teda aj dostávať
a hľadať podporu zo sveta /aj zbraňovú/. Rusko okupuje ukrajinské územie
a nie naopak. Rusko bombarduje a ostreľuje ukrajinský civilnú infraštruktú-
ru a nie naopak. Všetky okupované územia Ukrajiny (aj Krym) sú súčasťou
Ukrajiny. Ten, kto vojnu začal a nesie za ňu absolútnu zodpovednosť, sa volá
Vladimír Putin a je prezidentom Ruskej federácie. A s týmito faktami neurobí

žiadna ruská propaganda nič.

Záver

A na záver už len jedno konštatovanie, ktoré povedal starý pán vo Varšave, povstalec Armije Krajowej, pri sedemdesiatom výročí Varšavského povstania v roku 2014. Povstania, ktoré nechali Sovieti vykrváčať, pretože bolo organizované medzinárodne uznávanou poľskou exilovou vládou v Londýne a nie komunistickým Poľským výborom národného oslobodenia v Lubline: „Z Ruska do Európy ešte nikdy nič dobrého neprišlo.“ Smutné konštatovanie, avšak pravdivé.

Summary: The article deals with refuting several claims of Russian policy which have been appearing for many years against Ukraine, and many of them have their origins in tsarist Russia or the Soviet period. We have selected five claims and present them with facts, not Russian propaganda based on fabrications and lies.

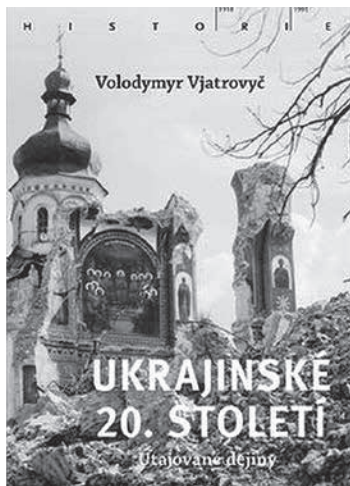

ROHOVÁ, Jana, 2022. Cudzinec v materskej škole.

Bratislava: RAABE.

Publikácia je pracovným zosbitom s metódikou a pracovnými listami pre materské školy pre vekovú skupinu 3 – 6 ročných detí. Učiteľov v materskej škole zoznami so špecifickými potrebami detí cudzincov. Vďaka pestrým a zábavným aktivitám sa deti ľahšie naučia svoje prvé slová a vety v slovenčine, potrebné pre ich bezproblémové začlenenie sa do detského kolektívu. Pracovné listy so svojimi návodmi uľahčujú prácu nielen učiteľkám a učiteľom v materskej škole, ale aj rodičom detí. Na konci publikácie je pre deti k dispozícii pexeso, ktoré po nastrihaní môže byť ďalšou možnosťou ako

komunikovať v slovenskom jazyku. Možnosti jeho aplikácie pri pomenúvaní vecí, predmetov, častí tela a pod., a tiež pri tvorbe rôznych viet a otázok je veľa a je len na dospelom, ktorý bude pexeso s deťmi využívať.

VJATROVYČ, Volodymyr, 2022. Ukrajinské 20. stolie: utajované dejiny.

Praha: Academia.

Historik Volodymyr Vjatrovyč rozpráva o minulosti Ukrajiny medzi rokmi 1918 a 1991. Prináša neobyčajné peripetie obyčajných ľudí, vodcov ilegality a politických väzňov, ich rodín, približuje nám výzvy, ktorým čelili vojaci a partizáni, rozpráva o fantastických obvineniach „najnižších“ vyšetrovateľov proti „najväčším“ spisovateľom svojej doby. Autor sprístupňuje kedysi tajné a donedávna zatajované príbehy, ktoré prístupnou, čitateľnou a názornou formou odhaľujú zatajované a prekrúcané stránky dejín Ukrajiny 20. storočia. Spolu 61 bielych miest ukrajinských dejín – príbehov udalostí známych aj

neznámych je výsledkom úmyselného konania – zničenia dokumentárnych prameňov alebo dokonca fyzickej likvidácie ľudí ako nositeľov spomienok na udalosti, ktoré mali byť zabudnuté. Kniha pritom nie je súvislým textom či podrobnou kronikou udalostí medzi rokmi 1918 a 1991, ide ako autor samotný uvádza, o jeho víziu dejín ukrajinského 20. storočia.

PEDAGOGICKÉ ROZHĽADY

Odborno-metodický časopis pre školy
a školské zariadenia

1/2023

Ročník 32

Editor:

Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Bratislava

Šéfredaktor: Dana Kollárová

Zástupca šéfredaktora: Marian Valent

Výkonná redaktorka: Miroslava Hajtmánková

Redakčná rada:

Martina Kosturková, Mária Pisoňová, Branislav Pupala,
Eva Pupíková, Jana Tomášková

Obálka: Ján Husár

Preklad do angličtiny: Anna Pávová

Sídlo redakcie:

Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Krajské pracovisko Horná 97

975 46 Banská Bystrica

Tel.: 048/4722 938

e-mail: marian.valent@mpc-edu.sk, miroslava.hajtmankova@mpc-edu.sk

www.mpc-edu.sk

Tlač, grafická, redakčná a jazyková úprava: Rokus, s.r.o., www.rokus.sk

Vyšlo: 16. marca 2023

Vychádza päťkrát ročne

Evidenčné číslo: EV 3414/09

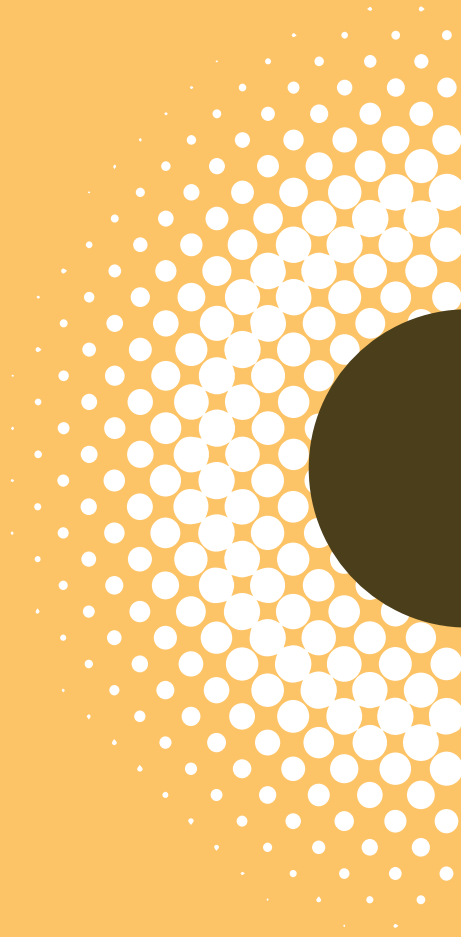
ISSN 1335-0404

**Príspevky v časopise sú recenzované. Recenznú radu tvoria
členovia redakčnej rady časopisu.**

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor.

Redakcia sa nemusí vždy stotožniť s názormi autora.

Nevyžiadané rukopisy nevraciam.

ISSN 1335 - 0404